погиб, закрыв своим телом от осколков взрыва командира отряда.

Указом Президента РФ от 29 августа 2000 года за мужество и героизм при выполнении специального задания капитану внутренней службы Сиразетдинову Тимуру Галиевичу посмертно присвоено звание Героя Российской Федерации. При жизни он был награжден двумя орденами Мужества и медалью ордена «За заслуги перед Отечеством» 2-й степени.

Похоронен с воинскими почестями на аллее Славы Серафимовского кладбища Санкт-Петербурга.

Имя героя присвоено Санкт-Петербургской школе № 534, в которой он учился, на здании школы установлена мемориальная доска в память о нем. В школьном музее – большой стенд, посвященный его жизни и подвигу. Бюст Тимура Сиразетдинова установлен на Аллее Героев Санкт-Петербургского военно-транспортного университета железнодорожных войск России.

10 мартта Комсомольское авылын азат итү өчен барган сугышта, отряд командирын шартлау ярчыкларыннан үз гәүдәсе белән каплап, әчке гаскәрләр капитаны Тимур Сиражетдинов һәлак була.

Махсус задание үтәгәндә күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 2000 елның 29 августындагы Указы нигезендә әчке гаскәрләр капитаны Сиражетдинов Тимур Гали улына, үлгәннән соң, Россия Федерациясе Герое исеме бирелә. Исән чагында ул ике Батырлык ордены һәм 2 нче дәрәҗә «Ватан алдындагы казанышлар өчен» ордены медале белән бүләкләнгән була.

Хәрби хөрмәт күрсәтеп, Санкт-Петербургта Серафимово зиратында Дан аллеясына җирләнә.

Геройның исеме Санкт-Петербургның 534 нче мәктәбенә бирелә, мәктәп бинасына аның истәлегенә мемориаль такта урнаштырыла. Мәктәп музеенда аның тормышына һәм батырлыгына багышланган зур стенд төзелә. Тимур Сиражетдиновның бюсты Россия тимер юл гаскәрләре Санкт-Петербург хәрби-транспорт университетының Геройлар аллеясына куелган.

СИТКИН Константин Васильевич

Родился 13 июля 1975 года в Новотроицке Оренбургской области. Окончил в родном городе среднюю школу № 317. Вспоминая Костю и его брата Сашу, учительница литературы отмечала, какое заинтересованное участие принимали братья в обсуждении повести Приставкина «Ночевала тучка золотая», рассказывающей о трагедии чеченского народа, выселенного в годы Великой Отечественной войны из родных мест. «В глазах мальчиков я видела искреннее сочувствие, – делилась педагог. – Братья как будто предчувствовали, что в будущем судьба их свяжет с Чечней».

В семье их было трое: два брата и сестра. Отец работал на металлургическом комбинате, и парни планировали также связать свою судьбу с рабочей профессией. Поэтому они после школы продолжили образование в Новотроицком профессионально-техническом училище № 5, где в 1993 году получили специальность электросварщика.

После окончания училища близнецов Костю и Сашу призвали в армию.

Срочную службу они прошли вместе – сначала в Карталах, потом в Чечне. Вскоре пути их разошлись. Костя принял решение стать профессиональным военным, заключил контракт и несколько лет служил в 201-й миротворческой дивизии в Таджикистане. Здесь ему с товарищами пришлось повоевать на границе с бандами наркоторговцев. В боевых операциях в Таджикистане Константин, по отзывам командиров, проявил себя с самой лучшей стороны.

Больше года он пробыл в Чеченской Республике в период первой войны 1994-1996 гг. Затем поступил и успешно окончил Казанское высшее танковое училище, после которого был назначен командиром взвода 506-го гвардейского Познаньского мотострелкового полка 27-й гвар-

1975 елның 13 июлендә Оренбург өлкәсе Новотроицк шәһәрендә туа. Туган шәһәрендә 317 нче урта мәктәпне тәмамлый. Костяны һәм аның туганы Сашаны искә төшергәндә, Приставкинның Бөек Ватан сугышы елларында туган җирләреннән сөрелгән чечен халкы трагедиясе турындагы «Ночевала тучка золотая» повесте буенча фикер алышканда, малайларның бик кызыксынып катнашуларын әйтә әдәбият укытучысы. «Мин аларның күзләрендә ихлас жәлләү күрдем, – ди укытучы. – Әйтерсең лә туганнар киләчәктә үз язмышлары да Чечня белән бәйләнәчәген сизеп торган».

Алар гаиләдә өчәү була: ике малай һәм бер кыз. Әтиләре металлургия комбинатында эшли. Егетләр дә үзләренә эшче һөнәре сайларга планлаштыра. Шуңа күрә алар мәктәптән соң Новотроицкиның 5 нче һөнәри техник училищесына укырга керәләр. 1993 елны электр белән эретеп ябыштыручы һөнәрен алып чыгалар.

Училищены тәмамлагач, игезәк Костя һәм Сашаны армиягә алалар.

Армия хезмәтен алар икәү бергә – башта Карталда, аннары Чечняда уза. Шуннан соң аларның юллары аерыла. Костя профессиональ хәрби булырга карар итә, контракт төзи һәм берничә ел Таҗикстанда 201 нче тынычлык урнаштыру дивизиясендә хезмәт итә. Монда аңа иптәшләре белән бергә чиктә наркотик сатучылар бандаларына каршы сугышырга туры килә. Таҗикстандагы хәрби операцияләрдә, командирлары әйтүенчә, Константин үзен иң яхшы яктан күрсәтә.

1994–1996 еллардагы беренче сугыш вакытында ул Чечня Республикасында бер елдан артык тора. Аннары Казан югары танк училищесын уңышлы тәмамлап, Идел буе хәрби округы 27 нче гвардия Омск-Новобуг дивизиясе

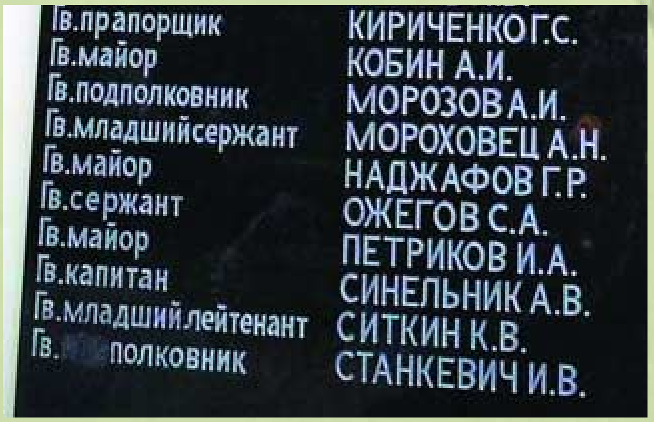

дейской Омско-Новобугской дивизии Приволжского военного округа. Полк дислоцировался на Тоцком полигоне Оренбургской области.

В октябре 1999 года в составе полка младший лейтенант Ситкин прибыл в Чеченскую Республику. 25 октября перед полком была поставлена задача – форсировать реку Терек, неподалеку от Гудермеса, и захватить стратегические высоты Терского хребта. В ночном бою мотострелковый взвод младшего лейтенанта Ситкина скрытно обошел позиции боевиков и с тыла ворвался на рубежи обороны противника. В траншеях закипел жестокий рукопашный бой. Не ожидавшие столь дерзкого нападения боевики сопротивлялись недолго и поспешно отступили.

Командир взвода шел в бой впереди своих солдат, показывая пример мужества и отваги. В атаке на вражеские позиции геройски погиб командир отделения младший сержант Алексей Мороховец, закрывший собой командира взвода от автоматной очереди боевика и удостоенный за этот подвиг звания Героя России.

После этого боя Константин получил десятидневный отпуск на родину. По возвращении неожиданно заболел пневмонией и попал в госпиталь, но, не долечившись, вернулся в свою часть, которая в это время продвигалась к Грозному. В городе полк вел тяжелые бои. Приходилось штурмом брать каждый дом, каждую улицу. 18 января 2000 года во время продвижения полка к площади Минутка младший лейтенант Ситкин погиб от разрыва упавшей рядом мины. Через год он ушел бы в запас. Собирался жениться, у него была невеста. Он прожил всего 24 года. Героя похоронили на родине в Новотроицке.

За мужество и героизм, проявленные в ходе контртеррористической операции на территории Северо-Кавказского региона, указом Президента РФ от 12 апреля 2000 года гвардии младшему лейтенанту Ситкину Константину Васильевичу присвоено звание Героя Российской Федерации (посмертно). Медаль «Золотая Звезда» вручена родственникам героя.

Именем героя названа улица в его родном городе, а также профессионально-техническое училище № 5, которое он окончил, на здании которого установлена мемориальная доска. Его имя выбито на памятной стеле Героев, установленной у Дома офицеров Приволжско-Уральского военного округа в Самаре, а в 27-й Тоцкой гвардейской дивизии открыта комната Героя России Константина Ситкина.

506 нчы гвардия Познань мотоукчылар полкына взвод командиры итеп билгеләнә. Полк Оренбург өлкәсенең Тоцк полигонында урнашкан була.

1999 елның октябрендә кече лейтенант Ситкин полк составында Чечня Республикасына килеп төшә. 25 октябрьдә полк алдына Гудерместан ерак булмаган җирдә Терек елгасын кичеп, Терский сыртының стратегик биекләрен яулап алу бурычы куела. Төнге сугышта кече лейтенант Ситкинның мотоукчылар взводы, боевиклар позицияләрен әйләнеп узып, дошманның оборона сызыгына тылдан бәреп керә. Траншеяларда рәхимсез кул сугышы кайный. Мондый дорфа һөҗүмне көтмәгән боевиклар озак каршы торып маташмыйлар һәм тиз-тиз чигенәләр.

Взвод командиры, батырлык үрнәге күрсәтеп, солдатларның алдыннан бара. Дошман позицияләренә һөҗүм вакытында, взвод командирын үз гәүдәсе белән боевик автоматыннан каплаган отделение командиры кече сержант Алексей Мороховец батырларча һәлак була (бу батырлыгы өчен аңа Россия Герое исеме бирелә).

Шушы сугыштан соң Константин ун көнлек отпуск ала. Туган якка кайткач, көтмәгәндә пневмония белән авырып китә һәм госпитальгә эләгә. Ләкин дәваланып бетмәгән килеш, Грозныйга таба хәрәкәтләнүче үз частена әйләнеп кайта. Шәһәрдә полк авыр сугышлар алып бара. Һәр йортны, һәр урамны штурмлап алырга туры килә. 2000 елның 18 гыйнварында полк Минутка мәйданына таба барганда, кече лейтенант Ситкин янәшәсенә төшеп ярылган минадан һәлак була. Тагын бер елдан ул запаска чыгачак иде. Сөйгән кызы була, өйләнергә җыена. Ул барлыгы 24 ел яшәп кала. Геройны туган шәһәре Новотроицкида җирлиләр.

Төньяк Кавказ төбәге территориясендә террорчылыкка каршы операция барышында күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 2000 елның 12 апрелендәге Указы нигезендә гвардия кече лейтенанты Ситкин Константин Васильевичка үлгәннән соң Россия Федерациясе Герое исеме бирелә. «Алтын Йолдыз» медале геройның туганнарына тапшырыла. Туган шәһәрендәге урам, шулай ук ул тәмамлаган 5 нче һөнәри-техник училище Герой исемен йөртә, училище бинасына мемориаль такта куелган. Аның исеме Самарадагы Идел буе-Урал хәрби округының Офицерлар йорты янында куелган Геройлар стеласына уеп язылган.

СМИРНОВ Георгий Семенович

Родился в 1914 году в дер. Албаево Юлдузского (ныне Мамадышского района) Татарстана. В Казани медаль Героя России «Золотая Звезда» вручили детям летчика, погибшего в годы Великой Отечественной войны.

...Они знают своего отца исключительно по письмам и рассказам матери. Летчик Георгий Смирнов погиб в самом начале войны, он так и не узнал, что в 41-м у него родился ребенок. В своем последнем письме лейтенант будто чувствовал, писал жене Елене: если родится мальчик, назови Геной. Геннадий Смирнов спустя 67 лет вновь держит в руках фронтовые письма отца. Их уже не нужно читать, каждое из них он знает наизусть. В каждом письме отец писал, что Красная Армия разобьет фашистов, верил в победу.

Георгия Смирнова призвали на военную службу в 1935 году. Выпускник школы летчиков-наблюдателей в начале войны попадает в 81-й дальнебомбардировочный авиационный полк. Став командиром звена, он совершил 22 боевых вылета, сбросил на врага 17 тонн бомб, сбил три «мессершмидта», уничтожил четыре танка.

Летать на боевые задания в начале войны при подавляющем господстве в воздухе немцев было сложно. Ни одного вылета не обходилось без встречи с вражескими самолетами. Бомбардировщик ТБ-3 значительно уступал немецким истребителям в скорости, поэтому уклониться от боя не мог. И тем не менее экипаж, выполняя боевые задания в глубоком тылу и нанося противнику значительный

1914 елны Татарстанның Йолдыз (хәзер Мамадыш) районы Албай авылында туа.

Бөек Ватан сугышы елларында һәлак булган очучының балаларына Россия Героеның «Алтын Йолдыз» медален Казанда тапшыралар.

...Алар әтиләрен бары тик хатлар һәм әниләре сөйләве буенча гына беләләр. Летчик Георгий Смирнов сугышның башында ук һәлак була, 1941 елны малае туганны да белми кала. Үзенең соңгы хатында лейтенант, күңеле сизгәндәй, хатыны Еленага, малай туса, Гена дип исем куш, дип яза. Геннадий Смирнов 67 елдан соң әтисенең фронттан язган хатларын кабат кулына ала. Аларны инде укып торасы да юк: һәрберсен ул яттан белә. Әтисе һәр хатында, Кызыл Армия фашистларны тар-мар итәчәк, дип яза, җиңүгә ышана.

Георгий Смирновны хәрби хезмәткә 1935 елны чакыралар. Очучы-күзәтүчеләр мәктәбен тәмамлагач, сугыш башында 81 нче ерактан бомбага тотучы авиация полкына эләгә. Звено командиры буларак, ул 22 хәрби очыш ясый, дошман өстенә 17 тонна бомба ташлый, 3 «мессершмидт»ны бәреп төшерә, 4 танкны юк итә.

Сугыш башында һавада немецлар өстенлек иткәндә хәрби заданиеләргә очу катлаулы була. Дошман самолетлары белән очрашмыйча бер генә очыш та узмый. «ТБ-3» бомбардировщигы тизлектә немец истребительләреннән шактый калыша, шуңа күрә булдыра алганча, бәрелештән читләштергә тырыша. Шуңа да карамастан, ерак тылда

урон, не только защищался, но и отражал вражеские атаки.

Ночью 31 апреля 1941 года экипаж самолета ТБ-3 в составе командира звена младшего лейтенанта Г.Смирнова, стрелка-бомбардира лейтенанта В.Кирилловича, воздушного стрелка младшего сержанта А.Захарченко, стрелка-радиста младшего сержанта М.Сотова при возвращении с боевого задания получил множество пробоин. Был пробит основной бак, выведены из строя один из двигателей и радиостанция. На борту возник пожар. В районе своего аэродрома штурман с помощью ракеты запросил посадку, однако ответа с земли не последовало. Экипаж в темноте пытался отыскать свой аэродром. В четыре часа утра закончилось топливо, и командир совершил вынужденную посадку в районе села Северное Александровского района Орджоникидзевского (ныне Ставропольского) края. При посадке в условиях сильного тумана самолет врезался в склон оврага. После посадки Смирнов успел вынести из горящего самолета раненых членов экипажа и оказать помощь. Штурман Кириллович умер через 30 минут после посадки. Младший лейтенант Г.Смирнов и младший сержант М.Сотов были отправлены в Орджоникидзевский госпиталь. Младший сержант А.Захарченко не пострадал.

27 июня 1941 года в районе Ярославля экипаж бомбардировщика, преодолев противодействие зенитной артиллерии противника, с малой высоты уничтожил несколько вражеских танков. 5 июля, при полете в составе восьми самолетов в районе Белой Церкви, самолет Смирнова был заметно поврежден огнем с земли. Однако, несмотря на серьезные повреждения планера, экипаж Смирнова точно сбросил бомбы на цель и сбил один из атаковавших его истребителей противника.

хәрби заданиеләр үтәгәндә һәм дошманнарга зыян салганда, сакланып кына калмый, дошман атакаларын кире дә кайтара.

1941 елның 31 апрелендә экипажы звено командиры кече лейтенант Г.Смирнов, атучы-бомбардир лейтенант В.Кириллович, һава укчысы кече сержант А.Захарченко, укчы-радист кече сержант М.Сотов булган «ТБ-3» самолеты, хәрби заданиедән кайтканда, бик күп җирдән тишелә. Төп бакта тишек хасил була, моторларның берсе һәм радиостанция сафтан чыга. Бортта янгын башлана. Үз аэродромына җиткәндә штурман, ракета җибәреп, утырырга рөхсәт сорый, ләкин җирдән җавап килми. Караңгыда экипаж үз аэродромын эзләп табарга тырышып карый. Иртәнге сәгать дүрттә ягулык бетә һәм командир Орджоникидзе (хәзер Ставрополь) краеның Александровский районы Северное авылы тирәсенә төшеп утырырга мәҗбүр була. Төшкәндә көчле томан аркасында самолет чокыр кырыена килеп бәрелә. Смирнов яна башлаган самолеттан экипажның яралы әгъзаларын алып чыгарга һәм ярдәм күрсәтергә өлгерә. Штурман Кириллович төшкәннән соң 30 минут үткәч үлә. Кече лейтенант Г.Смирнов һәм кече сержант М.Сотов Орджоникидзе госпиталенә озатыла. Кече сержант А.Захарченкога зыян килми.

1941 елның 27 июнендә Ярославль тирәсендә бомбардировщик экипажы, дошманның зенит артиллериясе каршылыгын җиңеп, дошманның берничә танкын юк итә. 5 июльдә Ак Чиркәү районында сигез самолет составында очканда, Смирновның самолеты зур зыян күрә. Ләкин планерның җитди җимерелүенә дә карамастан, Смирнов экипажы бомбаларны тиешле урынына ташлый һәм үзләренә һөҗүм иткән дошман истребительләренең берсен бәреп төшерә.

Но бой не завершился. После ухода от цели самолет Смирнова вновь был атакован четырьмя немецкими истребителями. В этом противостоянии один из двигателей самолета был выведен из строя. Маневрируя на одном двигателе и сбивая скольжением пламя, экипаж продолжал отбиваться от наседавшего противника и сбил еще один немецкий самолет. Проявляя исключительную выдержку, хладнокровие и знание дела, Смирнов сумел горящий самолет с одним работающем двигателем довести до своей территории и благополучно посадить его. После посадки он вынес из самолета тяжелораненных членов экипажа и оказал первую помощь.

20 августа 1941 года в районе города Днепропетровска самолет Смирнова был подбит истребителями противника. Выполнив задание, пилот довел израненный самолет до своего аэродрома, дал возможность экипажу покинуть самолет, сам, получив ожоги, успел выпрыгнуть из горящего самолета.

5 ноября 1941 года Георгию Смирнову присвоили звание лейтенанта, но дожить командиру звена 81-го полка 50-й дальнебомбардировочной авиационной дивизии до получения новых знаков отличия не суждено было. Как и узнать о том, что дома у него родился сын. 9 ноября 1941 года Георгий Смирнов скончался от ран, полученных в бою и в результате вынужденной посадки подбитого самолета.

Лейтенант Г.С. Смирнов дважды представлялся к званию Героя Советского Союза в 1941-м при жизни и в 1942-м (посмертно) годах. Однако оба представления где-то затерялись.

После войны родственникам об этом стало известно, и они решили восстановить справедливость. Сначала в архивы отправилась вдова Смирнова, а затем его сын – Геннадий Смирнов. Поиски продолжались около 50 лет. За помощью Геннадий Смирнов обратился к Президенту Путину В.В.. Справедливость восторжествовала лишь через 67 лет после гибели.

Указом Президента РФ от 8 марта 2008 года за мужество и героизм, проявленные в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов, лейтенанту Смирнову Георгию Семеновичу присвоено звание Героя Российской Федерации (посмертно).

14 мая 2008 года в республиканском военкомате Татарстана в торжественной обстановке начальник управления кадров Приволжско-Уральского военного округа генерал-майор Виктор Мельников передал на хранение детям Смирнова, Галине Георгиевне и Геннадию Георгиевичу, золотую медаль отца. От имени ветеранской общественности Татарстана родственников героя-фронтовика приветствовали Герой Советского Союза Борис Кузнецов и председатель Комитета ветеранов войны и военной службы РТ генерал-майор Ахат Юлашев. В казанском Парке Победы, возле Вечного огня, среди 260 мраморных табличек с именами героев есть теперь и табличка с именем Героя России Смирнова Георгия Семеновича.

Ләкин сугыш тәмамланмый. Цельдән киткәннән соң Смирнов самолетына яңадан дүрт немец истребителе һөҗүм итә. Бу бәрелештә самолетның бер двигателе сафтан чыга. Бер двигатель белән маневр ясап һәм ялкынны сүндерергә тырышып, экипаж үзен эзәрлекләүче дошманнан котылырга маташа һәм шул шартларда тагын бер немец самолетын бәреп төшерә. Искиткеч ныклык, салкын канлылык һәм үз эшен белүен күрсәтеп Смирнов бер генә моторы эшләгән самолетның үзләре территориясенә алып кайтып җиткерә һәм әй бәт кенә утырта ала. Утыргач, ул самолеттан экипажның авыр яралы әгъзаларын күтәреп чыга һәм беренче ярдәм күрсәтә.

1941 елның 20 августында Днепропетровск шәһәре тирәсендә Смирновның самолетына дошман истребительләре ата. Заданиене үтәгәч, пилот теткәләнеп беткән самолетын үз аэродромына алып кайта, экипажга самолетны ташлап чыгарга мөмкинлек бирә. Ә үзе тәннәре пешкән килеш, янып торган самолеттан сикерә.

1941 елның 5 ноябрендә Георгий Смирновка лейтенант исеме бирелә. Ләкинерактан бомбага тотучы 50 нче авиация дивизиясенең 81 нче ерактан бомбага тотучы полкы звено командирына яңа билгеләр алганчы яшәргә насыйп булмый. 1941 елның 9 ноябрендә Георгий Смирнов сугышта һәм җимерек самолетын мәҗбүри утырту нәтиҗәсендә алган яралардан үлеп китә.

Лейтенант Г.С.Смирнов Советлар Союзы Герое исеменә ике тапкыр: исән чагында 1941 елны һәм үлгәннән соң 1942 елны тәкъдим ителә. Әмма ике тәкъдим дә каядыр югала.

Сугыш беткәч, туганнары бу хакта ишетә, һәм алар гаделлекне торгызырга карар итә. Башта архивларга Смирновның тол хатыны, аннары улы Геннадий йөри. Эзләү 50 елга сузыла. Ярдәм сорап, Геннадий Смирнов Президент В.В.Путинга да мөрәҗәгать итә. Гаделлек Георгий Смирнов һәлак булганнан соң 67 ел үткәч кенә торгызыла.

1941–1945 еллардагы Бөек Ватан сугышында күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 2008 елның 8 мартындагы Указы нигезендә лейтенант Смирнов Георгий Семеновичка Россия Федерациясе Герое исеме бирелә (үлгәннән соң).

2008 елның 14 маенда Татарстанның республика хәрби комиссариатында тантаналы шартларда Идел буе-Урал хәрби округы кадрлар идарәсе начальнигы генерал-майор Виктор Мельников Смирновның балалары Галина Георгиевнага һәм Геннадий Георгиевичка әтиләренең алтын медален тапшыра. Татарстанның ветераннар җәмәгатьчелеге тарафыннан фронтовик геройның туганнарын Советлар Союзы Герое Борис Кузнецов һәм ТР сугыш һәм хәрби хезмәт ветераннары комитеты рәисе генерал-майор Әхәт Юлашев сәламли. Казанның Җиңү паркында – Мәңгелек ут янында – геройлар исеме язылган 260 мәрмәр табличка арасында хәзер Россия Герое Смирнов Георгий Семенович исеме язылган табличка да бар.

СУЛИМЕНКО Юрий Геннадьевич

Родился 20 апреля 1971 года в поселке Рудногорске Иркутской области. В 1988 году Юрий окончил школу. Встал вопрос о выборе пути. Сколько себя помнит, он всегда мечтал стать офицером. Ведь профессия военного в Советском Союзе считалась престижной, а офицер был примером для подражания, образцом мужества, образованности и порядочности.

В аттестате зрелости у юноши были только четверки и пятерки. Несмотря на то, что поблизости были военные училища, военком посоветовал поехать в Казань и поступать в танковое, которое окончил сам.

Отец одобрил выбор сына. Сказал лишь: «Уж если выбрал для себя столь нелегкий путь, то и пройти его ты должен самостоятельно с самого начала».

В 1992 году, окончив училище с красным дипломом, Юрий вместе со своими однокашниками был распределен в один танковый батальон во Владикавказ. В дороге молодые лейтенанты переживали, боялись, что должностей командиров взводов на всех не хватит. Но опасения были напрасными. В то время шел массовый вывод частей Советской Армии из бывших союзных республик, их переформирование. Офицеров не хватало, многие оставались в новообразованных государствах, поэтому все шестеро получили по взводу.

Развал Советского Союза накалил обстановку на его бывшей территории до предела. Северный Кавказ стал тем котлом, в котором заваривались межнациональные конфликты. Первым был грузино-абхазский вооруженный конфликт. Обе стороны старались завладеть оружием и боевой техникой, которая находилась на их территориях.

1971 елның 20 апрелендә Иркутск өлкәсенең Рудногорск бистәсендә туа. 1988 елда Юрий мәктәпне тәмамлый. Аның алдына һөнәр сайлау мәсьәләсе килеп баса. Ул һәрвакыт офицер булырга хыялланган була. Чөнки Советлар Союзында хәрби һөнәре абруйлы санала, ә офицерлар батырлык, белемлелек һәм тәртиплелек үрнәге булып тора.

Яшүсмернең өлгергәнлек аттестатында «4ле» һәм «5ле» билгеләре генә була. Якын тирәдә хәрби училищелар булуына да карамастан, военком аңа Казанга барырга һәм үзе тәмамлаган танк училищесына керергә киңәш итә.

Улының теләгенә әтисе дә каршы килми. Бары тик: «Үзеңә шундый авыр юлны сайлагансың икән, син аны башыннан ахырына кадәр үзең мөстәкыйль үтәргә дә тиеш», – дип кенә әйтә.

1992 елда училищены кызыл дипломга тәмамлаган Юрий, бергә укыган иптәшләре белән Владикавказдагы танк батальонына җибәрелә. Юлда барганда яшь лейтенантлар барысына да взвод командирлары вазыйфалары җитмәс дип борчылалар. Ләкин аларның куркуы юкка була. Ул вакытта совет армиясе частьларын элекке союздаш республикалардан чыгару һәм үзгәртү бара. Офицерлар җитми, күбесе яңа барлыкка килгән дәүләтләрдә калган була, шуңа күрә алтысына да берәр взвод эләгә.

Советлар Союзының таркалуы элек аныкы булган территориядә хәлне соңгы чиккәчә кыздыра. Төньяк Кавказ милләтара низаглар «пешә» торган казанга әверелә. Башта Грузия белән Абхазия арасында кораллы низаг килеп чыга. Ике як та үзләре территориясендә калган корал һәм

Доходило до того, что нападали на российские колонны, уходившие на Родину.

Выводить кутаисскую парашютно-десантную бригаду в Ставрополь Сулименко поехал вместе с однокашником Андреем Ткаченко. Это был их первый боевой рейд. Шли по горному серпантину через Крестовый перевал под постоянным обстрелом, в том числе и снайперским. Водитель одной из машин был убит, и она сорвалась в ущелье, выпрыгнуть никто не успел.

За грузино-абхазским последовал осетино-ингушский конфликт. Задача российских военных заключалась в том, чтобы сдержать разрастание конфликта, предотвратить кровопролитие, защитить мирное население от насилия с обеих сторон. До 1994 года Сулименко с товарищами пришлось выполнять миротворческую миссию, отражая нападения с той и другой стороны. За миротворческую миссию Юрий и его однокашник Виктор Бабич были награждены медалью «За отвагу», почитаемой со времен Великой Отечественной войны.

До того как попасть в Чечню, Сулименко уже накопил некоторый боевой опыт. Приходилось под огнем выручать товарищей, вытаскивать из-под огня подбитые машины.

25 декабря 1994 года часть подняли по тревоге и своим ходом направили в Чечню. Никто не знал, что их ожидает на самом деле. Подлинная ситуация замалчивалась, а там шла настоящая кровопролитная война, с линией фронта, опорными пунктами и регулярными дудаевскими войсками, хорошо вооруженными и обученными.

Первый серьезный бой произошел за населенный пункт Октябрьское. Появились потери убитыми и ранеными. Отражая сопротивление противника, федеральные войска продвигались вперед. 29 декабря подошли к Промышленному району Грозного и с ходу атаковали противника. Через два дня комбату Сулименко было приказано возглавить штурмовой отряд, представлявший собой тан-

хәрби техникага ия булырга омтыла. Хәтта Ватаннарына кайтып китүче Россия колонналарына һөҗүм итүгә кадәр барып җитә.

Кутаиси парашютчы-десантчылар бригадасын Ставропольгә чыгару өчен Сулименко курсташы Андрей Ткаченко белән бергә бара. Бу аларның иң беренче сугышчан рейды була. Бормалы тау сукмаклары буйлап Хач үткеле аша барганда, аларга снайперлар атып тора. Машиналарның берсенең йөртүчесе үтерелә һәм ул тарлавыкка мәтәлеп төшеп, сикерергә беркем дә өлгерми.

Аннары осетин-ингуш конфликты башлана. Россия хәрбиләренең бурычы бу низагны зурга җибәрмәү, кан коюны булдырмый калу, тыныч халыкны ике якның да көч куллануыннан яклаудан гыйбарәт була. 1994 елга кадәр Сулименкога һәм аның иптәшләренә, ике яктан да ясалып торган һөҗүмнәрне кире кайтарып, тынычлык урнаштыру миссиясен үтәргә туры килә. Бу миссияләре өчен Юрий һәм аның иптәше Виктор Бабич Бөек Ватан сугышы вакытыннан ук дәрәҗәле саналган «Батырлык өчен» медале белән бүләкләнәләр.

Чечняга килеп эләккәнче, Сулименко инде күпмедер хәрби тәҗрибә туплаган була. Ут астыннан иптәшләрен, снаряд тигән машиналарны алып чыгарга, сугышчан иптәшләрен пуля һәм снарядлардан үз гәүдәсе белән капларга туры килгәли.

1994 елның 25 декабрендә частьны тревога белән күтәреп, Чечняга чыгарып җибәрәләр. Алда нәрсә көткәнен беркем дә белми. Чын вәзгыятьне әйтмиләр, ә анда фронт сызыгы, яхшы коралланган һәм әзерлекле Дудаев гаскәрләре белән чып-чын канкойгыч сугыш бара торган була.

Беренче җитди сугыш Октябрьское авылы өчен була. Үтерелгән һәм яраланганнар барлыкка килә. Дошманның каршылыгын җиңә-җиңә, федераль гаскәрләр алга таба бара. 29 декабрьдә Грозныйның Промышленный районы-

ковый батальон, усиленный мотострелками. Майкопская бригада вошла в Грозный с северной стороны, отряд Сулименко – с северо-западной.

Дудаевцы встретили их шквальным огнем. Надо было срочно отойти от окружающих домов на открытое место, чтобы сохранить личный состав и технику. Замполит когда-то служил в Грозном и хорошо знал город, поэтому предложил войти в близлежащий парк. Машина комбата туда прорвалась первой, и отряд всю ночь вел там бой.

7 января танкисты прорвались к конференц-залу дворца Дудаева и закрепились на этом рубеже, но продвигаться дальше уже не было сил: две трети личного состава отряда вышло из строя, к тому же заканчивались горючее, боеприпасы, медикаменты и продовольствие. Поскольку снабжение отсутствовало, приходилось экономить каждый патрон, каждый снаряд, выбирались и уничтожались только самые важные цели. Дудаевцы, вооруженные в неограниченном количестве «мухами», «шмелями», зарядов не жалели. Противостоять им было трудно. Многие танки горели.

Танкисты, взаимодействуя с мотострелками, действовали профессионально, но ряды их таяли. Взятие каждого квартала влекло потери в живой силе. Танки практически оставались без прикрытия, и комбат с болью в сердце видел, как гибнут его подчиненные.

– Не было там ни безграмотных офицеров, ни неподготовленных солдат. Готов это заявить кому угодно, – вспоминает сегодня Юрий Геннадьевич. – Противник был серьезным, у него были новейшие противотанковые средства: орудия, минометы и гранатометы. Вели бои они грамотно – в составе боевых двоек и троек. Этому теперь учат в войсках. Но и тогда в уличных боях наши офицеры, среди которых было много ветеранов Афганистана, быстро освоили тактику действий мелких подразделений. Трижды не правы те, кто, не зная, как было на самом деле, обвиняли Российскую армию в том, что она бездарно воевала и несла неоправданные потери. В городе тогда не было мирных жителей. Там, казалось, стреляли в нас все. На стороне дудаевцев было много иностранцев, профессиональных наемников.

7 января танк Сулименко, поддерживая наступающие подразделения, прорвался к президентскому дворцу в центре Грозного. Сразу с нескольких сторон по машине ударили из гранатометов. В танк не попали, но отход ему перекрыл завал из груды кирпичей от взрывов гранат. Следующие выстрелы уже пришлись по машине, которую объяло пламя. Покинув танк, экипаж продолжал отбивать атаки огнем из автоматов. От очередной вражеской гранаты загорелось остававшееся в наружных баках танка топливо. Опасаясь взрыва, дудаевцы отступили. Это позволило экипажу спешно укрыться в ближайшем подъезде. И тут раздался сильный взрыв – это сдетонировал неизрасходованный боекомплект танка. Комбат получил осколочные ранения лица и рук. Ему перевязали, стянули скобами раны, но от эвакуации он отказался, поскольку кроме него в батальоне в строю не осталось ни одного офицера. Виктор Бабич был убит, командир танковой роты Лазорев тоже погиб, Полищук ранен и эвакуирован, старшего лейтенанта Горского Сулименко вынес на себе из боя. Последним из командиров подразделений остался старший лейтенант

на килеп җитәләр һәм килешли үк дошманга һөҗүм итәләр. Ике көннән соң комбат Сулименкога мотоукчылар белән ныгытылган танк батальоныннан гыйбарәт булган штурм отрядын җитәкләргә боерык бирәләр. Майкоп бригадасы Грозныйга – төньяктан, Сулименко отряды төньяк-көнбатыштан килеп керә.

Дудаевчылар аларны көчле ут белән каршы ала. Личный составы һәм техниканы саклап калу өчен, тиз арада йортлар яныннан ачык урынга китәргә кирәк була. Замполит кайчандыр Грозныйда хезмәт иткән булган, шуңа күрә шәһәрне яхшы белә, якындагы паркка керергә тәкъдим итә. Комбат машинасын анда беренче булып үтеп керә. Отряд төн буе сугыш алып бара.

7 гыйнварда танкистлар Дудаев сараеның конференцияләр залына үтеп керәләр һәм шунда урнашалар. Ләкин алга таба барырга инде хәлләре булмый: солдатларның өчтән икесе сафтан чыккан, җитмәсә ягулык, боеприпаслар, медикаментлар һәм азык-төлек тә бетеп килә. Тәэмин итү булмаганлыктан, һәр патронны, һәр снарядны саклап тотарга туры килә. Бары тик иң мөһим урыннар гына сайлап алына һәм юк ителә. «Чебен»нәр, «төклетура»лар белән чикләнмәгән күләмдә коралланган дудаевчылар патроннарны җәлләп тормый. Аларга каршы тору авыр була. Күп танклар яна.

Мотоукчылар белән танкистлар профессионалларча хәрәкәт итсәләр дә, рәтләре сирәгәйгәннән-сирәгәя бара. Һәрбер кварталны алу кешеләрне югалтуга китерә. Танклар бөтенләй диярлек каплаусыз кала. Үз кул астындагыларның һәлак булуларын күреп, комбатның йөрәге әрни.

– Анда белемсез офицерлар да, әзерлексез солдатлар да юк иде. Моны теләсә кемгә әйтә алам, – дип искә төшерә бүген Юрий Геннадьевич. – Дошман бик җитди һәм аның танкка каршы торучы иң яңа орудиеләре, минометлары һәм гранатометлары бар иде. Алар сугышны да бик белеп – икеле һәм өчле составта алып бардылар. Гаскәрләрдә хәзер шулай сугышырга өйрәтәләр. Хәер, ул чакта ук араларында Әфганстан ветераннары күп булган безнең офицерлар, урам сугышлары вакытында, вак подразделениеләр тактикасын тиз үзләштереп алдылар. Чынлыкта ничек булганлыгын белмәгән килеш, Россия армиясен мәгънәсез сугыш алып барган һәм акланмаган югалтуларга дучар булган, дип гаепләүчеләр мең кат хаксыз. Ул чакта шәһәрдә тыныч халык юк иде. Безгә барысы да аткан кебек тоелды. Дудаевчылар ягында чит илдән килгән профессионал наемниклар күп иде.

7 гыйнварда һөҗүмгә баручы подразделениеләргә ярдәм итә-итә, Сулименко танкы Грозный үзәгендәге Президент сарае янына үтеп керә. Машинага берьюлы берничә яктан гранатометлардан аталар. Танкка тидерә алмыйлар, ләкин гранаталар шартлаудан ишелеп төшкән кирпеч өеме аның чыгу юлын каплый. Шуннан соңгы атулар инде машинага тия, аны ялкын чолгап ала. Танктан чыккан экипаж, автоматлардан атып, һөҗүмнәрне кире кайтаруын дәвам иттерә. Дошман гранатасы тиюдән танкның тышкы бакларында калган ягулыкка ут элә. Шартлау булудан куркып, дудаевчылар чигенә. Моннан файдаланып, экипаж тиз генә якындагы подъездга кереп яшеренә. Шул чакта көчле шартлау яңгырый – танктагы кулланылмый калган боеприпасларга ут капкан була. Ярчыклар тиеп, комбатның йөзе һәм куллары яралана. Аның яраларын

Хламов, который вскоре также был ранен. Остался один Сулименко. Весь израненный, он занял место командира другого танка и вновь пошел в бой…

Под непрекращающимся огнем боевиков контуженного командира вынес с места сражения будущий Герой России старшина роты Виктор Величко. Комбата положили вместе с тяжело ранеными, и единственный, кто за ним ухаживал, был танкист из его батальона. Он узнал своего командира, хотя лицо Юрия представляло собой кровавое месиво. Когда за ранеными прилетел вертолет и медики стали транспортировать танкиста на борт, тот наотрез отказался лететь без командира. Так благодаря этому солдату Сулименко, не подававший признаков жизни, был эвакуирован. Ему пришлось сменить не один госпиталь, прежде чем выкарабкаться, казалось, с того света.

Указом Президента РФ от 15 мая 1995 года за мужество и героизм, проявленные при выполнении воинского долга, гвардии старшему лейтенанту Сулименко Юрию Геннадьевичу присвоено звание Героя России. После длительного излечения он продолжил службу старшим офицером в Управлении боевой подготовки штаба Московского военного округа.

бәйлиләр, скобалар белән тарттыралар. Ләкин эвакуацияләнүдән ул баш тарта, чөнки батальонда башка офицер калмаган була. Виктор Бабич үтерелгән, танк ротасы командиры Лазорев шулай ук һәлак булган, Полищук яраланган һәм эвакуацияләнгән, өлкән лейтенант Горскийны Сулименко сугыш кырыннан үзе күтәреп алып чыга. Подразделение командирларыннан соңгысы булып өлкән лейтенант Хламов кала, озакламый ул да яралана. Сулименко берүзе кала. Берничә җирдән яраланган килеш, ул икенче танкның командиры урынын ала һәм кабаттан сугышка керә…

Боевикларның өзлексез уты астында, контузия алган командирны сугыш кырыннан булачак Россия Герое рота старшинасы Виктор Величко алып чыга. Комбатны авыр яралылар янына яткызалар. Аның батальоныннан булган бер танкист командирын карап-тәрбияләп тора. Юрийның йөзе канлы ит кисәгенә әйләнгәнгә карамастан, танкист үз командирын таныган була. Яралыларны алып китәргә вертолет килгәч һәм медиклар әлеге танкистны бортка күтәрә башлагач, ул командирын калдырып очудан катгый рәвештә баш тарта. Яшәү билгеләре калмаган Сулименко шул солдат аркасында эвакуацияләнә. Теге дөньядан кире әйләнеп кайту өчен аңа берничә госпитальдә ятарга туры килә.

Хәрби бурычын үтәгәндә күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 1995 елның 15 маендагы Указы нигезендә гвардия өлкән лейтенанты Сулименко Юрий Геннадьевичка Россия Герое исеме бирелә. Озак дәваланганнан соң ул хезмәтен Мәскәү хәрби округы штабының Сугышчан әзерлек идарәсендә өлкән офицер булып дәвам иттерә.

СУПОНИНСКИЙ Александр Анатольевич

Родился в 1979 году в селе Шешминка Черемшанского района Татарской АССР. Семья Супонинских в небольшом, на сорок дворов, селе известная и уважаемая. Саша и две его сестренки росли в тепле и заботе. Учились хорошо, помогали родителям в подсобном хозяйстве. В 1985 году Саша, окончив школу, поступил в Чистопольский совхоз-техникум. Активно занимался спортом, в основном единоборствами. Получив специальность техника-механика, осенью 1998 года добровольно пришел в военкомат и заявил: «Хочу в армию!» Мечтал попасть в воздушно-десантные войска, потому что «голубые береты» среди молодежи весьма престижны. Вышло так, как хотел.

Службу проходил в РДО – роте десантного обеспечения 104-го гвардейского парашютно-десантного полка 76-й Черниговской воздушно-десантной дивизии.

Три месяца обучения премудростям армейской службы в ВДВ пролетели незаметно. После учебы сержанта Супонинского распределили в 104-й парашютно-десантный полк в поселке Череха под Псковом. Время шло, некоторые из друзей в составе сводного батальона полка уже повоевали в Дагестане и вернулись в Псков, другие готовились к отправке в Чечню.

– У нас тогда было такое настроение: кто не воевал на Кавказе, тот как бы и не служил, – вспоминает Александр.– Собрались мы с сержантами и пошли к комбату подполковнику Евтюхину. Говорим ему, так, мол, и так, возьмите нас с собой в Чечню. Короче, уговорили мы его. Зачислил он нас в 6-ю роту, и скоро мы полетели в Моздок. Оттуда выехали в Чечню.

Перед отлетом из части написал письмо родителям, сообщил, что еду в Чечню. Стояли там поначалу в Ведено, Ца-Ведено, затем выдвинулись в сторону Аргунского ущелья. Первое боестолкновение, в котором я принял участие, было 8 февраля. Тогда, после непродолжительной, но жесткой перестрелки боевикам пришлось отступить не солоно хлебавши.

Затем, до боя на высоте 776.0, серьезных столкновений не было, в основном боевики обстреливали наши блокпосты по ночам, иногда постреливали и днем, но – обходилось без потерь.

После падения Грозного в начале февраля 2000 года крупная группировка чеченских боевиков отступила в Шатойский район, где 9 февраля была блокирована федеральными войсками.

Шатой был последним крупным населенным пунктом Чечни, остававшимся в руках боевиков, хорошо укрепленным еще со времен первой войны 1994-1996 годов. После ожесточенных боев 22-29 февраля он был взят, и, как сочло федеральное командование, разбитые боевики должны были разделиться на небольшие отряды и рассредоточиться по горным базам.

Однако выбитые из Шатоя и других крупных узлов сопротивления отряды боевиков, в совокупности насчитывавшие около трех тысяч бойцов, сосредоточились в кулак. Большинство командиров боевиков, в том числе Шамиль Басаев и Хаттаб, предложили прорываться в северо-восточном направлении, к дагестанской границе. Несогласный с ними Руслан Гелаев с отрядом примерно в тыся-

1979 елда Татарстан АССРның Чирмешән районы Чишмә авылында туа. Кырыклап кына йорттан торган кечкенә авылда Супонинскийлар гаиләсен барысы да хөрмәт итә. Саша һәм аның ике сеңлесе җылы мөнәсәбәт һәм кайгыртучанлык тоеп үсәләр. Әйбәт укыйлар, әти-әниләренә йортта булышалар. 1985 елда мәктәпне тәмамлагач, Саша Чистай совхоз-техникумына укырга керә. Спорт белән актив шөгыльләнә, бигрәк тә көрәшне ярата. Техник-механик белгечлеге алгач, 1998 елның көзендә хәрби комиссариатка килеп: «Армиягә барырга телим!» – дип әйтә. Һава-десант гаскәрләренә эләгергә хыялана, чөнки «зәңгәр беретлар» яшьләр арасында бик абруйлы була. Ул теләгенә ирешә.

76 нчы Чернигов һава-десант дивизиясе 104 нче гвардия парашютчы-десантчылар полкының десант тәэмин итү ротасында (РДО) хезмәт итә.

Һава-десант гаскәрләрендә (ВДВ) хезмәт итүнең нечкәлекләрен өйрәнгән өч ай сизелми дә үтеп китә. Өйрәнүләр тәмамлангач, сержант Супонинскийны Псков астындагы Череха бистәсендә урнашкан 104 нче парашютчы-десантчылар полкына җибәрәләр. Вакыт уза тора, полкның җыелма батальоны составында кайбер иптәшләре инде Дагстанда сугышып, Псковка әйләнеп кайта, башкалары Чечняга китәргә әзерләнә.

– Ул чакта безнең кәеф шундый иде: Кавказда сугышмаган кеше хезмәт итмәгән дә сыман, – дип искә ала Александр. – Без сержантлар белән җыелыштык та комбат подполковник Евтюхин янына киттек. Безне дә үзегез белән Чечняга алып барыгыз әле, дидек. Кыскасы, ризалаттык без аны. Ул безне 6 нчы ротага кертте. Озакламый Моздокка очтык, аннан Чечняга киттек.

Частьтан очып китәр алдыннан, әти-әнигә хат язып, Чечняга барасымны хәбәр иттем. Анда башта Веденода, Ца-Веденода тордык, аннары Аргун тарлавыгы ягына кузгалдык. Мин катнашкан беренче сугышчан бәрелеш 8 февральдә булды. Ул чакта кыска гына, ләкин рәхимсез атышудан соң боевикларга чигенергә туры килде.

776,0 биеклегендәге сугышка кадәр җитди бәрелешләр булмыйча торды. Нигездә, боевиклар безнең блок-постларга төнлә, кайчак та көндез дә аткалыйлар иде, ләкин югалтулар булмады.

Грозный бирелгәннән соң 2000 елның февралендә чечен боевикларының зур төркеме Шатой районына чигенде, ә 9 февральдә федераль гаскәрләр тарафыннан камап алынды.

Шатой Чечняның боевиклар кулында калган, 1991–1996 еллардагы беренче сугыш вакытында ук әйбәт ныгытылган соңгы зур авылы иде. 22-29 февральдәге аяусыз сугышлардан соң ул яулап алынды. Федераль җитәкчелек фикеренчә, тар-мар ителгән боевиклар кечкенә-кечкенә отрядларга бүленеп, таулардагы базаларда урнашырга тиеш иде.

Ләкин Шатойдан һәм башка зур каршылык урыннарыннан бәреп чыгарылган өч меңгә якын боевик бер йодрыкка берләште. Боевикларның күп командирлары, шул исәптән Шамил Басаев һәм Хаттаб та төньяк-көнчыгыш юнәлешендә Дагстан чигенә таба барырга тәкъдим итәләр.

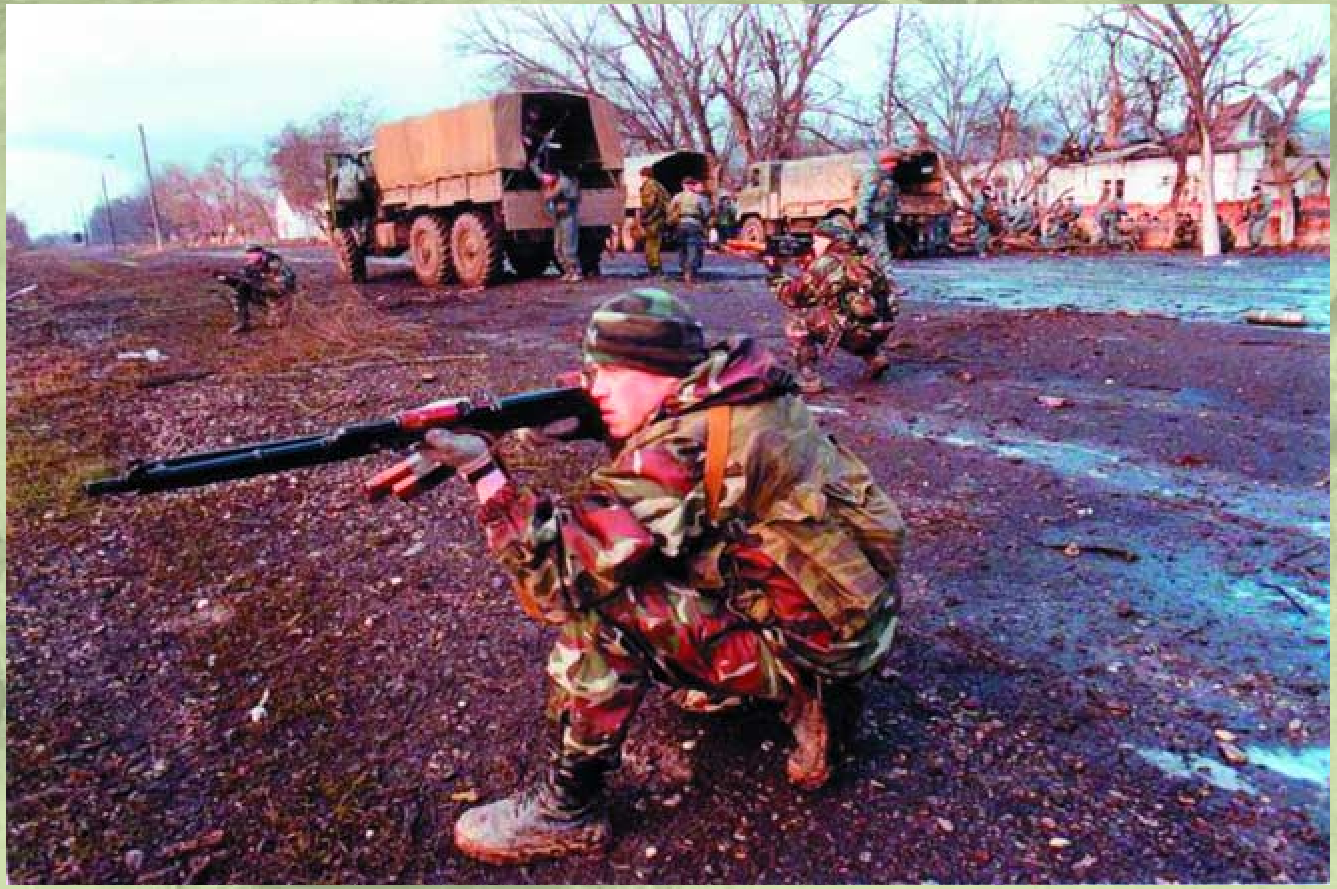

чу боевиков ушел на северо-запад – в сторону его родного Ачхой-Мартановского района. Там он рассчитывал, закрепившись в селе Комсомольское, начать широкомасштабную партизанскую войну на стыке горной и равнинной Чечни и Ингушетии. Басаев же и Хаттаб решили выполнить первоначальный план.

Командующий российской войсковой группировкой генерал Геннадий Трошев так позднее объяснил действия российского командования: «В феврале 2000 года мы подготовили бандитам неприятный сюрприз, когда в глубоком тылу, в районе Итум-Кале, высадили тактический десант. Тем самым был перерезан основной канал поставок вооружения и боеприпасов по горной дороге Итум-Кале – Шатили… И главари боевиков понимали, что здесь все их попытки оказать вооруженное сопротивление обречены. Согласно разведдонесениям, арабские наемники и чеченские ваххабиты под командованием Эмира Хаттаба двинулись северо-восточнее, в сторону Дачу-Борзой и Зоны.

Выбор места для прорыва из этого района у зажатого со всех сторон нашими частями Хаттаба был, мягко говоря, ограниченным. Чтобы пробиться во Веденский район, где у Хаттаба была разветвленная сеть небольших горных баз, ему нужно было двигаться на Сельментаузен вверх, либо по руслу реки Шароаргун, либо по руслу ее притока – реки Абазулгол.

Однако мы не могли тогда предположить, что противник рискнет пробиваться на восток крупными силами. Банды соединились – к отрядам арабских наемников «прилепились» банды других полевых командиров – Басаева, Вахи Арсанова, Багауди Бакуева, отряд «Джамаат»… Всего, как потом выяснилось, в районе Улус-Керта тогда сосредоточилось около полутора тысяч хорошо подготовленных боевиков».

28 февраля сводному отряду десантников под командованием гвардии подполковника Марка Евтюхина была поставлена задача: до 14:00 следующего дня завершить выход на рубеж в четырех километрах юго-восточнее Улус-Керта. Часть сил полка должна была блокировать район населенного пункта Сельментаузен и не допустить прорыва боевиков в направлении Махкеты, Киров-Юрта, Элистанжи, Ведено. Ранним утром 29 февраля 6-я рота, десантный взвод и группа полковой разведки начали выдвигаться к Урус-Керту. Рота должна была расположиться у выхода из ущелья на высоте 776,0 и не допустить прорыва.

Однако боевики пошли напролом. Здесь им преградила путь 6-я рота. Вот как об этом рассказывает Александр:

– Мы снялись с блокпостов во Веденском районе и начали выдвижение на рубеж на БМДэшках, затем, уткнувшись в горы, спешились, а техника вернулась на блокпосты. Роту повел вперед подполковник Евтюхин.

Обошли реку, долго шли вверх и дошли до высоты 776,0, где оставили один взвод. Разведка, а вслед за ними три взвода – отправились дальше. Насколько я понял, мой взвод должен был дойти до окраины Сельментаузена и закрепиться там, но в полдень разведдозор, выдвинувшийся в сторону горы Исты-Корд, столкнулся с группой боевиков. Завязался бой, и комбат во избежание потерь приказал всем отойти назад к высоте 776,0.

Аның белән килешмәгән Руслан Гелаев мең тирәсе боевиктан торган отряд белән төньяк-көнбатышка – үзе туып үскән Ачхой-Мартан районы ягына китә. Комсомольское авылында ныгып урнашып, таулы һәм тигезлекле Чечня белән Ингушетия чигендә ул партизан сугышын киң җәелдерергә уйлый. Ә Басаев һәм Хаттаб беренче планны тормышка ашырырга булалар.

Россия гаскәрләре төркеме командующие генерал Геннадий Трошев соңрак Россия командованиесе гамәлләрен болай аңлата: «2000 елның февралендә ерак тылдагы Итум-Кала районына тактик десант төшереп, без бандитларга күңелсез сюрприз әзерләдек. Итум-Кала – Шатили тау юлы буйлап корал һәм боеприпаслар китерүнең төп каналы ябылды… Боевикларның башлыклары монда коралლы каршылык күрсәтү омтылышларының җиңелүгә дучар булуын аңлый иде. Разведка мәгълүматларына караганда, Әмир Хаттаб җитәкчелегендәге гарәп наемниклары һәм чечен ваhhабчылары төньяк-көнчыгышка таба – Дачу-Борзой һәм Зона ягына юл тота.

Безнең частьлар белән бөтен яклап кысып китерелгән Хаттабның бу районнан чыгып китү юлы чикләнгән иде. Хаттабның кечерәк тау базалары челтәре урнашкан Ведено районына үтеп чыгу өчен аңа өскә таба Сельментаузенга, яки Шароаргун елгасы ярлары буйлап, яки аның кушылдыгы – Абазулгол елгасы ярлары буйлап хәрәкәт итәргә кирәк иде.

Ләкин ул чакта без дошман көнчыгышка таба зур-зур төркемнәр белән барырга җөрьәт итәр диеп башыбызга да китермәдек. Бандалар берләште – гарәп наемниклары отрядларына башка кыр командирлары – Басаев, Вәхи Арсанов, Багауди Бакуев бандалары, «Җәмәгать» отряды килеп кушылды… Соңыннан билгеле булганча, Урус-Киртә районында ул вакытта мең ярымга якын яхшы әзерлекле боевиклар тупланган булган».

28 февральдә гвардия подполковнигы Марк Евтюхин командалыгындагы десантчылар җыелма отрядына шундый бурыч куела: киләсе көннең 14.00 сәгатенә кадәр Урус-Киртәдән дүрт чакрым көньяк-көнчыгышкарак чыгып җитәргә. Полк көчләренең бер өлеше Сельментхаузен авылы тирәсен камап алырга һәм боевикларны Махкета, Киров-Юрт, Элистанжа, Ведено юнәлешенә җибәрмәскә тиеш була. 29 февральдә иртән иртүк 6 нчы рота, десантчылар взводы һәм полк разведкасы төркеме Урус-Киртәгә таба кузгалды. Рота тарлавыктан чыккан җирдәге 776,0 биеклегенә урнашырга һәм боевикларның юлын бүләргә тиеш иде.

Ләкин боевиклар берни белән исәпләшмичә баруларын дәвам иттеләр. Монда аларның юлына 6 нчы рота төште. Бу хакта Александр менә нәрсәләр сөйли:

– Без Введено районында блокпостлардан кузгалып, БМДларга төялешеп, чиккә таба киттек. Аннары, тауга барып төртелгәч, җәяүгә калдык, ә техника блокпостларга кире китте. Ротаны подполковник Евтюхин алып барды. Елганы әйләнеп уздык, озак кына өскә таба бардык һәм 776,0 биеклегенә килеп җитеп, анда бер взводны калдырдык. Разведка, ә аның артыннан өч взвод алга таба киттек. Аңлавымча, минем взвод Сельментаузен читенә барып җитәргә һәм шунда урнашырга тиеш булган. Ләкин көн уртасында Исты-Корд тавы ягына киткән разведка дозоры боевиклар төркеме белән очрашкан. Сугыш башланып

Командир роты Молодов, который с группой бойцов пошел на помощь разведчикам, погиб один из первых от пули снайпера.

Боевиков было много, но точного количества я не знал, о том, что их там собралось более двух тысяч, впервые услышал только в госпитале.

Нас обстреляли из минометов и постепенно окружили. Лупили почти в упор из автоматов, пулеметов, гранатометов, месиво страшное. Когда мы забирали тело ротного, меня ранило – в колено вонзился осколок. Нас «трехсотых», сначала было пятеро, и комбат сразу организовал нашу эвакуацию. Мой лучший друг, младший сержант Костя Кривушев, рискуя жизнью, вытащил меня из под-огня и оказал первую помощь. Чуть позже он погиб, отличный был парень, жаль его очень.

Вечер был пасмурный, сырой, в метре от себя из-за тумана ничего не видно. Евтюхин попросил вертолетной поддержки, они прилетели, но помочь нам из-за отвратительных метеусловий не смогли. На следующее утро неожиданно пришла подмога – майор Доставалов и с ним еще 14 человек. Но «духи» шли на нас волнами, сменяя друг друга и не давая передышки. Со всех сторон крики, ругань, предложения сдаться, рукопашная, ребята гибли, боеприпасы заканчивались, из боеспособных на высоте нас осталось несколько человек: Евтюхин, Доставалов, капитан Романов, Поршнев и я. Боевики были всего в трех метрах, так близко, что я слышал их смех, брань, издевки. Не скрою,

киткән һәм, югалтуларны булдырмас өчен, комбат барысына да 776,0 биеклегенә кире чигенергә боерык биргән.

Сугышчылар төркеме белән разведчикларга ярдәмгә киткән рота командиры Молодов, беренчеләрдән булып, снайпер пулясыннан һәлак була.

Боевиклар күп иде, ләкин төгәл санын мин белмәдем. Аларның 2000 артык җыелганын госпитальдә ятканда гына ишеттем.

Безгә минометлардан аттылар һәм акрынлап камап алдылар. Туп-туры төзәп автоматлардан, пулеметлардан, гранатометлардан аттылар. Рота командирының гәүдәсен алып чыккан чакта мин яраландым – теземә ярчык керде. «300ле»ләрдән без башта бишәү идек. Комбат тиз генә безне эвакуацияләүне оештырды. Якын дустым кече сержант Костя Кривушев, үз гомерен куркыныч астына куеп, мине ут астыннан тартып чыгарды һәм беренче ярдәм күрсәтте. Озак та үтми, ул һәлак булды. Бик кызганыч, шәп егет иде.

Кич болытлы, юеш, томан аркасында бер метр арадан берни күренми иде. Евтюхин вертолетлардан ярдәм сорады, алар очып килделәр, тик бик начар һава шартлары аркасында ярдәм итә алмадылар. Икенче көнне иртән көтмәгәндә ярдәм килде – майор Доставалов һәм аның белән 14 кеше. Ләкин «дух»лар безнең өскә дулкын-дулкын булып, берсен-берсе алмаштырып, сулыш алырга да ирек бирмичә килделәр. Бөтен яктан акыру, сүгенү, бирелергә тәкъдим итү ишетелеп тора. Кул сугышлары бара. Егетләр бер-бер артлы һәлак була, боеприпаслар бетеп бара.

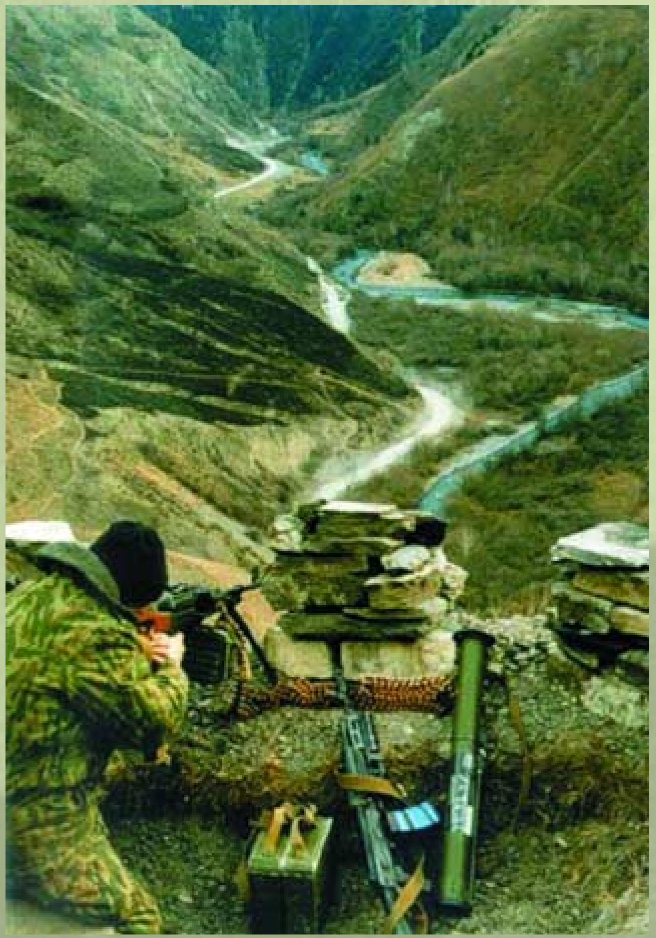

было очень страшно. Комбат по рации стал вызывать огонь артиллерии на себя. И разрывы снарядов артиллерии попридержали боевиков.

Когда погибли Доставалов и Евтюхин, я пересчитал свои оставшиеся боеприпасы – оказалось шесть патронов… Капитан Романов, вставив последний рожок с патронами в автомат, сказал: «Кто-то должен выжить и рассказать о нас правду. Уходите, пацаны, я вас прикрою»… Всего 27 лет ему было, капитану… Я потом в Москве с его вдовой встречался, с дочерью, с родителями созванивался. Хорошие они люди.

Следуя приказу Романова, я поковылял вниз по склону, а Поршнев, контуженный, встал в полный рост и пошел. У него из ушей и носа кровь шла, он шел, качаясь из стороны в сторону. Боевики стреляли в упор из подствольников, но почему-то не попали. Может, они просто не захотели нас убивать, я не знаю… Овраг был извилистым, мы скрылись из зоны видимости, примерно через километр выползли на своих – шла запоздалая подмога.

Почти сразу за нами пришел Женя Владыкин. У него боеприпасы кончились, и в схватке он от удара автоматом в лицо упал, потерял сознание. Боевики приняли его за мертвого, раздели и бросили. Очнувшись от холода ночью полуголым, Женя надел чей-то бушлат и штаны и побрел вниз по реке. Потом нашелся Тимошенко. Он был ранен, весь в крови. Как выбрались Христолюбов и Комаров, я не знаю.

Биеклектә безнекеләрдән сугышырга яраклы берничә кеше генә калды: Евтюхин, Доставалов, капитан Романов, Поршнев һәм мин. Боевиклар бездән өч метр арада гына. Шулкадәр якын: аларның көлгән, сүгенгән, мыскыллаган тавышлары ишетелеп тора. Яшермим, бик куркыныч иде. Комбат рация аркылы артиллериядән безгә төбәп атарга боерды. Артиллерия снарядларының шартлавы боевикларны бераз тоткарлады.

Доставалов һәм Евтюхин һәлак булгач, мин үземнең боеприпасларымны санап карадым – алты патрон калган иде... Автоматына патронлы соңгы мөгезне куйганда, капитан Романов: «Кем булса да исән калырга һәм безнең хакта дөреслекне сөйләп бирергә тиеш. Китегез, егетләр, мин сезне каплап торырмын», – диде. Капитанга нибары 27 яшь иде... Соңыннан Мәскәүдә мин аның тол хатыны белән очраштым, кызы һәм әти-әниләре белән телефоннан сөйләшеп тордым. Әйбәт кешеләр алар.

Романовның боерыгына буйсынып, мин, аксаклап, сөзәклек буйлап аска таба төшеп киттем. Ә контузия алган Поршнев бөтен буена торып басты да атлап китте. Аның колагыннан һәм борыныннан кан ага, үзе як-якка чайкала-чайкала бара иде. Боевиклар аңа туп-туры төзәп атсалар да, нишләптер тидерә алмадылар. Бәлки алар безне үтерергә теләмәгәннәрдер, белмим... Чокыр сырлы-сырлы иде, без күз күреме зонасыннан качтык. Чама белән бер чакрым шуышып баргач, үзебезнекеләр янына чыктык – соңарган ярдәм килеп бара иде.

Безнең арттан ук диярлек Женя Владыкин килеп җитте. Аның боеприпаслары беткән һәм кул сугышы вакытында йөзенә автомат белән сугудан җиргә егылган, аңын югалткан. Боевиклар аны, үлгән дип белеп, чишендергәннән һәм ташлап калдырганнар. Суыктан тәнлә ярымялангач килеш аңына килгән Женя кемнеңдер бушлатын, чалбарын алып кигән дә елга буйлап аска таба төшеп киткән. Аннары Тимошенко табылды. Ул яралы, бөтенләй канга баткан иде. Христолюбов һәм Комаров ничек чыкканнардыр – мин белмим.

Ничә боевик үлгән, һәлак булган безнекеләрне ничек алып чыкканнар, сугыш кыры нинди хәлдә булган – мин күрмәдем. Икенче көнне биеклеккә күтәрелгәннәр арасында булачак туганым – хатынымның туганнан туган энесе Сергей Захаров булган. Ротадан нәрсә калганлыгын ул сөйләде...

Мине Моздок госпиталенә, аннан Тверьга җибәрделәр. Терелгәч, үземнең Псковтагы частемда хезмәт итеп бетердем. 2000 елның 3 августында запаска чыктым.

Александр сөйләгәнне тыңлагач, алар бернинди батырлык та күрсәтмәгән кебек тоела. Боевиклар таләбе буенча бирелмәгәннәр, мең ярым бандитны тарлавыктан чыгармаганнар, штык һөҗүмендә сугышканнар, соңгы патронгача каршы торганнар. Ә боевиклар белән чагыштырганда алар бик аз булган бит, барлыгы бер рота. Ләкин ул махсус рота шул – десант ротасы. Аның сугышчан ныклыгы бөтен дөньяны шаккатырды. Соңрак бу рота турында соклану тулы мәкаләләр, телевизион тапшырулар һәм фильмнар чыкты...

Террорчылар белән сугышта батырлык һәм каһарманлык күрсәтүләре өчен РФ Президентының 2000 елның 12 мартындагы Указы нигезендә 22 десантчыга Россия Герое исеме (алардан 21енә – үлгәннән соң) бирелә, 69 десант-

Сколько погибло боевиков, как забирали наших погибших, что из себя представляло поле боя – я не видел. В числе тех, кто на следующий день поднялся на высоту, был Сергей Захаров, мой будущий родственник – двоюродный братишка жены. Он и рассказал, что осталось от роты…

Меня эвакуировали в госпиталь в Моздок, оттуда в Тверь. После выздоровления дослуживал в родной части в Пскове. Уволился в запас 3 августа 2000 года.

Из рассказа Александра создается впечатление, что ничего героического они и не совершили. Не сдались по требованию боевиков, не пропустили полторы тысячи бандитов из ущелья, дрались в штыковой атаке, отбивались до последнего патрона. А ведь по сравнению с наседавшими боевиками их была горстка, всего одна рота. Но это была особая рота – десантная. Ее боевая стойкость потрясла весь мир. Это потом появятся и восторженные статьи, и телевизионные передачи, и фильмы об этой роте…

Указом Президента РФ от 12 марта 2000 года за мужество и героизм, проявленные в бою с террористами, 22 десантника были удостоены звания Героя России (из них 21 – посмертно), 69 десантников стали кавалерами ордена Мужества (63 из них – посмертно).

Итак, если обобщить все написанное о подвиге псковских десантников, картина предстает следующая. Разведывательный дозор шестой роты первым столкнулся с группой боевиков в 20-30 человек. Они потребовали их пропустить, мол, «командиры договорились». Старший лей-

чы Батырлык ордены кавалеры була (шуларның 63е – үлгәннән соң).

Псков десантчыларының батырлыгы турында бөтен язганнарны гомумиләштерсәк, шундый картина күз алдына килеп баса. Башта 6 нчы ротаның разведка дозоры 20-30 кешелек боевиклар төркеме белән очраша. Боевиклар үзләрен үткәреп җибәрүне таләп итәләр, «командирлар сөйләшкән» диләр. Өлкән лейтенант Алексей Воробьев шунда ук рация аша батальон подполковнигы Марк Евтюхин белән элемтәгә керә һәм хәлне аңлатып бирә. Ә ул десантчылар төркеме җитәкчелеге белән элемтәгә керә. Аннан боерык килә: боевикларга бирелергә тәкъдим итәргә яки барысын да үтерергә!

Евтюхинның командование белән рация аша сөйләшкәнен Хаттаб ишетеп калган һәм «десантчыларны җир йөзеннән себереп түгәргә!» дигән боерык биргән. Шулай итеп икенче көнгә дә сузылган сугыш башланып киткән. Командованиедән канга баткан ротага ярдәм җибәрүләрен бертуктаусыз сорап торсалар да, берни дә барып чыкмаган. 1 мартта төнге сәгать 3 тә сугыш инде 15 нче сәгать дәвам иткәндә чолганышта калучылар янына майор Александр Доставалов җитәкчелегендә 3 нче взводның 4 гвардиячесе үзбаш үтеп керәләр.

Иң критик мизгелдә бандитлар десантчылар позицияләренә бәреп кергәндә, подполковник Евтюхин утны үзләренә алырга дигән карар кабул итә. Нәтиҗәдә тәмуг утында бик күп бандитлар янып үлә, ләкин безнең егетләрдән дә исәннәр бармак белән санарлык кына кала.

тенант Алексей Воробьев срочно связался по рации с командиром батальона подполковником Марком Евтюхиным и доложил обстановку. Тот вышел на связь с командованием десантной группировки. Оттуда поступил приказ: предложить боевикам сдаться или всех уничтожить!

Разговор Евтюхина с командованием по радиоперехвату услышал Хаттаб и отдал приказ «десантников смести с лица земли!»

Разгорелся бой, продолжавшийся и на следующий день. Несмотря на постоянные просьбы к командованию прислать истекающей кровью роте подкрепление, ничего не вышло. В 3 часа ночи 1 марта, когда бой уже шел около 15 часов, к окруженным самовольно прорвались 14 гвардейцев из 3-го взвода во главе с майором Александром Доставаловым.

В критический момент, когда бандиты ворвались на позиции десантников, подполковник Евтюхин принимает решение вызвать огонь на себя. В результате в огненном пекле сгорели многие бандиты, но и наших ребят в живых осталось единицы.

– Нас, последних, оставалось пятеро – комбат Евтюхин, замкомбата Доставалов и старший лейтенант Кожемякин (или капитан Романов?). Офицеры. Ну и мы с Сашей, – вспоминал позднее Поршнев. – Евтюхин и Доставалов погибли, а у Кожемякина обе ноги были перебиты, и он нам руками подбрасывал патроны. Боевики подошли к нам вплотную, оставалось метра три, и Кожемякин нам приказал уходить, прыгать с обрыва вниз, а сам с автоматом остался прикрывать наш отход. Мы сначала ползком, потом на четвереньках, потом в полный рост стали уходить и чудом остались живы.

Утро после боя выдалось ясным. Над полем боя барражировал вертолет, и летчики передавали на землю, что боевики собирают тела гвардейцев и намереваются их куда-то вывезти. Тут же начавшимся авиационно-артиллерийским налетом разметало оставшихся боевиков, однако около 500 из них ушли в горы.

Погибшие десантники были уроженцами 47 республик, краев и областей России. Среди них был и наш соплеменник гвардии рядовой Бадретдинов Дмитрий Мансурович. Он родился в Оренбурге, откуда переехал в Набережные Челны, где и похоронен. Посмертно награжден орденом Мужества.

Непросто сложилась судьба шестерых выживших десантников. Пятеро получили ордена Мужества, а Александр Анатольевич Супонинский стал Героем России.

После увольнения в запас он долго не мог трудоустроиться. Потом жизнь потихоньку наладилась. С помощью тогдашнего помощника Президента РФ Александр получил бесплатную квартиру. С женой Людмилой растят двух дочерей и сына. Окончил нефтяной институт, работает в нефтяной компании «Татнефть».

В феврале 2011 года альметьевская средняя школа № 16 по желанию учащихся и педагогов стала называться школой имени Героя России Александра Супонинского. Учащиеся старших классов с учителями истории создали стенд, посвященный подвигу Александра и его товарищей-десантников. В городском музее воинов-интернационалистов открыта экспозиция с фотографиями и документами героя.

– Иң соңгылардан без бишәү калдык. – Комбат Евтюхин, комбат урынбасары Доставалов һәм өлкән лейтенант Кожемякин (әллә капитан Романовмы икән?). Офицерлар. Һәм Саша белән без, – дип искә төшерә соңрак Поршнев. Евтюхин һәм Доставалов һәлак булдылар, ә Кожемякин ике аяксыз калды. Шул килеш ул безгә куллары белән гранаталар ыргытып торды. Боевиклар безгә бик якын килделәр. Өч метрлар гына ара калгач, Кожемякин безгә китәргә, ярдан түбәнгә сикерергә боерды, ә үзе автоматы белән безне капларга калды. Без башта шуышып, аннары дүртаякланып, аннары торып басып киттек һәм могҗиза белән генә исән калдык.

Сугыштан соңгы иртә аяз иде. Кыр өстендә вертолет очып йөрде һәм очучылар боевикларның гвардиячеләр мәетләрен җыеп йөрүен һәм каядыр алып китәргә җыенуын хәбәр иттеләр. Шул мизгелдә үк анда йөргән боевикларны авиация-артиллерия һөҗүме төрле якка алып ташлады, ләкин аларның 500әбе тауларга китә алды.

Һәлак булган десантчылар Россиянең 47 республикасы, крае һәм өлкәләреннән иде. Алар арасында милләттәшебез гвардия рядовое Бәдретдинов Дмитрий Мансур улы да бар иде. Ул Оренбургта туган, аннан Чаллыга күчкән. Шунда күмелгән дә. Үлгәннән соң Батырлык ордены белән бүләкләнә.

Исән калган алты десантчының язмышы да гади генә булмый. Бишесе Батырлык ордены ала, ә Александр Анатольевич Супонинский Россия Герое була.

Запаска чыкканнан соң ул озак вакыт эшкә урнаша алмый. Аннары тормышы акрылап җайлана. РФ Президентының ул чактагы ярдәмчесе булышлыгы белән Александр бушлай фатир ала. Хатыны Людмила белән ике кыз һәм бер малай үстерәләр. Нефть институтын тәмамлый, «Татнефть» компаниясендә эшли.

2011 елның февралендә укучылар һәм укытучылар теләге белән 16 нчы Әлмәт урта мәктәбе Россия Герое Александр Супонинский исемендәге мәктәп дип йөртелә башлый. Өлкән сыйныф укучылары тарих укытучылары белән бергәләп, Александр һәм аның десантчы иптәшләре батырлыгына багышланган стенд төзиләр. Шәһәрнең хәрби интернационалистлар музеенда Геройның фотосурәтләре һәм документларыннан экспозиция ачыла.

ТРОШЕВ Геннадий Николаевич

Родился 14 марта 1947 года в Грозном, где и прошло его детство. Там похоронены его родственники. Дед верой и правдой служил царю и Отечеству в Терском казачьем войске. Отец, Николай Николаевич Трошев, – кадровый офицер, военный летчик, участник Великой Отечественной войны, дошел до Берлина. Мать, Надежда Михайловна, – казачка. С молоком и рассказами матери Геннадий впитал в себя крепкие казачьи традиции, а поскольку учился в школе и рос вместе с мальчишками-чеченцами и ингушами, хорошо был знаком с нравами горцев, других народов Кавказа. Позже, отвечая на вопрос, каково ему, уроженцу Чечни, воевать в родных краях, тяжело вздохнув, отвечал: «Конечно, обидно. Конечно, тяжело воевать на своей земле, российской земле. Тем более там, где родился и вырос».

В 1965 году Трошев поступил на архитектурный факультет Московского института инженеров землеустройства, после смерти отца оставил учебу, но вскоре возвратился уже в Казанское танковое училище, которое окончил в 1969 году. В 1976 году окончил Академию бронетанковых войск им. Р.Я. Малиновского, а в 1988 году Академию Генштаба Вооруженных Сил СССР.

Геннадий Трошев служил на разных должностях в танковых войсках. Был командиром 10-й Уральско-Львовской добровольческой дивизии в Группе советских войск в Германии, с 1991 года – первый заместитель командующего танковой армией.

С 1994-го по 1997 год командовал 42-м Владикавказским армейским корпусом Северо-Кавказского военного округа.

1947 елның 4 мартында Грозныйда туа, бала чагы да шунда уза. Шунда аның туганнары күмелгән. Бабасы Терск казаклар гаскәрендә патшага һәм Ватанга намус белән хезмәт итә. Әтисе Николай Николаевич Трошев – кадровый офицер, хәрби очучы, Бөек Ватан сугышы ветераны, Берлинга кадәр барып җиткән. Әнисе Надежда Михайловна – казачка. Казакларның нык традицияләре Геннадийга әнисенең сөте белән хикәяләре белән кергән. Чечен һәм ингуш балалары белән бергә үскән һәм бергә мәктәптә укыганлыктан тау халыкларының холкын әйбәт белә. Соңрак, Чечняда туып үскән кеше буларак, туган якларында сугышып йөрү кыендыр, дигән сорауга ул: «Күңел рәнҗи, әлбәттә. Үз җиремдә, Россия җирендә сугышу авыр, билгеле. Бигрәк тә үзең туган һәм үскән җирдә».

1965 елда Трошев Мәскәү җир төзү инженерлары институтының архитектура факультетына укырга керә. Әтисе үлгәч, укуын ташлый. Ләкин озакламый Казан танк училищесында укый башлый. Аны 1969 елда тәмамлый. 1976 елда Р.Я.Малиновский исемендәге Бронетанк гаскәрләре академиясен, ә 1988 елда СССР Кораллы Көчләре Генштабы академиясен тәмамлый.

Геннадий Трошев төрле вазыйфаларда танк гаскәрләрендә хезмәт итә. Совет гаскәрләренең Германиядәге төркемендә 10 нчы Урал-Львов ирекле дивизиясе командиры була. 1991 елдан – танк армиясе командующие беренче урынбасары.

1994 елдан 1997 елга кадәр Төньяк Кавказ хәрби округының 42 нче Владикавказ армия корпусы белән командалык итә.

В январе 1995 года по приказу министра обороны в район Грозного началась переброска армейских подразделений из большинства российских военных округов. Трошев был назначен командующим группировкой федеральных войск в Чеченской Республике. В том же году ему было присвоено звание генерал-лейтенанта.

С 1995-го по 1997 год он командует 58-й общевойсковой армией, а затем назначается заместителем командующего Северо-Кавказским военным округом. В августе 1999 года стал командующим группировкой федеральных войск в Дагестане. Именно ему было поручено командование операцией по очистке от исламских боевиков Кадорской зоны. Он разработал и осуществил операцию по блокированию и уничтожению бандформирований в селах Карамахи и Чабанмахи и освобождению Новолакского района Дагестана. Там Трошин показал себя не только как опытный военачальник, но и как хороший дипломат. Он вел переговоры со старейшинами населенных пунктов, через которые наступали его войска, находил у них поддержку и тем самым сохранил десятки жизней своих солдат.

В октябре 1999 года Геннадий Трошев был назначен командующим группировкой войск на Северном Кавказе.

Чеченцы относились к нему с уважением за личную храбрость. Он постоянно повторял: «Этот народ мне близок, эта земля мне родная, и я пришел сюда не для того, чтобы разрушать».

Осенью 1999 года он отправился в Гудермес для встречи с влиятельными братьями Ямадаевыми, занимавшими в армии Аслана Масхадова ключевые посты. Убедил тех, что воевать бессмысленно, что Гудермес федеральные войска все равно возьмут. В ноябре 1999 года группировка под командованием Трошева практически без боя заняла второй по величине город Чечни – Гудермес. В декабре того же года Трошева назначили первым заместителем командующего Объединенной группировкой войск.

4 декабря за мужество и героизм, проявленные при ликвидации незаконных вооруженных формирований, указом Президента РФ генерал-лейтенанту Геннадию Николаевичу Трошеву присвоено звание Героя России с вручением медали «Золотая Звезда».

За Трошевым шла постоянная охота боевиков. В 2000 году действовавший в то время совет полевых командиров боевиков Чечни объявил Трошева «военным преступником» и назначил за его голову награду.

14 января в районе Грозного был обстрелян вертолет МИ-8, на борту которого он летел. Вертолет получил серьезные повреждения, но пилоту удалось посадить подбитую машину рядом с родовым кладбищем генерала. Там похоронены его родственники – бабушка, сестра, дядя и тетя. Говорят, что генерал вылез из изуродованной машины и сказал: «Они спасли меня». Тут же пересел в другой вертолет и полетел дальше.

Геннадия Трошева можно считать одним из создателей чеченских спецподразделений Министерства обороны России. В январе 2000 года он прилетел на вертолете в аул Беной, расположенный в Веденском районе – оплоте мятежников. Здесь генерал вручил российский флаг одному из Ямадаевых – Джабраилу и приказал создать роту спецназа. В эту роту влились боевики Сулима Ямадаева, сделавшего войну своим смыслом жизни. Ямадаевцы ста-

1995 елның гыйнварында оборона министры боерыгы белән Грозный тирәсенә Россиянең күп хәрби округларыннан армия подразделениеләрен күчерү башлана. Трошев Чечня Республикасындагы федераль гаскәрләр төркеме командующие итеп билгеләнә. Шул ук елны аңа генерал-лейтенант званиесе бирелә.

1995 елдан 1997 елга кадәр ул 58 нче гомуми гаскәрләр армиясе белән җитәкчелек итә, ә аннары Төньяк Кавказ хәрби округы командующие урынбасары итеп билгеләнә. 1999 елның августында федераль гаскәрләрнең Дагстандагы төркеме командующие була. Кадор зонасын ислам боевикларыннан чистарту операциясенә командалык итү нәкъ менә аңа тапшырыла. Ул Карамах һәм Чабанмах авылларындагы бандформированиеләрне камап алып юк итү һәм Дагстанның Новолак районын азат итү операциясен уйлый һәм тормышка ашыра. Анда Трошин үзен тәҗрибәле хәрби җитәкче генә түгел, яхшы дипломат та итеп күрсәтә. Ул үз гаскәрләре үтәргә тиешле авылларның аксакаллары белән сөйләшүләр алып бара, алардан хуплау таба һәм шул юл белән уннарча солдатының гомерләрен саклап кала.

1999 елның октябрендә Геннадий Трошин Төньяк Кавказда гаскәрләр төркеме командующие итеп билгеләнә.

Чеченнар шәхси кыюлыгы өчен аны хөрмәт итәләр. Ул һәрвакыт: «Бу халык миңа якын, бу – минем туган җирем, мин монда җимерер өчен килмәдем», – дип кабатлый торган була.

1999 елның көзендә ул Аслан Масхадов армиясендә төп постларны биләүче бертуган Ямадаевлар белән очрашу өчен Гудермеска китә. Сугышуның мәгънәсе юклыгына, гаскәрләрнең Гудермесны барыбер алачагына тегеләрне ышандыра. 1999 елның ноябрендә Трошев командалыгындагы төркем сугышсыз-нисез диярлек Чечняның икенче дәрәҗәле шәһәре Гудермесны ала. Шул ук елның декабрендә Трошевны гаскәрләрнең Берләшкән төркеме командующиеның беренче урынбасары итеп билгелиләр.

Законсыз кораллы формированиеләрне юк итүдә күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 4 декабрьдәге Указы нигезендә генерал-лейтенант Геннадий Николаевич Трошевка Россия Герое исеме бирелә, «Алтын Йолдыз» медале тапшырыла.

Боевиклар Трошевка ау оештыралар. 2000 елда Чечня боевикларының кыр командирлары хәрби советы Трошевны хәрби җинаятьче дип игълан итә һәм аның башы өчен бүләк билгели.

14 гыйнварда Грозный тирәсендә ул очкан «МИ-8» вертолетына аталар. Вертолет яхшы ук зарарлана, ләкин пилот машинаны генералның туганнары зираты янына төшереп утырта. Анда аның туганнары – әбисе, сеңлесе, абзасы һәм түтие күмелгән. Җимерек машинадан чыккач, генерал: «Алар мине коткарды», – дип әйткән, имеш. Шунда ук икенче вертолетка күчеп утыра һәм очуын дәвам иттерә.

Геннадий Трошевны Россия Оборона министрлыгының чечен махсус подразделениеләрен оештыручыларның берсе дип санарга мөмкин. 2000 елның гыйнварында ул, вертолетта очып, фетнәчеләр тулган Введено районына урнашкан Беной авылына килә. Монда генерал Ямадаевларның берсенә – Җабраилга Россия флагын бирә һәм спецназ ротасын оештырырга боера. Бу ротага сугышны тормышының мәгънәсе дип санаган Сулим Ямадаев боевиклары

ли громить ваххабитов по всей горной Чечне. Так появился батальон «Восток».

В феврале 2000 года Геннадию Трошеву присвоили звание генерал-полковника, а в апреле его назначили командующим ОГВ на Северном Кавказе, 31 мая – командующим войсками Северо-Кавказского военного округа.

За годы пребывания и борьбы на Северном Кавказе он насмотрелся на зверства боевиков, сам приговоренный ими к смерти был непримиримым борцом с бандитами. И когда 4 июля 2000 года появилось его интервью в газете «Известия», в правозащитных кругах поднялся шум. Он заявил в частности: «Да, я за смертную казнь для чеченских боевиков! Если на его совести убийства десятков, сотен людей – что ему еще?! Когда в бою убивают – это понятно, но когда взрывают дома с мирным населением! И что, пожизненное заключение? Ни в коем случае! Самую мучительную казнь! Я бы сделал так: собрал бы всех на площади, вздернул бы бандита – и пусть висит, пусть все видят! Даже слово «бандит» ему не подходит – это изверги!».

Во время первой и второй чеченских войн наблюдатели отмечали, что, будучи уроженцем Грозного, генерал Трошев, в отличие от многих своих коллег, старался договориться с местным населением о взятии населенных пунктов под контроль без боя и что стремление «напугать до смерти» никогда ему присуще не было.

За его спиной многотрудная офицерская карьера от курсанта училища и командира танкового взвода до командующего военным округом. Вереницы военных городков, кочевой быт, бесконечные учения, тревоги и редкие

да кушыла. Ямадаевчылар бөтен Чечня буенча ваһһабчыларны туздыра башлыйлар. «Көнчыгыш» батальоны шулай барлыкка килә.

2000 елның февралендә Геннадий Трошевка генерал-полковник званиесе бирәләр, ә апрельдә аны Төньяк Кавказдагы ОГВ командующие, 31 майда Төньяк Кавказ хәрби округының гаскәрләре командующие итеп билгеләр.

Төньяк Кавказда яшәгән һәм сугышкан елларында ул боевикларның явызлыгын күп күрә. Үзе алар тарафыннан үлемгә хөкем ителгән буларак, бандитлар белән аяусыз сугыш алып бара. 2000 елның 4 июлендә «Известия» газетасында аның интервьюсы чыккач, хокук яклау оргaннары арасында гауга куба. Ул мондый сүзләр әйткән була: «Әйе, мин чечен боевикларына үлем җәзасы бирү яклы! Әгәр ул үзе унлаган, йөзләгән кешеләрне үтергән икән – аңа тагын нәрсә?! Сугыш вакытында үтерүне аңлыйм әле мин, ләкин тыныч халык яшәгән йортларны шартлатуны аңлый алмыйм! Нәрсә, гомерлек тоткынлыкмы? Һичкайчан да! Иң газаплы җәза бирергә кирәк! Мин болай эшләр идем: барысын да мәйданга җыеп, бандитны асар идем. Эленеп торa бирсен, барысы да күрсен! «Бандит» дигән сүз дә туры килми аңа, алар – ерткычлар!»

Беренче һәм икенче чечен сугышлары вакытындагы күзәтүчеләр шуны билгеләп үтә: Грозныйда туып үскәнлектән, башка күп хезмәттәшләреннән аермалы буларак, генерал Трошев җирле халык белән авылларны сугышсыз гына контрольгә алу турында сөйләшеп килешергә тырышкан, үләрлек итеп куркытырга омтылу аңа беркайчан да хас булмаган.

выходные. Только его родные и близкие знали цену этой «блестящей карьере», как потом напишут в его официальной биографии.

Трошев пережил тяжелый, мучительный распад формирований Советской Армии. Именно ему пришлось в спешном порядке сворачивать и выводить из Германии в Россию одну из наших танковых армий. С какой горечью он вспоминал о том, как, выполняя приказ, полки и дивизии оставляли прекрасно обжитые городки, отлично оборудованные полигоны и учебные центры и сотнями эшелонов двигались в никуда. В пустые поля, в палатки, под открытое небо, потому что деньги, выделенные на строительство военных городков и полигонов, бесследно исчезли, осели в карманах высокопоставленных воров.

И в этом развале и распаде генералу Трошеву фактически с нуля, в огне вспыхнувшей кавказской войны, пришлось формировать 58-ю армию. Ту самую, которая прошла через две чеченские войны, перемолов, разгромив и уничтожив многочисленные бандформирования, а потом за пять суток в августе 2008 года разметала подготовленную по натовским стандартам грузинскую армию.

В его сердце навсегда остался рубец позорного Хасавюрта, когда некий генерал, выслуживаясь перед своим кремлевским покровителем, одним росчерком пера подарил победу и огромное количество оружия в первой войне дудаевцам и подписал полную капитуляцию России. Трошев пронес на своих плечах страшный груз первой чеченской войны с ее бесконечным предательством военного и политического руководства, под улюлюканье «демократической» прессы, непрерывную травлю и постоянные угрозы физической расправы со стороны боевиков.

Многих блестящих офицеров, профессионалов своего дела сломало предательство, гнездившееся в верхах политического и военного руаководства России, и они выбрали отставку. Трошев же выстоял. Он вырос на Кавказе, знал хорошо эту землю, знал, что эта война не последняя. Уйти было легко. Но кто прикроет собой эту страшную рану? Опьяненный безнаказанностью и победой, начал раздуваться ичкерийский (дудаевский) нарыв, захватывая все новые и новые территории, расползаясь по всей стране.

Трошев остался, и все последующие годы он спокойно и основательно готовил российскую армию на Кавказе к будущей войне. В условиях полной нищеты, без денег, когда зарплаты военным не платили по полгода, он вместе с единомышленниками, рядом с которыми прошел первую чеченскую войну, смог сделать, казалось, невозможное – сохранить боеспособность Северо-Кавказского округа. И когда в августе 1999 года банда Басаева вторглась в Дагестан, она, вместо победного марша, попала в стальные тиски, где ее и уничтожили.

Оттуда, из дагестанских ущелий, началось возрождение России, которую, казалось, уже ничто не могло спасти от распада. Победы генералов Квашнина, Казанцева, Трошева, Шаманова, Булгакова позволили России вновь поверить в себя и начать подниматься с колен.

Там, на той второй чеченской войне, Трошев пережил то редкое чувство, что дается не многим генералам – триумф! Победу, одним из главных творцов которой он был сам. Награды генерала – признание его заслуг: Герой России, ордена «За заслуги перед Отечеством», «За военные

Ул авыр хезмәткә тиң офицер карьерасы училище курсантыннан һәм танк взводы командирыннан башлап, хәрби округ командующиена кадәр үткән. Бер-бер артлы алышынып торган хәрби шәһәрчекләр, күчмә тормыш, даими өйрәнүләр, тревогалар һәм бик сирәк эләккән ял көннәре. Аның рәсми биографиясенә язылган «ялт иткән карьера»ның бәясен бары тик туганнары һәм якыннары гына белгән.

Трошев Совет Армиясе формированиеләренең бик авыр һәм газаплы таркалышын башыннан кичергән. Безнең танк армияләренең берсен ашыгыч рәвештә җыеп алып, Германиядән Россиягә чыгарырга нәкъ менә аңа туры килә. Боерыкны үтәп полклар һәм дивизияләрнең менә дигән яшәү шартлары булган шәһәрчекләрне, бик яхшы җиһазландырылган полигоннарны һәм уку үзәкләрен калдырып китүләре һәм йөзләгән эшелоннарга төялеп, билгесезлеккә таба юл алганнарын тирән әрнү белән искә төшерә ул. Буш кырларга, палаткаларга, ачык һавага. Чөнки хәрби шәһәрчекләр һәм полигоннар төзергә бүлеп бирелгән акча эзсез югалган, югары дәрәҗәле урыннар биләүче караклар кесәсендә утырып калган була.

Шушы таркалу, кабынып киткән Кавказ сугышы шартларында Трошевка 58 нче армияне нульдән башлап оештырырга туры килә. Күп санлы бандформированиеләрне тар-мар итеп һәм юкка чыгарып, ике чечен сугышын узган, ә аннары 2008 елның августында биш тәүлек эчендә НАТО стандартлары буенча әзерләнгән Грузия армиясе пыранзаран китергән армия турында сүз бара.

Аның йөрәгендә гомерлеккә Хасавюрт хурлыгының җөе кала. Ул чакта Кремльдәге яклаучысы алдында яхшы булып күренергә теләп, беренче сугышта бер генерал каләменең бер сызыгы белән дудаевчыларга җиңү һәм бик күп корал бүләк иткән һәм Россиянең тулысынча капитуляция ясавына имза куйган иде. Трошев хәрби һәм сәяси җитәкчелек тарафыннан бертуктаусыз хыянәт ителгән беренче чечен сугышының куркыныч йөген күтәреп бара. «Демократик» матбугатның мыскыллы язмаларына, берөзлексез ясалган басымга һәм боевикларның үлем белән янавына түзәргә туры килә.

Россиянең сәяси һәм хәрби җитәкчелеге башына оялаган хаинлек бик күп шәп офицерларны, үз эшләренең профессионалларын сындырды һәм алар отставкага чыгуны сайладылар. Трошев исә чыдады. Ул Кавказда үскән, бу җирләрне яхшы белә. Әлеге сугышның соңгысы булмаганын да белә. Китү җиңел ул. Ләкин бу куркыныч яраны кем каплар соң? Ичкериянең (Дудаевның) җәзасызлык һәм җиңүдән исергән чуаны, яңадан-яңа территорияләрне яулап, бөтен ил буйлап таралып үскәннән-үсә иде бит.

Трошев кала, һәм шуннан соңгы елларда ул тынычлап һәм ныклап Кавказдагы Россия армиясен булачак сугышка әзерли. Хәерчелек, акчасызлык шартларында, хәрбиләргә яртышар ел хезмәт хакы түләмәгән чакта, ул беренче чечен сугышын бергә узган фикердәшләре белән бергә мөмкин булмастай тоелган эшне эшли – Төньяк Кавказ округының сугышка яраклылыгын саклап кала. 1999 елның августында Басаев бандасы Дагстанга бәреп кергәч, җиңү маршы урынына корыч кыскычларга килеп эләгә. Банданы шунда ук юк итәләр.

Таркалудан инде берни дә коткарып кала алмас кебек тоелган Россиянең тернәкләнүе шуннан – Дагстан тарла-

заслуги», Дружбы народов, «За службу Родине в Вооруженных Силах СССР», орден Петра Великого и другие. Он признан почетным гражданином городов Прохладный и Нальчик, Махачкалы и Шали.

Война в Чечне закончилась, и за признанием, наградами и стремительным взлетом последовала опала. Но генерал Трошев стойко пережил и ее. Не замкнулся, не озлобился, не пополнил собой ряды обиженных. Он просто принял новое дело и со всей энергией взялся за него. Почти шесть лет занимался возрождением казачества в России. «Ведь нам, казакам, делить нечего. Казаки были, есть и будут оплотом государства своего, опорой главы государства: раньше был царь, сегодня – президент. Сегодня казачество возрождается с единой целью: возрождаясь самим, возродить матушку-Россию». Поддержанный Советом войсковых и окружных атаманов, всеми войсковыми казачьими обществами, Трошев настаивал на принятии нового федерального закона «О государственной службе российского казачества» и добился поставленной цели – закон в нужной редакции, с должной правовой основой был принят в конце 2005 года.

Он написал три книги воспоминаний: «Моя война. Чеченский дневник окопного генерала», «Чеченский рецидив», «Чеченский излом», по которым можно изучать не только историю чеченских войн, но и историю Кавказа и

выкларыннан башлана. Генераллар Квашнин, Казанцев, Трошев, Шаманов, Булгаковның җиңүләре Россиягә кабаттан үзенә ышанырга һәм тезләнгән җиреннән күтәреләбашларга мөмкинлек бирделәр.

Икенче чечен сугышында Трошев бик сирәк генераллар гына кичерә торган триумф хисен кичерә. Генералның бүләкләре – аның казанышларын тану: Россия Герое исеме, «Ватан алдындагы казанышлар өчен», «Хәрби казанышлар өчен», Халыклар дуслыгы, «СССР Кораллы Көчләрендә Ватанга хезмәт иткән өчен» орденнары, Бөек Петр ордены һәм башкалар. Ул Прохладный һәм Нальчик, Махачкала һәм Шәле шәһәрләренең мактаулы гражданинын булып таныла.

Ул өч хатирәләр китабы яза: «Минем сугыш. Окоп генералының Чечня көндәлеге», «Чечен рецидивы», «Чечен борылышы». Ул китаплар буенча чечен сугышларының тарихын гына түгел, Кавказ тарихын да, соңгы ике дистә ярым елда Россия армиясе тарихын да өйрәнергә була.

Ләкин Трошевның популярлыгы, аның бәйсез холкы хәрби җитәкчелекнең ачуын чыгара. Әйе, аның сугыш солдаты буларак, горурланырга хакы бар. Ул Себер хәрби округын җитәкләүдән баш тарта. Әгәр ризалашсам, Төньяк Кавказ округы хәрби хезмәткәрләрен, үземә ышанган чечен халкын саткан кебек булам, ди. Ләкин бу ярдәм итми. Бер тәүлектән соң ул Төньяк Кавказ хәрби округы белән

историю российской армии последних двух с половиной десятилетий.

Однако популярность Трошева, его независимый характер раздражали военное руководство. Да, он был гордым, но по праву боевого солдата. Он отказался возглавить Сибирский военный округ, заявив, что если согласится, то предаст этим военнослужащих Северо-Кавказского округа, чеченский народ, который верит ему. Не помогло. Через сутки он был освобожден от командования Северо-Кавказским военным округом и отправлен в распоряжение министра обороны с формулировкой: «за публичное обсуждение принимаемых руководством Вооруженных Сил страны решений». В войсках недоумевали: как могло случиться, что успешный, талантливый, любимый солдатами генерал, так много сделавший для мира на Кавказе, поспешно был снят со всех постов и отправлен в отставку?..

В феврале 2003 года Трошев стал советником Президента России по вопросам казачества. Планы у него были большие, но, к сожалению, реализовать их не суждено было. Генерал-полковник Трошев погиб в авиакатострофе 14 сентября 2008 года, когда летел из Москвы в Пермь…

Его похоронили 22 октября 2008 года с воинскими почестями на кладбище поселка Северный недалеко от Краснодара. Сразу же после авиакатастрофы СМИ распространили заявление президента Чеченской Республики Рамзана Кадырова, в котором, в частности, говорилось: «Будучи командующим Объединенной группой российских войск на Северном Кавказе, он очень болезненно переживал события, которые тогда происходили на его родине. Благодаря именно таким боевым генералам, как Геннадий Трошев, удалось спасти в те страшные годы большое количество военных и гражданских, хотя жертв могло быть намного больше. Он часто сам шел на переговоры со старейшинами и убеждал их повлиять на боевиков, старался разрешить ситуацию мирными способами».

Гибель генерала Трошева отозвалась болью не только у тех, кто его знал, кто воевал под его началом, но и в сердцах тысяч людей в городах и селах страны. Сегодня одна из улиц Грозного носит его имя. Дубликат Звезды Героя России и личные вещи генерала Трошева хранятся в кадетской школе в якутском поселке Чернышевский, на открытии которой 1 сентября 2008 года присутствовал генерал. Школе присвоено имя Трошева. На Кубани именем генерала Трошева назвали казачий кадетский корпус, в Волгоградской области – кадетскую школу-интернат. Именем Геннадия Трошева названа средняя школа в Нальчике, в которой он учился с 1958-го по 1965 год. В Смоленске новая улица названа именем генерала Трошева, а в Ростове-на-Дону на фасаде здания штаба Северо-Кавказского военного округа установлена мемориальная доска генерал-полковнику, одна из улиц в новом микрорайоне названа его именем.

На Кубани учрежден фонд памяти Трошева – некоммерческий фонд содействия развитию спорта и культуры «Дружба народов Северного Кавказа» имени Героя России генерал-полковника Геннадия Трошева. В фонд вошли ветераны военных действий, политики, артисты, бизнесмены, простые люди. Председателем фонда избрана Надежда Михайловна Трошева, мать героя-генерала.

командалыктан азат ителәә һәм «илнең Кораллы Көчләре җитәкчелеге кабул иткән карарларны бөтен халык алдында тикшергән өчен» дигән сылтау белән оборона министры карамагына җибәрелә. Гаскәрләр аптырашта кала: уңышка ирешүчән, талантлы, солдатлары яраткан, Кавказда тынычлык урнаштыру өчен шулкадәр күп эш башкарган генерал, бөтен вазыйфаларыннан азат ителеп, ни сәбәпле отставкага җибәрелгән?..

2003 елның февралендә Трошев Россия Президентының казаклар мәсьәләләре буенча киңәшчесе итеп куела. Аның планнары зурдан була, тик кызганычка каршы, аларны тормышка ашыра алмый кала. Генерал- полковник Трошев 2008 елның 14 сентябрендә Мәскәүдән Пермьгә очканда, авиакатастрофада һәлак була...

Аны бик хөрмәтләп, 2008 елның 22 октябрендә Краснодардан ерак булмаган Северный бистәсе зиратына күмәләр. Авиакатастрофадан соң ук матбугат чаралары Чечня Республикасы Президенты Рамзан Кадыйров сүзләрен тарата. Анда болай диелә: «Төньяк Кавказда Россия гаскәрләренең берләшкән төркеме командующие булырак, ул үзенең туган ягында булган вакыйгаларны бик авыр кичерә иде. Геннадий Трошев кебек сугышчан генераллар аркасында ул куркыныч елларда бик күп хәрбиләрне һәм гади халыкны коткарып калу мөмкин булды. Корбаннар тагын да күбрәк булу ихтималы зур иде. Ул еш кына аксакаллар белән очрашуларга үзе йөрде һәм аларны боевикларга йогынты ясарга үгетләде, вәзгыятьне тыныч юллар белән җайга салырга тырышты».

Генерал Трошевның һәлакәте аны белгән, аның кул астында сугышкан кешеләрнең генә түгел, илнең күп шәһәр һәм авылларындагы меңнәрчә кешеләрнең йөрәкләрен әрнетте. Бүген Грозныйның бер урамы аның исемен йөртә. Россия Герое Йолдызының дубликаты, генерал Трошевның шәхси әйберләре Якутиядәге Чернышевский бистәсе кадет мәктәбендә саклана (2008 елның 1 сентябрендә генерал аның ачылышында катнашкан иде). Мәктәпкә Трошев исеме бирелә. Кубаньда генерал Трошев исеме белән казак кадет корпусын, Волгоград өлкәсендә кадет мәктәп-интернатын атап йөртәләр. Нальчикта Геннадий Трошев 1958 елдан 1965 елга кадәр укыган урта мәктәп аның исемен йөртә. Смоленскида яңа урамга генерал Трошев исеме бирелгән, ә Ростов-Донда Төньяк Кавказ хәрби округы штабы бинасы фасадында генерал–полковникка мемориал такта куелган, яңа микрорайондагы бер урамга аның исеме бирелгән.

Кубаньда Трошев истәлеге фонды – Россия Герое генерал–полковник Геннадий Трошев исемендәге «Төньяк Кавказ халыклары дуслыгы» дип аталган коммерциячел булмаган спорт һәм мәдәният үсешенә ярдәм фонды оештырылган. Фондка хәрби хәрәкәтләр ветераннары, сәясәтчеләр, артистлар, эшкуарлар, гади халык керә. Фондның рәисе итеп герой генералның әнисе Надежда Михайловна Трошева сайланган.

ТУЛИН (Гизатуллин) Сергей (Риф) Загитович

Родился 11 сентября 1957 года в деревне Малые Гайны Миякинского района Башкирской АССР в крестьянской семье. Мысль о поступлении в суворовское училище у подростка возникла после просмотра фильма «Офицеры». И вот в 1974 году после окончания 9 классов Риф был зачислен в Казанское суворовское военное училище во 2-ю роту майора Алексея Рябова. В период учебы Риф ходил в секцию по парашютным прыжкам, и к выпуску в 1976 году в его активе было три прыжка с парашютом.

По окончании суворовского Риф поступил в Рязанское высшее воздушно-десантное командное училище. С 1980-го по 1987 год проходил службу в отдельной десантно-штурмовой бригаде Прикарпатского военного округа, вначале в качестве командира взвода, потом разведроты, затем начальника штаба батальона, командира десантно-штурмового батальона. После окончания в 1990 году Военной академии имени М.В. Фрунзе гвардии майор Гизатуллин служил заместителем командира 38-й отдельной воздушно-десантной бригады в Белорусском военном округе. После распада Советского Союза офицер продолжил службу в Вооруженных Силах Российской Федерации. В 1992-1993 годах служил начальником штаба 554-го отдельного пехотного батальона в составе миротворческих войск ООН в Югославии.

1957 елның 11 сентябрендә Башкортстан АССРның Миякә районы Кече Гайнә авылында крестьян гаиләсендә туа. «Офицерлар» фильмын караганнан соң яшүсмердә Суворов училищесына укырга керү теләге туа. 1974 елны 9 нчы сыйныфны тәмамлаганнан соң Риф Казан Суворов хәрби училищесына майор Алексей Рябовның 2 нче ротасына кабул ителә. Укыганда Риф парашют белән сикерү секциясенә йөри, 1976 елда укуын тәмамлаган вакытка ул инде өч тапкыр парашют белән сикергән була.

Суворов училищесын тәмамлагач, Риф Рязань югары һава-десант команда училищесына укырга керә. 1980 елдан 1987 елга кадәр Прикарпатье хәрби округының аерым десантчы-штурмлаучылар бригадасында башта взвод командиры, аннары разведка ротасы командиры, соңрак батальон штабы начальнигы, десантчы-штурмлаучылар батальоны командиры булып хезмәт итә. 1990 елда М.В.Фрунзе исемендәге Хәрби академияне тәмамлаганнан соң гвардия майоры Гыйззәтуллин Белоруссия хәрби округында 38 нче аерым һава-десант бригадасы командиры урынбасары булып хезмәт итә. Советлар Союзы таркалгач, офицер хезмәтен Россия Федерациясе Кораллы Көчләрендә дәвам итә. 1992-1993 елларда БМОның Югославиядәге тынычлык урнаштыручы гаскәрләре составында 554 нче аерым пехота батальоны штабы начальнигы була.

В 1992 году Гизатуллин Риф Загитович официально изменил фамилию и имя и стал Тулиным Сергеем Загитовичем. С 1993 года подполковник Тулин командовал 104-м полком 76-й гвардейской воздушно-десантной дивизии, расквартированной в Пскове.

События на Северном Кавказе начала девяностых годов не обошли стороной боевого офицера. С декабря 1994-го по май 1995 года во главе батальонной тактической группы полка Сергей Тулин участвовал в боевых действиях в Чечне, в том числе в штурме Грозного, где командовал передовым отрядом 76-й воздушно-десантной дивизии в составе группировки «Запад».

Передовой отряд совершил сложнейший переход через горный хребет, захватил рубеж в трех километрах юго-западнее Грозного, уничтожив при этом танк и 28 боевиков, и вывел главные силы дивизии к городу. За умелое руководство воинскими подразделениями Сергенй Тулин был награжден орденом Мужества.

Парашютно-десантный полк, которым командовал подполковник Тулин, освобождал от боевиков город Гудермес. В ходе блокирования Гудермеса боевой офицер, несмотря на контузию, оставался в строю, управлял боем. В течение недели полк сдерживал атаки боевиков, но позиций не оставил.

Указом Президента РФ от 20 июля 1996 года за умелое руководство боевыми действиями полка, мужество и героизм, проявленные при исполнении воинского долга в Северо-Кавказском регионе, полковнику Тулину Сергею Загитовичу присвоено звание Героя России с вручением медали «Золотая Звезда».

В 1997-1998 гг. Сергей Загитович – офицер Главного управления международного военного сотрудничества Генштаба Вооруженных Сил РФ. В 2000 году окончил Военную академию Генштаба. В 2000-2001 годы – командир 205-й отдельной мотострелковой бригады, дислоцированной в Буденновске Ставропольского края, через год назначается заместителем командующего 58-й армией Северо-Кавказского военного округа в Северной Осетии во Владикавказе.

С 2002 года генерал– майор С.З. Тулин работал военным комиссаром Рязанской области. В 2007 году вышел в запас.

Сергей Загитович всегда рад бывать в стенах Казанского суворовского училища. В один из своих приездов в Казань в книге почетных гостей училища он оставил такую запись: «Я горд, что учился в Казанском суворовском! Для меня, сына крестьянина, – это все!!! Все, чего достиг в жизни, – это благодаря тому фундаменту, который заложили в меня в стенах родного Казанского СВУ. Желаю коллективу училища удачи, успехов!

Сергей Тулин,

27 июня 2002 года».

1992 елда Гыйззэтуллин Риф Заһит улы рәсми рәвештә фамилиясен үзгәртә һәм Тулин Сергей Заһит улы булып йөри башлый. 1993 елдан подполковник Тулин Псковта урнашкан 76 нчы гвардия һава-десант дивизиясенең 104 нче гвардия парашютчы-десантчылар полкына командалык итә.

Төньяк Кавказдагы 1990 нчы башындагы вакыйгалар хәрби офицерны читләтеп үтми. Полк батальонының тактик группасы башында 1994 елның декабреннән 1995 елның маена кадәр Сергей Тулин Чечнядагы сугыш хәрәкәтләрендә, шул исәптән Грозныйны штурмлауда да катнаша, «Көнбатыш» төркеме составында 76 нчы һава-десант дивизиясенең алдынгы отрядына командалык итә.

Алдынгы отряд, бик катлаулы тау сыртын үтеп чыгып, Грозныйдан көньяк-көнбатышка таба өч чакрым ераклыктагы сызыкны яулап ала. Шул вакытта боевикларның бер танкын һәм 28 кешесен юкка чыгара. һәм дивизиянең төп көчләрен шәһәр янына алып чыга. Хәрби подразделениеләр белән оста җитәкчелек иткән өчен Сергей Тулин Батырлык ордены белән бүләкләнә.

Тулин җитәкләгән парашютчы-десантчылар полкы Гудермес шәһәрен боевиклардан арындыра. Гудермесны камап алу барышында, контузия алган булуына карамастан, хәрби офицер стройда кала, сугышны идарә итә. Полк боевиклар һөҗүмнәрен атна буе тоткарлап тора, позицияләрен ташлап китми.

Полкның сугыш хәрәкәтләренә оста җитәкчелек иткәне, Төньяк Кавказ төбәгендә хәрби бурычын үтәгәндә күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 1996 елның 20 июлендәге Указы нигезендә полковник Тулин Сергей Заһит улына Россия Герое исеме бирелә, «Алтын Йолдыз» медале тапшырыла.

1997-1998 елларда Сергей Заһит улы – РФ Кораллы Көчләре Генштабының Халыкара хәрби хезмәттәшлек баш идарәсе офицеры. 2000 елда Генштабның Хәрби академиясен тәмамлый. 2000-2001 елларда – Ставрополь крае Буденновск шәһәрендә урнашкан 205 нче аерым мотоукчылар бригадасы командиры. Бер елдан соң Төньяк Осетиянең Владикавказдагы Төньяк Кавказ хәрби округы 58 нче армиясе командующиеның урынбасары итеп билгеләнә.

2002 елдан генерал-майор С.З.Тулин Рязань өлкәсе хәрби комиссары булып эшли. 2007 елда запаска чыга.

Сергей Заһит улы, бик шатланып, Казан Суворов училищесына килеп йөри. Казанга бер килүендә училищеның мактаулы кунаклары китабында ул мондый язу калдыра: «Мин Казан Суворов училищесында укыганым белән горурланам! Миңа, крестьян улына, ул барысын да бирде!!! Тормышымда ирешкән бөтен нәрсә – Казан Суворов училищесында миңа салынган нигез аркасында. Училище коллективына уңышлар телим!

Сергей Тулин,

2002 елның 27 июне».

УРАЗАЕВ Игорь Кабирович

Родился 28 февраля 1960 года в поселке Печенга Мурманской области в семье военного. Отец, Кабир Камильевич, окончил Киевское артиллерийское училище, мать, Надежда Александровна, работала на фабрике шелковых тканей. В 1978 году Игорь окончил одиннадцать классов средней школы в Могилеве. В мае того же года его призвали на срочную службу в ряды Советской Армии. После окончания школы младших командиров службу проходил в 80-й отдельной разведроте 103-й гвардейской воздушно-десантной дивизии в Витебске в должности командира отделения. Участвовал в боевых операциях в Афганистане в составе Ограниченного контингента советских войск.

В мае 1980 года Игорь уволился в запас. Но недолго пробыл «на гражданке»: уже в следующем году поступил в Новосибирское высшее военно-политическое общевойсковое училище. После окончания училища в 1985 году служил в 104-м гвардейском парашютно-десантном полку 76-й гвардейской воздушно-десантной дивизии, дислоцированной в Пскове.

В декабре 1994 года воздушно-десантный полк был переброшен в Чечню. В разгар кровопролитных новогодних боев рота капитана Уразаева участвовала в штурме Грозного. Десантники капитана Уразаева прорвались в центральную часть города для оказания помощи 131-й мотострелковой бригаде, понесшей тяжелые потери в районе

1960 елның 28 февралендә Мурманск өлкәсе Печенга бистәсендә хәрби хезмәткәр гаиләсендә туа. Әтисе Кәбир Камил улы Киев артиллерия училищесын тәмамлаган, әнисе Надежда Александровна ефәк тукымалар фабрикасында эшли. 1978 елны Игорь Могилевта урта мәктәпнең 11 сыйныфын тәмамлый. Шул ук елның маенда аны Совет Армиясенә хәрби хезмәткә алалар. Кече командирлар мәктәбен тәмамлагач, Витебскидагы 103 нче гвардия һава-десант дивизиясенең 80 нче аерым разведка ротасында отделение командиры вазыйфасында хезмәт итә. Совет гаскәрләренең чикләнгән контингенты составында Әфганстандагы хәрби операцияләрдә катнаша.

1980 елның маенда Игорь запаска чыга. Ләкин «гражданка»да озак йөрми, киләсе елны ук Новосибирск югары хәрби-сәяси гомумгаскәрләр училищесына укырга керә. Училищены тәмамлаганнан соң, 1985 елны, Псковта урнашкан 76 нчы гвардия һава-десант дивизиясенең 104 нче гвардия парашютчы-десантчылар полкында хезмәт итә.

1994 елның декабрендә һава-десант полкы Чечняга күчерелә. Яңа ел башындагы канкойгыч сугышларның иң кызган чагында капитан Уразаевның ротасы Грозныйны штурмлауда катнаша. Капитан Уразаевның десантчылары тимер юл вокзалы тирәсендә авыр югалтуларга дучар булган һәм 131 нче мотоукчылар бригадасына ярдәм итү

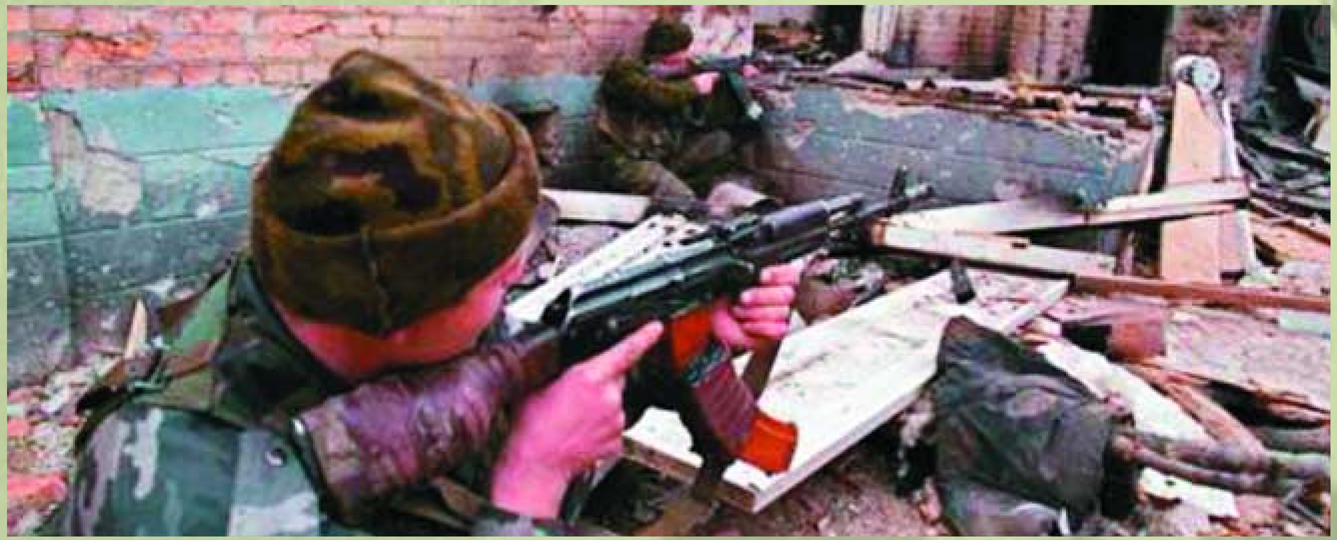

железнодорожного вокзала. В ходе боя капитан Уразаев получил контузию, но продолжил командовать ротой. Подразделение выбило дудаевцев из укрепленного и тактически выгодного здания и оборудовало в нем свой опорный пункт.

Трое суток гвардейцы Уразаева удерживали это здание. Неоднократно боевики предпринимали попытку вернуть его. Их атаки следовали одна за другой, в том числе и с применением бронетехники. Здание обстреливалось из всех видов оружия. Но все атаки были отражены, при этом до 150 боевиков выведены из строя. Гвардейцы Уразаева подбили 3 танка дудаевцев, 6 боевых машин пехоты, уничтожили 7 крупнокалиберных пулеметов с расчетами, захватили два склада с боеприпасами и взяли в плен до 150 боевиков. Командир роты Уразаев постоянно находился на самых опасных участках обороны, умело расставлял солдат. Своим личным примером он поддерживал боевой дух солдат, уничтожил до 20 боевиков. В бою 9 января 1995 года Уразаев получил вторую контузию, на этот раз тяжелую, лишившую его речи. Но и в этом случае мужественный офицер не покинул своих подчиненных, воодушевляя их личным примером на решительность и отвагу в бою.

Героический гарнизон капитана Уразаева оказал большую помощь остальным воинским частям, штурмовавшим центральную часть Грозного.

Все участники этого многодневного боя были награждены боевыми наградами. За мужество и героизм, проявленные при выполнении специального задания, указом Президента РФ от 29 мая 1995 года капитану Уразаеву Игорю Кабировичу присвоено звание Героя России.

После Чечни он продолжил службу в воздушно-десантных войсках, был начальником штаба и командиром парашютно-десантного батальона. В 2005 году ему присвоили звание полковника.

В честь Героя России Игоря Кабировича Уразаева на мемориале героев-выпускников Новосибирского военного общевойскового командного училища установлен бюст.

Игорь Уразаев сегодня живет в Москве, работает научным сотрудником в Центральном музее Вооруженных Сил Российской Федерации.

өчен, шәһәр үзәгенә бәреп керәләр. Сугыш барышында капитан Уразаев контузия ала, ләкин ротага командалык итүеннән туктамый. Подразделение дудаевчыларны ныгытылган һәм тактик яктан уңайлы бинадан бәреп чыгара һәм анда үзенең терәк пунктын оештыра.

Уразаев гвардиячеләре бу бинаны өч тәүлек буена тотып торалар. Боевиклар аны үзләренә кире кайтару өчен берничә омтылыш ясап карый. Алар бер-бер артлы, шул исәптән бронетехника кулланып та һөҗүм итәләр. Бинага бөтен төр коралдан аталар. Ләкин барлык һөҗүмнәр кире кайтарыла, 150 ләп боевик сафтан чыгарыла. Уразаев гвардиячеләре дудаевчыларның өч танкын, алты пехота хәрби машинасын, расчетлары белән бергә 7 эре калибрлы пулеметны юк итә, 2 боеприпас складын кулга төшерә. Һәм 150гә якын боевикны әсирлеккә ала. Рота командиры Уразаев һәрвакыт оборонаның иң куркыныч урыннарында йөри, солдатларны оста итеп урнаштыра. Үзенең шәхси үрнәге белән ул солдатларның рухын күтәрә, 20ләп боевикны үтерә. 1995 елның 9 гыйнварындагы сугышта Уразаев икенче кат контузия ала. Бу юлы ул телдән кала. Ләкин бу очракта да куркусыз офицер үз солдатларын ташлап китми, аларны сугышта тәвәккәллеккә һәм батырлыкка дәртләндереп тора.

Капитан Уразаевның герой гарнизоны Грозный үзәген штурмлаган башка хәрби частьларга зур ярдәм күрсәтә.

Берничә көнгә сузылган сугышта катнашучылар барысы да хәрби бүләкләр белән бүләкләнә. Махсус задание үтәгәндә күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 1995 елның 29 маендагы Указы нигезендә капитан Уразаев Игорь Кәбир улына Россия Герое исеме бирелә.

Чечнядан соң ул хезмәтен һава-десант гаскәрләрендә дәвам иттерә, штаб начальнигы һәм парашютчы-десантчылар батальоны командиры була. 2005 елда аңа полковник исеме бирелә.

Новосибирск хәрби гомумгаскәрләр команда училищесын тәмамлаган геройлар мемориалында Россия Герое Игорь Кәбир улы Уразаевның бюсты куелган.

Игорь Уразаев хәзер Мәскәүдә яши, Россия Федерациясе Кораллы Көчләренең Үзәк музеенда фәнни хезмәткәр булып эшли.

ХАЙРУЛЛИН Газинур Гарифзянович

Родился 10 сентября 1961 года в селе Старое Дрожжаное Дрожжановского района Татарской АССР. После окончания средней школы с 1979 года служил в Военно-воздушных силах СССР.

Служба в армии подвигла парня избрать военную профессию, и он поступил в Балашовское высшее военное авиационное училище, по окончании которого в 1983 году начал служить в 339-м авиаполку 3-й гвардейской Смоленской военно-транспортной авиадивизии в городе Витебске Белорусской ССР. Вначале помощником командира, затем командиром воздушного корабля Ил-76. Газинур неоднократно участвовал в доставке грузов и личного состава в Афганистан в период боевых действий Ограниченного контингента советских войск в этой стране, в доставке грузов в зону землетрясения в Армении в 1989 году, а также в дальних полетах в ряд зарубежных стран. В 1992 году майор Хайруллин Г.Г. уволен в запас по сокращению Вооруженных сил.

С 1994 года он работал в авиакомпаниях гражданской авиации Российской Федерации вторым пилотом, затем командиром воздушного судна. С 2008-го по 2009 год – генеральным директором ОАО «Авиакомпания Татарстан».

Теперь уже многие, похоже, подзабыли, а молодые читатели вовсе не знают одиссею наших летчиков, попавших

1961 елның 10 сентябрендә Татарстан АССРның Чүпрәле районы Иске Чүпрәле авылында туа. 1979 елда мәктәпне тәмамлаганнан соң СССРның Хәрби-һава көчләрендә хезмәт итә.

Армиядә хезмәт итү егетне хәрби һөнәр сайларга этәрә. Һәм ул Балашово югары хәрби авиация училищесына укырга керә. Аны 1983 елда тәмамлап, Белорусия СССРның Витебск шәһәрендә 3 нче гвардия Смоленск хәрби-транспорт авиадивизиясенең 339 нчы авиаполкында хезмәт итә башлый. Башта командир ярдәмчесе, аннары «Ил-76» һава корабы командиры була. Газинур совет гаскәрләренең Әфганстандагы чикләнгән контингентының сугыш хәрәкәтләре чорында күп мәртәбә бу илгә йөкләр һәм солдатлар ташуда, 1989 елда Әрмәнстанга җир тетрәү зонасына йөкләр ташуда, шулай ук кайбер чит илләрдә озакка сузылган очышларда катнаша. 1992 елны майор Г.Г.Хәйруллин, Кораллы Көчләр кыскартылгач, запаска чыга.

1994 елдан ул Россия Федерациясенең Гражданнар авиациясе авиакомпанияләрендә икенче пилот, соңрак һава судносы командиры булып эшли. 2008 елдан 2009 елга кадәр «Татарстан авиакомпаниясе» ААҖдә генераль директор була.

в плен к афганским талибам в Кандагаре. Потому уместно будет вкратце изложить ее здесь.

После развала по воле амбициозных политиков великой державы – Союза ССР невостребованными в одночасье оказались тысячи людей, обладавших профессиональными знаниями, большим опытом во многих областях жизнедеятельности, науки и техники. С развалом советского Аэрофлота в таком незавидном положении оказались сотни, если не тысячи высококлассных летчиков, вынужденных искать работу на чужбине, нередко в экстремальных ситуациях. Многие экипажи советских летчиков погибли, пропали без вести. В экстремальной ситуации оказался и экипаж из Татарстана, в составе которого был и Газинур Хайруллин.

Татарстанский самолет Ил-76 арендовала фирма «Трансавиа», одна из перевалочных баз которой располагалась на территории Объединенных Арабских Эмиратов. Российские летчики транспортировали оттуда тюки с одеждой, топливо, один раз даже везли 34 тонны денег.

Однажды менеджер компании предложил экипажу: «Есть хорошая работа: из Албании доставить груз в Афганистан, в город Баграм. Грузом будут патроны к автоматам Калашникова». Предложение не вызвало возражений у экипажа, поскольку ему уже приходилось транспортировать военную технику и боеприпасы, тем более что на поставку патронов имелось соглашение между Албанией и Афганистаном. Два рейса прошли безо всяких происшествий. Оставался последний, третий. Как и ранее, в Тиране летчики погрузили 1200 ящиков с патронами, взлетели и взяли курс на Афганистан.

2 августа 1995 года самолет в десять утра вошел в воздушное пространство Афганистана. До пункта назначения оставалось полчаса лета, когда радисту с земли поступило требование на русском языке садиться самолету в Кандагаре для досмотра.

В хвост Ил-76 пристроился истребитель МиГ-21, за штурвалом которого сидел афганец Гулям, летному делу он учился в Советском Союзе и знал русский язык. С земли предупредили о том, что в случае неповиновения будет открыт огонь на поражение: под крылом МиГ-21 подвешены боевые ракеты.

По всем международным правилам это был прямой акт воздушного пиратства. Экипаж Ил-76 никаких международных правил не нарушал. Принадлежащий казанской фирме «Аэростан», зарегистрированной в Арабских Эмиратах, он вез патроны по соглашению между Албанией и Афганистаном.

Баграм, куда летел самолет, контролировал военачальник Ахмад Шах Масуд, а небо Кандагара контролировало движение «Талибан». После двух рейсов, очевидно, произошла утечка информации, и талибы решили захватить Ил-76.

Экипаж вынужден был подчиниться и пойти на посадку. При досмотре в одном из ящиков были обнаружены крупнокалиберные снаряды, запрещенные для перевозки. Этот ящик в Тиране загрузили, видимо, не сказав ничего летчикам, в последний момент. Не исключено, что это была просто грубая провокация. Ящик со снарядами послужил причиной для обвинения экипажа в контрабанде.

Хәзер инде күпләр оныткандыр, ә яшьрәк укучылар Кандагарда әфган талиблары кулына әсир төшкән очучыларыбыз тарихын бөтенләй дә белмидер. Шуңа күрә монда кыскача гына шул хакта сөйләп китү урынлы булыр.

Амбицияле сәясәтчеләр ихтыяры белән бөек держава – Советлар Союзы таркатылганнан соң тормышның, фәннең һәм техниканың күп өлкәләрендә профессиональ белемнәргә, зур тәҗрибәгә ия булган меңнәрчә кешеләр бер мизгел эчендә кирәксезгә калды. Аэрофлот таралгач, шул хәлгә төшкән йөзләгән (бәлки меңләгәндер) югары класслы очучылар чит җирләрдә, еш кына экстремаль хәлләрдә эш эзләргә дучар ителде. Совет очучыларының күп экипажлары һәлак булды, хәбәрсез югалды. Составында Газинур Хәйруллин булган Татарстан экипажы да экстремаль хәлгә тарыды.

Татарстанның «Ил-76» самолетын йөк күчерү базаларыннан берсе Берләшкән Гарәп Әмирлекләре территориясендә булган «Трансавиа» фирмасы арендалый иде. Россия летчиклары аннан кием төялгән тюклар, ягулык ташыйлар, хәтта бервакыт 34 тонна акча күчерәләр.

Берзаман компаниянең менеджеры экипажга тәкъдим ясый: «Албаниядән Әфганстанның Баһрам шәһәреннән йөк алып кайтырга кирәк. Ул йөк Калашников автоматлары өчен патроннар булачак». Экипаж бу тәкъдимгә каршы килми, чөнки ул инде хәрби техника һәм боеприпаслар ташыган була. Өстәвенә Албания белән Әфганстан арасында патроннар китерү турында килешү дә төзелгән. Ике рейс әйбәт кенә үтеп китә. Соңгысы – өченчесе кала. Элеккечә үк очучылар Тиранда патрон тутырылган 1200 әрҗәне төяп, Әфганстан ягына таба очып китәләр.

1995 елның 2 августында иртәнге сәгать 10 да самолет Әфганстан һава пространствосына керә. Җирдән радистка рус телендә «самолетны тикшерү өчен Кандагарда утыртырга» дигән таләп килеп ирешкәндә, билгеләнгән урынга кайтып җитәргә ярты сәгать кенә очасы калган була.

«Ил-76»ның койрыгына «МиГ-21» истребителе тагыла. Аның штурвалы артында әфганлы Гөләм утыра. Очучылык эшенә ул Советлар Союзында өйрәнгән була һәм рус телен белә. Җирдән кисәтеп куялар: буйсынмаган очракта юк итү өчен ут ачылачак (МиГ-21нең канаты астына хәрби ракеталар элеп куелган була).

Халыкара кагыйдәләр буенча бу һава пиратлыгы булып санала. «Ил-76» экипажы бернинди халыкара кагыйдәне дә бозмаган. Гарәп Әмирлекләрендә теркәлгән «Аэростан» Казан фирмасыныкы булган самолет, Албания белән Әфганстан арасындагы килешү буенча, патроннар алып бара.

Самолет барырга тиешле Баһрам шәһәрен хәрби начальник Әхмәд Шаһ Масуд, ә Кандагар күген «Талибан» хәрәкәте контрольдә тота. Ике рейстан соң мәгълүмат саркып чыккан, күрәсең, һәм талиблар «Ил-76»ны эләктерергә булганнар.

Экипаж буйсынырга һәм төшеп утырырга мәҗбүр була. Тикшергәндә әрҗәләрнең берсеннән ташырга рөхсәт ителми торган эре калибрлы снарядлар табыла. Бу әрҗәне Тиранда иң соңгы мизгелдә, очучыларга берни әйтмичә, куйган булырга тиешләр. Моның тупас провокация булуы да ихтимал. Снаряд тутырылган әрҗә экипажны контрабандада гаепләргә сәбәп була.

Потом, когда казанские летчики после многих мытарств и испытаний вновь оказались на родине, на вопрос собкора «Российской газеты»: «Не было ли предчувствия, что вам не следует подниматься в небо?» Газинур ответил: «Как раз напротив, все шло хорошо. Настроение у экипажа было приподнятым, ведь маршрут знали, поэтому не сомневались, что полет пройдет успешно. Такой груз экипаж перевозил не впервые. Все шло хорошо до тех пор, пока на хвост не сел истребитель и не приказал садиться…»

Как только самолет сел в Кандагаре, к нему ринулась обезумевшая вооруженная толпа. В те минуты летчикам действительно стало страшно. Допрос экипажу учинил сам мулла Омар – глава местной администрации, к тому же правая рука международного террориста Бен Ладена. В Кандагар в срочном порядке прибыл министр иностранных дел Пакистана с группой журналистов. Не было сомнения, что готовилось громкое заявление. Искали российский след, но не нашли, поскольку на ящиках значились китайские иероглифы. Так татарстанские летчики 3 августа 1995 года оказались в плену у талибов, который продлится целых 378 дней.

В Кабуле тогда у власти находились моджахеды во главе с президентом Бурханутдином Раббани. В стране творился хаос – война всех против всех. На политическую арену вышли талибы – то ли молодые муллы, то ли исламские студенты, тогда толком мало кто что-то знал. А тут в связи с перехватом самолета представился случай на весь мир громко заявить талибам о себе!

Бик күп газаплар һәм сынаулар кичеп, яңадан Ватаннарына кайткан Казан очучыларыннан «Российская газета» хәбәрчесе: «Ул чакта һавага күтәрелмәскә дигән уй күңелегезгә килмәдеме?» – дип сорый. «Киресенчә, барысы да җайлы барды, – дип җавап бирә Газинур. – Экипажның кәефе күтәренке иде, чөнки маршрутны беләбез. Очышның уңышлы тәмамланачагына шикләнмәдек тә. Мондый йөкне күчерүебез дә беренче тапкыр гына түгел. Артыбыздан истребитель ияреп, төшәргә боерык биргәнчегә кадәр барысы да әйбәт иде…»

Самолет Кандагарга төшеп утыруга ук аның янына кораллы котырган халык төркеме ыргыла. Ул минутларда очучылар, чынлап та куркып калалар. Экипаждан җирле администрация башлыгы, халыкара террорчы бен Ладенның уң кулы мулла Гомәр үзе сорау ала. Кандагарга тиз арада журналистлар төркеме белән бергә Пакьстанның тышкы эшләр министры килеп төшә. Зур яңгыраш алачак хәбәр әзерләнүенә шик булмый. Россия эзен эзлиләр, тик таба алмыйлар, чөнки әрҗәләрдә кытай иероглифлары тора. Шулай итеп 1995 елның 3 августында талиблар кулына 378 көнгә сузылачак әсирлеккә эләгә.

Ул вакыттагы Кабулда хакимлек Президент Борһанетдин Раббани кул астындагы мөҗәһитләрдә була. Илдә хаос хөкем сөрә – бөтен кеше бөтен кешегә каршы сугыша. Сәяси аренага талиблар чыга. Әллә яшь муллалар, әллә ислам студентлары – ул чакта беркем дә чынлап торып белми. Ә монда самолетны кулга төшергәч, талибларга үзләре турында бөтен дөньяга кычкырып хәбәр салырга җай чыга.

1995 елның 3 августыннан башлап, Татарстан Кандагардагы вакыйгаларны борчылып күзәтә. Чөнки Әфган-

Начиная с 3 августа 1995 года, Татарстан с тревогой следил за событиями в Кандагаре, поскольку сразу семь соотечественников оказались в плену у движения, оппозиционного официальному правительству Афганистана. На октябрьской сессии Госсовета Татарстана директор департамента внешних связей республики Тимур Акулов доложил: «Когда мы выяснили, что полет проходил согласно всем международным правилам, Президентом Татарстана было принято решение об активном участии в возникшей проблеме. Я в составе делегации вылетел вначале в Эмираты, где мы встретились с руководством компании «Трансавиа», затем в Кандагар, где провели переговоры с талибами. После восьмичасовых переговоров мы все-таки нашли определенные точки соприкосновения».

Короче, талибы согласились с доводами о невиновности экипажа и выразили готовность освободить его после встречи с представителями ООН, российского МИДа и Организации Исламская Конференция». Однако пока единственное, что практически удалось сделать за два с лишним месяца,– это добиться того, чтобы летчиков перевели в более-менее сносные условия.

Работа по освобождению членов экипажа осуществлялась в тесном контакте с Министерством иностранных дел РФ. Российская сторона готова была выполнить все условия талибов, которые порой бывали непростыми. За помощью обращались к дипломатам, которые приезжали в Казань. Так, посол Пакистана в России Аюб Хан пообещал передать премьер-министру этой страны Беназир Бхутто просьбу о содействии. 28 августа Президент Татарстана Минтимер Шаймиев обратился к Бхутто с личным посланием. Председатель Госсовета РТ Василий Лихачев в письме к Генеральному секретарю ООН Бутросу Гали попросил представителей этой международной организации в Пакистане оказать помощь делегации Татарстана на переговорах по освобождению летчиков.

К переговорному процессу подключились представители мусульманских стран – Ирана, Саудовской Аравии, Турции. К руководителям талибов обратился генеральный секретарь Организации Исламская Конференция. 25 ноября Госдума РФ приняла специальное заявление с требованием освободить пленных летчиков, обратившись к руководителям Пакистана, Ирана, Саудовской Аравии и США, к парламентариям всего мира.

Но, несмотря на многосторонние переговоры, усилия по освобождению экипажа в 1995 году не увенчались успехом.

Вернемся, однако, к членам экипажа. Их разместили в небольшом сарайчике во дворе губернатора Кандагара. Дворик, в котором позволяли прогулки «гостям», день и ночь охраняли автоматчики. Иногда поглазеть на пленников пускали местных жителей. К ним частенько наведывался мулла, предлагавший принять ислам и тем самым приблизить час освобождения. Кормили пленных талибы тем же, что ели сами. От их пищи наши летчики часто страдали животом. Выручали дыни и арбузы, которых было в достатке. Правда, талибы относились к летчикам не как к пленным, они их называли своими «гостями». Однако всякой связи с внешним миром «гости» были лишены.

На третий день всех семерых членов экипажа – командира Владимира Шарпатова, второго пилота Газинура Хайруллина, штурмана Александра Здора, бортинженера Асхата Аббязова, радиста Юрия Вшивцева, инженеров Сергея Бутузова и Виктора Рязанова увезли в неизвестном направлении. «Нам ничего не объяснили, только сказали: «Теперь вы останетесь здесь!», – вспоминали потом летчики. – В ту минуту мы попрощались с жизнью. Думали, везут на расстрел. Отлегло от сердца, только когда увидели жилой барак».

Он оказался пристроен к гостевому дому губернатора Кандагара. Каменная постройка больше напоминала склад. Рядом – крохотный дворик с колодцем, окруженный высоким забором с колючей проволокой. Из колодца доставали потом протухшую воду, которой в жуткую жару поливали двор. Это была слабая попытка спастись от нещадно палящего афганского солнца. Поначалу из еды давали четыре картофелины и небольшой кусок бараньего жира – это для всех семерых.

Через три месяца, в октябре, когда нервы летчиков уже были на пределе, благодаря стараниям дипломатов к пленным впервые допустили российских врачей. Под контролем автоматчиков они осмотрели пленников. Потом медработники приезжали еще несколько раз, привозили продукты, лекарства и письма из дома. Пленные жили в хозблоке, где бетонный пол должен был служить им постелью. Через некоторое время летчики нашли старые рулоны с тканью, разорвали их и настелили вместо простыней.

На вопрос, что было страшнее всего, Газинур Хайруллин, не задумываясь, ответил: «Неизвестность».

Сказать, что российские власти не предпринимали мер для освобождения кандагарских пленников, будет неверно. Президент России направил даже в Кандагар министра иностранных дел Козырева, но талибы отказались его при-

станның рәсми хөкүмәтенә оппозициядә торган хәрәкәткә берьюлы җиде ватандашыбыз әсирлеккә эләгә бит. Татарстан Дәүләт Советының октябрьдәге сессиясендә республиканың тышкы элемтәләр департаменты директоры Тимур Акулов болай ди: «Очышның бөтен халыкара кагыйдәләргә туры килүе ачыклангач, Татарстан Президенты килеп туган проблемага актив рәвештә катнашу турында карар кабул итте. Делегация составында мин башта Әмирлекләргә очтым. Без анда «Трансавиа» компаниясе җитәкчелеге белән очраштык. Аннары Кандагарга китеп, талиблар белән сөйләшүләр алып бардым. Сигез сәгать буена сузылган сөйләшүләрдән соң без берничә уртак фикергә килдек».

Кыскасы, талиблар экипажның гаепсезлеге турындагы дәлилләр белән килешәләр һәм БМО, Россия ТЭМ һәм «Ислам конференциясе» оешмасы вәкилләре белән очрашканнан соң очучыларны азат итәргә әзер булуларын белдерәләр. Ләкин ике айдан артык вакыт эчендә башкарылган бердәнбер эш очучыларны бераз гына яхшырак шартларга күчерүгә ирешү була.

Экипаж әгъзаларын азат итү эше РФ Тышкы эшләр министрлыгы белән тыгыз бәйләнештә алып барыла. Россия ягы талибларның шактый катлаулы булган бөтен шартларын үтәргә әзер була. Казанга килгән дипломатларга ярдәм сорап мөрәҗәгать итәләр. Мәсәлән, Пакьстанның Россиядәге илчесе Әюб Хан бу илнең Премьер-министры Беназир Бхуттога ярдәм итү турындагы үтенечне тапшырырга вәгъдә бирә. 28 августта Татарстан Президенты Минтимер Шәймиев Бхуттога шәхсән үзе мөрәҗәгать итә. ТР Дәүләт Советы Рәисе Василий Лихачев, БМО Генераль секретаре Бутрос Галигә хат язып, бу халыкара оешманың Пакьстандагы вәкилләреннән Татарстан делегациясенә очучыларны азат итү буенча сөйләшүләрдә ярдәм күрсәтүләрен үтенә.

Сөйләшүләр процессына Иран, Согуд Гарәбстаны, Төркия кебек мөселман илләренең вәкилләре дә кушылып китә. Талибларның җитәкчеләренә «Ислам конференциясе» оешмасының генераль секретаре да мөрәҗәгать итә. 25 ноябрьдә РФ Дәүләт Думасы, Пакьстан, Иран, Согуд Гарәбстаны һәм АКШ җитәкчеләренә, бөтен дөнья парламентарийларына мөрәҗәгать итеп, әсир очучыларны азат итү таләбе белән махсус гарызнамә кабул итә.

Ләкин, күпьяклы сөйләшүләргә дә карамастан, экипажны азат итү омтылышы 1995 елда уңыш белән тәмамланмый.

Экипаж әгъзаларына әйләнеп кайтыйк. Аларны Кандагар губернаторы ишегалдындагы кечкенә генә сарайга урнаштыралар. «Кунаклар»га чыгып йөрергә рөхсәт ителгән ишегалдын көн-төн автоматчылар саклап тора. Кайчакта әсирләрне карарга җирле халыкны кертәләр. Әсирләр янына еш кына мулла килә һәм аларга ислам динен кабул итеп, азат ителү сәгатен якынайтырга тәкъдим ясый. Әсирләргә талиблар үзләре ашаган ризыкны ашаталар. Аларның ризыгыннан безнең очучыларның эчләре еш авырта. Туйганчы ашарлык күп булган кавын һәм карбызлар коткара. Дерес, талиблар очучыларга әсирләр итеп карамыйлар, аларны «кунак» дип йөртәләр. Ләкин «кунак»лар тышкы дөнья белән барлык элемтәдән дә мәхрүм була.

Өченче көнне экипажның барлык җиде кешесен дә – командир Владимир Шарпатовны, икенче пилот Газинур Хәйруллинны, штурман Александр Здорны, бортинженер Әсхәт Аббязовны, радист Юрий Вшивцевны, инженерлар Сергей Бутузов һәм Виктор Рязановны билгелесез юнәлештә алып китәләр. «Безгә берни дә аңлатмадылар. Бары тик: «Сез хәзер монда калачаксыз!» – дип кенә әйттеләр, – дип искә ала соңыннан очучылар. – Ул минутларда без дөнья белән саубуллаштык. Атарга алып баралар дип уйладык. Яшәрлек баракны күргәч кенә җиңел сулап куйдык».

Ул Кандагар губернаторының кунаклар йортына янкорма итеп ясалган була. Таш корылма складны хәтерләтә. Янәшәдә – коелы, чәнечкеле тимерчыбыклы биек койма белән әйләндереп алынган бәләкәй генә ишегалды. Коедан сасыган су алып, бик кызу чакларда ишегалдына сибәләр. Бу аяусыз яндырып торган әфган кояшыннан качуның бер омтылышы була. Баштарак җиде кешегә ашарга дүрт бәрәңге һәм кечкенә генә кисәк сарык мае бирәләр.

Өч айдан соң, октябрьдә, очучыларның нервлары соң чиккә җиткәндә, дипломатлар тырышлыгы белән әсирләр янына беренче тапкыр Россия табибларын кертәләр. Автоматчылар күзәтүе астында алар әсирләрне тикшерә. Аннары медиклар тагын берничә тапкыр килә, азык-төлек, дарулар һәм Ватаннан хатлар китерәләр. Әсирләр хозблокта яши, аның бетон идәне ятак булып хезмәт итә. Күпмедер вакыттан соң очучылар тукыма төргәкләре табып ала. Һәм шуларны ерткалап, асларына җәяләр.

Иң куркыныч нәрсә иде, дигән сорауга Газинур Хәйруллин, уйлап та тормыйча, билгесезлек, дип җавап бирә.

Россия хакимиятләре Кандагар әсирләрен азат итү өчен чара күрмәделәр дию дөрес булмас. Россия Президенты Кандагарга хәтта тышкы эшләр министры Козыревны да җибәреп карый. Ләкин талиблар, куркынычсызлыгын тәэмин итү мөмкинлеге булмауга сылтап, аны кабул

нять, сославшись на невозможность обеспечить его безопасность. Власти Татарстана также делали все возможное для вызволения экипажа. Достаточно сказать, что госсоветник Президента Акулов летал туда двадцать шесть раз! Талибы принимали его вежливо, но ответ их каждый раз был стандартным: летчики, мол, признаны преступниками, их будут судить по законам шариата, их ждет смерть.

Но не таким простаком оказался Тимур Акулов, как могли предположить талибы. «У вас, как у других народов, есть свой кодекс чести, – заявил он при очередной встрече с талибами. – Кодекс пуштуна, по которому вы должны выслушать своего гостя. Чтобы мы, мусульмане, были правильно понятыми, давайте перейдем на язык великого Корана».

И стал говорить по-арабски. Это был гениальный ход дипломата Акулова. Ведь откуда знать арабский язык вчерашним бедуинам, хотя и называвшим себя «сыновьями Аллаха»?!

Талибы растерялись и попросили паузу. Вскоре они вызвали своего министра иностранных дел, который знал язык Корана. Акулов, взяв слово, стал растолковывать тому, что в Татарстане тоже живут мусульмане, которые ничего не имеют против талибов. А летчики – они обычные наемные перевозчики.

Словом, лед тронулся. Казнь была отменена. А отношения теплели с каждым визитом щедрого гостя. Узнав, например, что у главы охраны вышла из строя коробка передач его «Тойоты», Тимур Юрьевич привез ему ее из Казани. Презентовал нужным людям модные тогда часы нашей фирмы «Восток» с исламской символикой.

«Наконец настал момент, когда мы договорились о сумме выкупа,-вспоминал позже Тимур Юрьевич. – Вот-вот летчики были бы освобождены».

Но сделка не состоялась. Произошла утечка информации. Каким образом? Тогдашний министр иностранных дел России Козырев, далеко не лучший российский дипломат тех лет, решил «отрапортовать о больших успехах» его внешнеполитического ведомства. В качестве иллюстрации не нашел ничего лучшего, как привести пример, что скоро лично вернет российских летчиков из афганского плена. Разведка талибов не дремала, и они тут же ухватились за козыревское обещание. Оно было более выгодное, чем выкуп. Ведь в случае высокого визита российского министра о них, талибах, никем не признанных, кроме соседнего Пакистана, сразу узнает весь мир!

Но в Афганистан Козырев, конечно, не полетел: там же война! И Акулову пришлось все начинать с нуля. Уязвленные талибы стали выдвигать новые условия. Ситуация зашла в тупик.

Тогда возникла идея побега. Риск, конечно, огромный. И сценарий требовался особый. Надо было договариваться с Ираном и Объединенными Арабскими Эмиратами о паролях и воздушных коридорах, на которые будут рассчитывать беглецы в «час икс». Поскольку все усилия российских и международных организаций успеха не имели, экипаж твердо решил действовать самостоятельно.

10 июля 1996 года летчиков в очередной раз отвезли на аэродром. При осмотре выяснилось, что у самолета лопнуло одно из колес. Это стало поводом вернуться на борт, чтобы устранить неисправность… Приводя понемногу са-

итүдән баш тарталар. Татарстан хакимиятләре дә экипажны коткару өчен мөмкин булганның барысын да эшли. Президентның Дәүләт Киңәшчесе Акуловның анда 26 тапкыр барып кайтуын әйтү дә җитәдер. Талиблар аны хөрмәт белән кабул итә, ләкин җаваплары һәрвакыт бер үк була: очучылар җинаятьчеләр дип танылган, аларны шәригать законнары буенча хөкем итәчәкләр, аларны үлем көтә.

Ләкин Тимер Акулов талиблар уйлаганча ук пешмәгән булып чыкмый. «Башка халыклардагы шикелле үк, сезнең дә үз намус кодексыгыз бар, – ди ул чираттагы бер баруында. – Пуштун кодексы буенча, сез кунагыгызның сүзен тыңлап бетерергә тиеш. Без мөселманнарны дөрес аңларга теләсәгез, әйдәгез бөек Коръән теленә күчик».

Һәм гарәпчә сөйли башлый. Бу дипломат Акуловның гениаль адымы була. Үзләрен «Аллаһ уллары» дип йөртсәләр дә, кичәге бәдәвиләр гарәп телен кайдан белсен соң?!

Талиблар югалып кала һәм пауза сорый. Бераздан алар Коръән телен белүче тышкы эшләр министрын чакырталар. Сүз алып, Акулов аңа Татарстанда талибларны дошман күрмәүче мөселманнар яшәвен аңлата. Ә очучыларның гап-гади ялланган йөкчеләр генә икәнлеген әйтә.

Кыскасы, боз кузгала. Очучыларны җәзаламаска булалар. Ә мөнәсәбәтләр юмарт кунакның һәр килүе саен җылынганнан–җылына бара. Мәсәлән, сак башлыгының «Тойота» машинасының тапшырулар тартмасы сафтан чыкканны белеп, Тимур Юрьевич аны Казаннан алып килеп бирә. Кирәкле кешеләргә безнең «Восток» фирмасының ул чакта модада булган ислам символикасы төшерелгән сәгатьләрен алып бара.

«Ниһаять, түләнергә тиешле акча суммасы турында килешүгә ирешелгән мизгел килеп җитте, – дип искә ала соңрак Тимур Юрьевич. – Очучылар менә-менә азат ителергә тиеш иде».

Ләкин алыш-биреш булмый кала. Каяндыр мәгълүмат саркып чыккан була. Ничек итеп? Россиянең ул чактагы тышкы эшләр министры, бигүк әйбәт булмаган дипломат Козырев үзенең тышкы сәясәт ведомствосының «зур уңышлары» белән мактанмакчы була. Тиздән шәхсән үзем Россия очучыларын әфган әсирлегеннән кайтарачакмын, диюдән дә яхшырак мисал таба алмый. Талиблар разведкасы да йоклап ятмый, алар Козырев вәгъдәсен шунда ук эләктереп ала. Ул алар өчен файдалырак була. Чөнки Россия министрының килүе күрше Пакьстаннан башка бер ил дә танымаган талиблар турында бөтен дөньяга белгертү мөмкинлеген бирәчәк!

Билгеле инде, Козырев Әфганстанга бармый – анда сугыш ич! Акуловка барысын да яңадан башларга туры килә. Гарьләнгән талиблар яңа шартлар куя башлый.

Шул чакта очучыларда качу идеясе туа. Әлбәттә, бу – бик хәтәр эш. Аның өчен махсус сценарий таләп ителә. Иран һәм Берләшкән Гарәп Әмирлекләре белән парольләр һәм качучылар файдаланачак һава коридорлары турында килешергә кирәк була. Россия һәм халыкара оешмаларның тырышлыклары уңыш казанмагач, экипаж мөстәкыйль хәрәкәт итәргә була.

1996 елның 10 июлендә очучыларны аэродромга илтәләр. Тикшерә башлагач, самолетның бер көпчәге шартлаганы ачыклана. Бу җимереклекне төзәтү өчен самолет янына килергә сәбәп була. Самолетны аз-азлап төзәткәләп, безнең егетләр сабыр гына җай чыкканны

молет в рабочее состояние, наши ребята терпеливо ждали момента. И он настал. Вот как вспоминает об этом Газинур Хайруллин:

«В очередной раз 16 августа 1996 года привезли экипаж на аэродром для технического обслуживания самолета. Мы готовили машину, часть охраны была в кабине экипажа, часть – в грузовой кабине. Асхат начал запускать ВСУ – вспомогательную силовую установку, от которой запускаются основные двигатели. Но ВСУ выключилась на предельной температуре.

Старшему охраннику мы сказали, что нужно полчаса для охлаждения ВСУ. Он забрал большую часть охраны и направился в здание аэропорта – то ли из-за жары, то ли настало время обеденной молитвы. Часть наших ребят также вышла из кабины самолета. Остались только Юра Вшивцев, Асхат Аббязов и я. Мы поняли друг друга с полуслова. Решили запускать ВСУ, не дожидаясь ее охлаждения, пока нет основной охраны. Я кричу Асхату: «Давай запускай, охраны нет!» Фортуна была на нашей стороне – ВСУ запустилась! Я сел на командирское кресло, а Асхат начал запускать основные двигатели. Первый и второй двигатели запустились, я в это время начал готовить к полету рабочее место командира: включил бустера, расстопорил рули, включил потребители. Когда Асхат начал запускать третий двигатель, ВСУ отключилась, оказывается,

көтә. Һәм ул чыга. Бу хакта Газинур Хәйруллин менә ничек сөйли:

«1996 елның 16 августында экипажны аэродромга техник карау уткәрү өчен алып килделәр. Без машинаны әзерләдек. Сакчыларның бер өлеше экипаж кабинасында, бер өлеше йөк кабинасында иде. Әсхәт ВСУны (ярдәмче көч җайланмасы) кабыза башлады. Аңардан төп моторлар кабынырга тиеш иде. Ләкин чик температурага җиткәч, ВСУ сүнде.

Без өлкән сакчыга ВСУны суыту өчен ярты сәгать вакыт кирәклеген әйттек. Әллә кызулыктан, әллә өйлә намазы җиткәнлектәнме, ул, сакчыларның күбесен үзе белән ияртеп, аэропорт бинасына таба китте. Безнең егетләрнең дә берничәсе самолет кабинасыннан чыкты. Юра Вшивцев, Әсхәт Аббязов һәм мин генә калдык. Без бер-беребезне ярты сүздән аңлап алдык. Төп сакчылар булмаганда, суынганын көтеп тормыйча, ВСУны кабызырга булдык. Мин Әсхәткә: «Әйдә кабыз, сакчылар юк!» – дип кычкырдым. Бәхетебез бар икән – ВСУ кабынды! Мин командир креслосына утырдым, ә Әсхәт төп двигательләрне кабызырга тотынды. Беренче һәм икенче двигательләр кабынды, шул вакытта мин командирның эш урынын очышка әзерли башладым: бустерларны кабыздым, рульләрне стопордан чыгардым, кулланучыларны кабыздым. Әсхәт өченче двигательне кабыза башлагач, ВСУ сүнде. Бу вакытта Сергей

в это время Сергей Бутузов начал закрывать грузовой люк. Молодец! Оперативно сработал. Остальные два двигателя Асхат запустил от основного. Вот все двигатели запущены. В кабину торопливо поднялся Шарпатов, сел на свое место, но дальше почему-то медлит. Оказывается, вспомнил про карту проверок, а здесь дорога каждая секунда. Дает команду радисту запросить разрешения на руление у афганского диспетчера, который нас же сажал.

Я не выдержал, нервы на пределе. Кричу: «Какая, к черту, карта, какое разрешение, давай рули!» И увеличил обороты двигателей. Еще 30-40 секунд задержки на взлете – и талибы успели бы перекрыть полосу. Две их автомашины уже мчались на полосу.

С самого начала я успел предупредить Шивцева, Бутузова и Рязанова, чтобы они стояли за нашими спинами и были готовы нейтрализовать охрану. Взлетели, до охраны, кажется, дошло, что это побег. Нужно было быстро ее разоружить, но ребята медлили. Пришлось встать с рабочего места, а ведь летели на высоте 80 метров. Я быстро разоружил Рахматуллу, снял рожок, передернул затвор, патрон вылетел в кабину, отбросил автомат подальше, чтобы не смогли достать. А между тем ребята разоружили второго охранника, после чего связали обоих. Я снова сел на свое рабочее место. Лететь на малой высоте была моей идеей. Вспомнил из тактики, которую мы изучали в училище».

Через полтора часа они приземлились в Шардже в Арабских Эмиратах.

Первыми в салон ворвались полицейские, забрали и увели незадачливую охрану. А на летчиков с громкими криками восторга набросились друзья и коллеги.

В Москве и Казани героев встречали восторженно на самом высоком уровне. Ни в одном другом городе не могли, наверное, оценить по достоинству величие их поступка, кроме как в Казани, где каждый мал и стар знает о побеге своего знаменитого земляка Михаила Девятаева на вражеском самолете из немецкого плена в годы Великой Отечественной войны. Когда уже в России пилотов спросили, как же они отважились на это, они ответили коротко: «Мы же земляки Девятаева!»

Все участники побега были награждены орденами Мужества, а командиру Владимиру Шарпатову и второму пилоту Газинуру Хайруллину вручили звезды Героев России.

10 сентября 2011 года Героя России Газинура Гарифзяновича Хайруллина принял в Казанском Кремле и поздравил с 50-летним юбилеем Президент Татарстана Рустам Минниханов. Глава республики наградил юбиляра медалью «За доблестный труд». «Такие люди, как Вы, являетесь примером для нашей молодежи. Мы гордимся Вашим подвигом, – сказал юбиляру Президент Татарстана. – Вы доказали, что сила духа людей может способствовать совершению героических поступков.»

В настоящее время Газинур Хайруллин работает командиром экипажа в авиакомпании «Волга-Днепр» и по-прежнему летает на Ил-76 в России и за рубежом.

Бутузов йөк люгын ябa башлаган иде. Молодец! Бик тиз эшләде. Калган ике двигательне Әсхәт беренчесеннән кабызды. Менә двигательләр эшли башлады. Кабинага ашыгып Шарпатов керде, үз урынына утырды, тик нишләптер шуннан соң акрын кыймылдый башлады. Тикшерүләр картасы турында искә төшергән икән. Ә монда бит һәр секунд кадерле. Рульне борырга әфган диспетчерыннан рөхсәт сорарга радистка команда бирә.

Нервлар соңгы чиккә җиткән иде, мин түзмәдем, кычкырып җибәрдем: «Шайтан алгыры, нинди карта, нинди рөхсәт, рулеңне бор әйдә!» Моторларның әйләнешен арттырдым. Очып киткәндә тагын 30-40 секунд тоткарлансак, талиблар полосаны ябарга өлгерәчәк иде. Аларны ике автомашинасы полосага таба чаба иде инде.

Мин Шивцев, Кутузов һәм Рязановны, безнең артларыбызда торырсыз һәм сакчыларны нейтральләштерергә әзер булырсыз, дип баштан ук кисәтеп куйган идем. Без кузгала башладык. Моның качу икәнлеген сакчылар да аңлап алды бугай. Тизрәк аларны коралсызландырырга кирәк иде, тик егетләр никтер ашыкмыйлар. Миңа эш урынымнан торырга туры килде, ә бит 80 метр биеклектә генә оча идек. Мин тиз генә Рәхмәтулланы коралсызландырдым. Мөгезен алып, затворны тарттым, патрон кабинага очып керде. Сузылып ала алмасыннар дип, автоматны ераккарак ыргыттым. Ул арада егетләр икенче сакчыны да коралсызландырдылар, аннары икесен дә бәйләдек. Мин яңадан урыныма утырдым. Түбәннән очу минем идея иде. Училищеда өйрәнгән тактиканы искә төшердем».

Бер сәгать ярымнан алар Гарәп Әмирлекләрендәге Шарджга төшеп утыралар. Салонга беренче булып полицейскийлар бәреп керә, сакчыларны алып китәләр. Ә очучылар өстенә, шатлыклы тавышлар белән кычкырып, дуслары һәм хезмәттәшләре ябырыла.

Мәскәүдә һәм Казанда геройларны зур соклану белән иң югары дәрәҗәдә каршылыйлар. Казаннан гайре бер генә шәһәрдә дә аларның бу адымның бөеклеген тиешле дәрәҗәдә бәяли алмаслар иде, мөгаен. Чөнки Казанда олысы да, кечесе дә үзләренең танылган якташлары Михаил Девятаевның Бөек Ватан сугышы елларында дошман самолетында немец әсирлегеннән качуы турында белә бит. Россиягә кайтып җиткәч, очучылардан, качарга ничек җөрьәт иттегез, дип сораучыларга, алар кыска гына: «Без бит – Девятаев якташлары!» – дип җавап бирәләр.

Качуда катнашканнарның барысы да Батырлык орденнары белән бүләкләнә, ә командир Владимир Шарпатовка һәм икенче пилот Газинур Хәйруллинга Россия Геройлары йолдызларын тапшыралар.

2011 елның 10 сентябрендә Россия Герое Газинур Гарифҗан улы Хәйруллинны Казан Кремлендә Татарстан Президенты Рөстәм Миңнеханов кабул итә һәм 50 яшьлек юбилее белән котлый. Республика башлыгы юбилярны «Фидакарь хезмәт өчен» медале белән бүләкли. «Сездәй кешеләр яшьләребез өчен үрнәк булып тора. Без сезнең батырлыгыгыз белән горурланабыз, – ди Татарстан Президенты юбилярга. – Кешеләрнең рухи көче батырлыклар эшләргә ярдәм иткәнне сез исбатладыгыз».

Хәзерге вакытта Газинур Хәйруллин «Волга-Днепр» авиакомпаниясендә экипаж командиры булып эшли һәм элеккечә үк «Ил-76» самолетында Россиядә һәм чит илләргә оча.

ЧАБАНОВ Владимир Анатольевич

Родился 3 февраля 1967 года в городе Крымске Краснодарского края в семье военнослужащего. Занимался боксом, был чемпионом города среди юношей по этому виду спорта. В 1984 году окончил Казанское суворовское военное училище, после которого поступил в Ленинградское военное общевойсковое командное училище.

Начинал армейскую службу на Крайнем Севере, в частях Ленинградского военного округа. В 1993 году молодой офицер был переведен в Северо-Кавказский военный округ на должность командира мотострелковой роты. Участвовал в ликвидации осетино-ингушского межэтнического вооруженного конфликта, нес службу на блокпостах у границы с Чеченской Республикой.

С декабря 1994 года Владимир участвовал в боях первой чеченской войны. При штурме Грозного 4 января 1995 года Чабанов получил приказ продвигаться со своей ротой к центру города и занять укрепленное здание в районе железнодорожного вокзала. Командир роты вывел три бронетранспортера на железную дорогу и по шпалам прорвался с вверенным подразделением к намеченному объекту. Поскольку железная дорога была разрушена, дудаевцы оставили ее без наблюдения. Поэтому появление в их тылу боевых машин с десантом российских мотострелков стало для них полной неожиданностью.

Общеизвестно, что первой к вокзалу выдвинулась Майкопская мотострелковая бригада в ночь на 1 января 1995 года. Она понесла тяжелые потери, встретив хорошо

1967 елның 3 февралендә Краснодар краеның Крымск шәһәрендә хәрби хезмәткәр гаиләсендә туа. Бокс белән шөгыльләнә, бу спорт төре буенча яшүсмерләр арасында шәһәр чемпионы була. 1984 елда Казан Суворов хәрби училищесын тәмамлый, аннан соң Ленинград хәрби гомумгаскәрләр команда училищесына укырга керә.

Армия хезмәтен Себердә Ленинград хәрби округы частьларында башлап җибәрә. 1993 елда яшь офицер Төньяк Кавказ хәрби округына мотоукчылар ротасы командиры вазыйфасына күчерелә. Осетин-ингуш милләтара коралы конфликтын бастыруда катнаша, Чечня Республикасы чигендәге блок-постларда хезмәт итә.

1994 елның декабреннән Владимир беренче чечен сугышында катнаша. 1995 елның 4 гыйнварында, Грозныйны штурмлаганда, Чабанов үз ротасы белән шәһәр үзәгенә таба барырга һәм тимер юл вокзалы тирәсендәге ныгытылган бинаны яуларга боерык ала. Рота командиры тимер юлга өч бронетранспортерны чыгара һәм шпаллар буйлап үз подразделениесе белән билгеләнгән объектка таба кузгала. Тимер юл җимерелгән булганлыктан, дудаевчылар аны күзәтмиләр. Шуңа күрә үз тылларында Россия мотоукчылары десанты белән хәрби машиналар пәйда булу алар өчен һич көтелмәгән хәл була.

Вокзал ягына 1995 елны 1 гыйнварына каршы төндә беренче булып Майкоп мотоукчылар бригадасы кузгалганлыгы билгеле. Ул, боевикларның яхшы оештырылган каршылыгына очрап, авыр югалтуларга дучар була. Ә мотоук-

организованное сопротивление боевиков. Второе появление мотострелков, на сей раз бойцов капитана Чабанова, было иным. В ходе штурма здание было захвачено, находившиеся в нем боевики выбиты. На полторы недели бойцы капитана Чабанова численностью в 87 человек оставались единственными российскими солдатами в центре Грозного. Осажденные со всех сторон дудаевцами, они, заняв позиции, превратили здание в неприступную крепость.

Десять суток ежедневного беспрерывного боя и массированного обстрела боевиками из гранатометов и стрелкового оружия выдержали мотострелки Чабанова. По занятому зданию вокзала боевики произвели более ста сорока выстрелов из гранатометов. В результате сам командир отряда получил ранение и две контузии, но продолжал командовать личным составом лежа. От предложения медиков и командира полка отправиться в госпиталь Владимир отказался. Через сутки смог все же встать на ноги, но к этому времени боевики окружили отряд, и пришлось вызывать на себя огонь своей минометной батареи. По ходу боя капитан решил расширить плацдарм. Выбор пал на самое высокое здание гостиницы «Кавказ». Штурмовой отряд разделился, и сорок человек под командованием Владимира Чабанова взяли господствующее над местностью шестнадцатиэтажное здание, что обеспечило существенное преимущество для ведения боя. Вскоре дудаевцы стали гостиницу обстреливать из танковых орудий, но и тогда отряд не отступил с занятых позиций. Оборона

чыларның икенче кат килүе, бу юлы капитан Чабанов җитәкчелегендә, башкача була. Штурм барышында бина тартып алына, эчендәге боевиклар бәреп чыгарыла. Капитан Чабановның 87 кешедән торган сугышчылары Грозный уртасында калган бердәнбер Россия подразделениесе булып бер атна ярым тора. Бөтен яктан дудаевчылар белән чолгап алынган килеш, алар позицияләргә урнашалар һәм бинаны якын килә алмаслык крепостька әйләндерәләр.

Көн саен туктаусыз барган сугышларда, гранатометлардан һәм мылтыклардан сибелгән ут астында Чабановның мотоукчылары ун тәүлек тора. Вокзал бинасына боевиклар гранатометлардан 140 тапкыр ата. Нәтиҗәдә отряды командиры үзе яралана һәм ике контузия ала, ләкин яткан килеш булса да, личный состав белән командалык итүен туктатмый. Медиклар һәм полк командирының госпитальгә китәргә дигән тәкъдименнән Владимир баш тарта. Бер тәүлектән соң ул аягына баса, ләкин бу вакытка боевиклар инде отрядны камап алган була. Миномет батареясының утын үзләренә юнәлтүне сорарга туры килә. Сугыш барган вакытта капитан плацдармны киңәйтергә була. «Кавказ» кунакханәсенең иң биек бинасы сайлап алына. Штурм отряды бүленә һәм Владимир Чабанов командалыгындагы 40 кеше биектә торучы 16 катлы бинаны яулап ала. Бу аларга сугыш алып бару өчен зур өстенлек бирә. Тиздән дудаевчылар кунакханәгә танк орудиеләреннән ата башлыйлар. Отряд шунда да үз позицияләреннән чигенми. Вокзал оборонасы ахыр чиктә боевикларның оборона сызыгын бүләргә һәм шәһәрне алырга мөмкинлек бирә.

вокзала позволила в итоге расчленить линию обороны боевиков и взять город.

Три разбитые боевые машины и около 150 человек убитых – таковы были потери дудаевцев. Потери же отряда капитана Чабанова составили два погибших и 18 раненых и контуженных.

Указом Президента РФ от 21 июня 1995 года за мужество и героизм, проявленные при ликвидации незаконных вооруженных формирований в Северо-Кавказском регионе, гвардии капитану Чабанову Владимиру Анатольевичу присвоено звание Героя России с вручением медали «Золотая Звезда».

Продолжая службу в рядах Российской армии, Владимир окончил Военную академию имени М.В. Фрунзе, был назначен командиром танкового батальона Кантемировской дивизии, а затем начальником штаба танкового Шепетовского полка. Он стоял у истоков начавшегося в 2006 году процесса возрождения горно-стрелковых подразделений Российской армии и активно координировал этот процесс в последующие годы. Имея опыт боев в горах, Чабанов как никто другой понимал необходимость горной подготовки для наших войск.

В августе 2007 года, совместно с заместителем главкома Сухопутных войск РФ генерал-лейтенантом Валерием Евневичем Владимир Чабанов руководил первым в российской истории восхождением на Эльбрус штатной мотострелковой роты с полным вооружением и проведением боевых стрельб.

В последние годы Владимир Чабанов неоднократно был руководителем высокогорных учебно-тренировочных сборов инструкторов горной подготовки, проводимых Министерством обороны РФ. Организуя и руководя спортивными сборами, Владимир Анатольевич одновременно осваивал и повышал свою спортивную горную подготовку. Федерация альпинизма России вручила ему удостоверение инструктора горной подготовки за № 1.

Последняя должность Владимира Чабанова – начальник отдела Управления боевой и тактической подготовки Сухопутных войск. Гвардии полковник Чабанов скоропостижно скончался 7 ноября 2010 года. Похоронен герой на Троекуровском кладбище в Москве.

Җимерелгән хәрби 3 машина һәм үтерелгән 150ләп кеше – дудаевчыларның югалтулары әнә шундый була. Ә капитан Чабанов отрядыннан икәү һәлак була, 18е яралана һәм контузия ала.

Төньяк Кавказ төбәгендә законсыз кораллы формированиеләрне юк иткәндә күрсәткән батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен РФ Президентының 1995 елның 21 июнендәге Указы нигезендә гвардия капитаны Чабанов Владимир Анатольевичка Россия Герое исеме бирелә, «Алтын Йолдыз» медале тапшырыла.

Россия армиясе сафларында хезмәтен дәвам иттереп, Владимир М.В.Фрунзе исемендәге Хәрби академияне тәмамлый, Кантемиров дивизиясенең танк батальоны командиры, ә аннары Шепетовский танк полкының штаб начальнигы итеп билгеләнә. Ул Россия армиясенең 2006 елда башланган тау-укчы подразделениеләрен кабат яңарту процессының башында тора. Һәм бу процессны аннан соңгы елларда да актив рәвештә координацияли. Тауларда сугышу тәҗрибәсенә ия булганга, Чабанов безнең гаскәрләр өчен тауларда әзерләнүнең зарурилыгын бөтен кешедән дә яхшырак аңлый.

2007 елның августында РФ Коры җир гаскәрләре баш командующие урынбасары генерал-лейтенант Валерий Евневич белән бергә тулысынча коралланып һәм хәрби атышлар уздырып, мотоукчылар ротасының Россия тарихында беренче булып, Эльбруска менүенә җитәкчелек итә.

Соңгы елларда Владимир Чабанов берничә тапкыр таулардагы әзерлек инструкторларының биек тауларда уза торган укыту-тренировка җыеннары җитәкчесе була. Спорт җыеннарын оештырып һәм җитәкчелек итеп, Владимир Анатольевич бер үк вакытта үзенең дә таулардагы спорт әзерлеген яхшырта. Россиянең Альпинизм федерациясе аңа таулардагы әзерлек инструкторының 1 нче номерлы таныклыгын тапшыра.

Владимир Чабановның соңгы вазыйфасы – Коры җир гаскәрләренең сугышчан һәм тактик әзерлек идарәсе бүлеге начальнигы. Гвардия полковнигы Чабанов 2010 елның 7 ноябрендә тиз генә үлеп китә. Герой Мәскәүнең Троекуров зиратында җирләнгән.

ШАГАЛЕЕВ Фарит Султанович

Родился 8 февраля 1947 года в Барнауле Алтайского края в семье рабочего. Среднюю школу окончил в Ташкенте в 1964 году. Первоначальную летную подготовку получил в аэроклубе ДОСААФ.

В Ташкентском аэроклубе Фарит впервые в свои семнадцать лет поднялся в небо на вертолете Ми-1. Чтобы по-настоящему приобщиться к небу, работал заправщиком самолетов в центре ДОСААФ, который окончил в 1967 году с присвоением воинского звания «младший лейтенант запаса».

В сентябре 1970 года его призвали в армию и направили в пограничные войска на остров Сахалин, где он прослужил 8 лет. Много летал на вертолете Ми-4, был штурманом, правым летчиком, с 1971 года Шагалеев – командир вертолета 14-й отдельной авиационной эскадрильи Тихоокеанского пограничного округа. В 1973 году экстерном окончил Сызранское высшее военное училище летчиков.

С 1974 года проходил службу в 15-м авиационном полку Тихоокеанского пограничного округа. Там Фарит служил вначале командиром звена, с 1978 года – заместителем командира эскадрильи по летной подготовке.

В октябре 1979 года звено Шагалеева совершало первые разведывательные полеты вдоль границы с Афганистаном. Вскоре его назначили заместителем командира по летной подготовке отдельной вертолетной эскадрильи Среднеазиатского пограничного округа в городе Небит-Даг Туркменской ССР.

1947 елның 8 февралендә Алтай краеның Барнаул шәһәрендә эшче гаиләсендә туа. Урта мәктәпне 1964 елда Ташкентта тәмамлый. ДОСААФ аэроклубында очарга өйрәнә.

Ташкент аэроклубында 17 яшьлек Фәрит «Ми-1» вертолетында күккә күтәрелә. Күккә чын-чынлап якынаю өчен, ДОСААФ үзәгендә самолетларга ягулык салучы булып эшли. ДОССАФны 1967 елда «запастагы кече лейтенант» хәрби званиесе белән тәмамлый.

1970 елның сентябрендә аны армиягә алалар. һәм Сахалин утравына чик буе гаскәрләренә җибәрәләр. Анда сигез ел хезмәт итә. «Ми-4» вертолетында күп оча, штурман, уң як очучы була. 1971 елдан Шагалиев – Тын океан чик буе округының 14 нче аерым авиация эскадрильясында вертолет командиры. 1973 елда экстерн рәвешендә Сызрань югары хәрби очучылар училищесын тәмамлый.

1974 елдан Тын океан чик буе округының 15 нче авиация полкында хезмәт итә. Фәрит анда башта звено командиры, 1978 елдан эскадрилья командирының очу әзерлеге буенча урынбасары булып хезмәт итә.

1979 елның сентябрендә Шагалиев звеносы Әфганстан чигендә беренче разведка очышлары уздыра. Озакламый аны Төрекмәнстан ССРның Небит-Даг шәһәрендәге Урта Азия чик буе округы аерым вертолет эскадрильясы командирының очу әзерлеге буенча урынбасары итеп билгеләп куялар.

В декабре 1979 года советское руководство приняло решение о вводе на территорию Афганистана подразделений пограничных войск КГБ СССР, мотивируя этот шаг угрозой безопасности Советского Союза на участке границы Московского и Хорогского погранотрядов.

Советско-афганская граница всегда была источником напряженности в Средней Азии. Начиная с 20-х годов прошлого века там практически не прекращались столкновения, которые в советской историографии получили название «борьбы с басмачеством». Да и послевоенное время тут было неспокойным. Одной из малоизвестных страниц афганской войны 1979-1989 годов является участие частей пограничных войск СССР в этом конфликте. Еще менее известными остаются действия погранавиации в этой незнаменитой войне.

С декабря 1979-го по апрель 1983 года Фарит Шагалеев находился в составе Ограниченного контингента советских войск в Афганистане, где выполнял боевые задания по оказанию интернациональной помощи афганскому народу. За плечами Шагалеева – 10 лет афганской войны, 1200 боевых вылетов.

В Афганистане его экипаж первым начал высаживать десанты на высоту свыше 3,5 тысячи метров, в том числе ночью. Вертолетчики десантировали маневренные группы, доставляли боеприпасы, возили раненых, выручали сражавшихся на земле бойцов из самых тяжелых ситуаций. Все знали: если на помощь летит экипаж Шагалеева – все будет хорошо.

С января 1980 года части ПВ СССР получили приказ пересечь государственную границу с Афганистаном. Формально этот месяц считается началом участия пограничников в афганской войне, однако заметим, что «зеленые фуражки» появились на территории соседней страны по крайней мере на три месяца раньше: дело в том, что 4 сентября 1979 года в Кабул для охраны посольства СССР был отправлен отряд пограничников численностью 50 человек. Для обеспечения их деятельности и решения других задач были направлены два пограничных вертолета Ми-8 с экипажами.

Однако на начало 1980 года авиачасти погранавиации на афганском направлении были более чем скромные: в составе Среднеазиатского пограничного округа числилась только одна отдельная эскадрилья (базирование – аэродром Мары), на вооружении которой было всего 12 вертолетов Ми-8 и два самолета Ан-24. Понятно, что с увеличением масштабов участия пограничников в войне потребность в авиатехнике только возрастала, и уже в середине все того же 1980 года авиаэскадрилью сначала усилили двумя звеньями вертолетов Ми-8, а вскоре вообще развернули в 17-й отдельный авиаполк в составе двух эскадрилий с 36 вертолетами Ми-8 и Ми-24. Кроме того, в 1981 году была сформирована отдельная авиаэскадрилья в Душанбе, располагавшая 16 вертолетами и 4 самолетами. Для перевозок широко привлекался и отряд самолетов Як-40.

Укомплектование экипажей осуществлялось переводом летно-технического состава из частей и подразделений других погранокругов. Что касается спектра пограничной авиации, то в силу своей универсальности она привлекалась для решения широкого круга задач, а зачастую ста-

1979 елның декабрендә совет җитәкчелеге, Мәскәү һәм Хорог чик буе отрядлары чигендәге участокта Советлар Союзы иминлегенә куркыныч янауны сылтау итеп, Әфганстан территориясенә СССРның Дәүләт куркынычсызлыгы комитетының (КГБ) чик буе гаскәрләре подразделениеләрен кертү турында карар кабул итә.

Урта Азиядә совет-әфган чиге һәрвакыт киеренкелек чыганагы булып торды. Узган гасырның егерменче елларыннан башлап анда бәрелешләр туктап та тормады диярлек. Алар совет тарихчылары тарафыннан «басмачыларга каршы көрәш» дип аталды. Сугыштан соңгы еллар да монда тыныч кына узмады. Бу низагта СССР чик буе гаскәрләре частьларының катнашуы 1979–1989 еллардагы әфган сугышының аз билгеле битләреннән берсе булып санала. Киң таралыш алмаган бу сугышта чик буе авиациясе гамәлләре тагын да билгесезрәк булып кала бирә.

1979 елның декабреннән 1983 елның апреленә кадәр Фәрит Шагалеев совет гаскәрләренең Әфганстандагы чикләнгән контингенты составында була. Анда әфган халкына интернациональ ярдәм күрсәтү буенча хәрби заданиеләр үти. Шагалиев биографиясендә – ун ел әфган сугышы, 1200 сугышчан очыш.

Әфганстанда аның экипажы беренчеләрдән булып 3,5 мең метрдан да артыграк биеклекләргә десантлар төшерә башлый, шул исәптән төнлә дә. Вертолетчылар маневр төркемнәрен десантлый, боеприпаслар илтә, яралыларны ташый, сугышчыларны иң катлаулы хәлләрдән алып чыга. Ярдәмгә Шигалиев экипажы очса, барысының да әйбәт булачагын бөтен кеше белеп тора.

1980 елның гыйнварында СССР чик буе гаскәрләре Әфганстан дәүләт чиген кисеп чыгарга дигән боерык ала. Формаль яктан пограничникларның әфган сугышында катнаша башлаган вакыты булып шушы ай санала. Ләкин, әйтергә кирәк, күрше илнең территориясендә «яшел фуражкалар» ким дигәндә өч айга иртәрәк пәйда була. Эш шунда: 1979 елның 4 сентябрендә СССР илчелеген саклау өчен Кабулга илле кешелек пограничниклар отряды озатыла. Аларның эшчәнлеген тәэмин итү һәм башка бурычларны үтәү өчен экипажлары белән бергә ике «Ми-8» вертолеты да җибәрелә.

Ләкин 1980 елның башына чик буе авиациясенең әфган юнәлешендәге авиачастьлары бик аз була: Урта Азия хәрби округы составында бары тик бер аерым эскадрилья (Мары аэродромында урнашкан) исәпләнә. Аның карамагында барлыгы 12 «Ми-8» вертолеты һәм 2 «Ан-24» самолеты гына була. Аңлашыла ки, пограничникларның сугышта катнашу масштаблары киңәю белән авиатехникага ихтыяҗ арта гына бара. Шул ук 1980 ел уртасына авиаэскадрильяны башта «Ми-8» вертолетларының ике звеносы белән көчәйтәләр, ә тиздән 36 «Ми-8» һәм «МИ-24» вертолетларыннан торган ике эскадрильялы 17 нче аерым авиаполк оештыралар. Моннан тыш 1981 елда Дүшәнбедә 16 вертолеты һәм 4 самолеты булган аерым авиаэскадрилья оештырыла. Өстәвенә, «Як-40» самолетлары отряды да җәлеп ителә.

Экипажларны комплектлау очучы-техник составның башка чик буе округлары частьлары һәм подразделениеләреннән күчерү юлы белән хәл ителә. Универсаль булуы аркасында чик буе авиациясе күп мәсьәләрне хәл итүдә кулланыла, ә еш кына чик буе гаскәрләренең күпкырлы

новилась единственным средством обеспечения и поддержки многообразной деятельности пограничных войск. В числе этих задач было обеспечение гарнизонов сборных боевых отрядов боеприпасами, продовольствием, водой и материально-техническими средствами, прикрытие с воздуха транспортных колонн, мотоманевренных групп на маршруте, воздушная разведка, нанесение ракетно-бомбовых ударов по огневым точкам, базам и складам моджахедов, доставка и высадка десантно-штурмовых групп при проведении операций, огневая поддержка с воздуха при ведении боевых действий, эвакуация убитых и раненых. Полеты на войну совершались днем и ночью, в простых и сложных метеоусловиях, в горной и пустынной местностях.

Авиацию пограничных войск использовали практически во всех операциях. Вертолетам, как боевой силе, способной решать широчайший круг задач, отводилось особое место, очень часто вертолетчики становились единственным средством поддержки наземных войск, единственной надеждой на победу и на жизнь. Подразделение Шагалеева из 16 вертолетов базировалось в Душанбе. Боевые командировки занимали 45-50 дней, из них экипажи возвращались в казавшийся нереальным советский город, где ничего не происходило, где по ночам спали, а мир и покой можно было черпать ложками. Несколько драгоценных суток в семейном кругу – и снова в огонь.

– В конце 1980 года на перевале Гумбак заканчивалась операция и надо было снимать оттуда десантно-штурмовую группу подполковника Файзиева,– вспоминает Фарит Султанович. – Выяснилось: бойцов там 38 человек, это намного больше, чем может взять Ми-8. А до утра их оставлять нельзя – погибнут…

Я дистанцию взлетную промерил шагами, прикинул, в какой точке можно оторваться. С экипажем все обговорил, предупредил, на что идем. Забрали всех. Перегруз килограммов 700. Вырулил, дал максимальную мощность, поднял вертолет на несколько сантиметров – висит. Для разбега – не больше 35 метров. Взлетели на переднем колесе. Когда вывалились из ущелья, на прямую связь вышел начальник авиации округа Колокольников: «Фарит, сколько везешь?». Всех, говорю, забрал. Кажется, не поверил. Прилетели – Колокольников встретил лично, всех пересчитал. Я последним из вертолета вышел…

В апреле командование приступило к формированию 23-й эскадрильи в аэропорту Душанбе. В эскадрилье 18 вертолетов Ми-8, Ми-24, пять самолетов Ан-26, личного состава в общей сложности 350 офицеров и прапорщиков. Позже, в 1983 году, эскадрилью переименовали в отдельный авиаполк. К тому времени в ней уже стало 28 Ми-8, 20 Ми-24, отряд самолетов и отряд вертолетов Ми-26. Летали на войну днем и ночью в любых метеоусловиях. Иногда экипажам Ми-8 приходилось высаживать десант на крохотных площадках, которые едва находили с высоты 3500 метров.

В 1980 году Фарит Шагалеев был награжден орденом Октябрьской Революции.

13 апреля 1981 года на базе 4-й отдельной вертолетной эскадрильи была создана эскадрилья вертолетов Пограничных войск КГБ СССР под командованием подполковника Шагалеева. При выполнении боевых вылетов комэск проявил исключительную храбрость, летное мастер-

эшчәнлеген тәэмин итүнең бердәнбер чарасына әверелә. Бу бурычлар рәтенә җыелма сугышчан отрядлар гарнизоннарын боеприпаслар, азык-төлек, су һәм матди-техник чаралар белән тәэмин итү, транспорт колонналарын, маршруттагы маневр төркемнәрен һавадан каплап тору, һава разведкасы, мөҗәһитләрне база һәм складларына, ут нокталарына ракета-бомбалар ташлау, операцияләр уздырганда десант-штурм төркемнәрен илтү һәм төшерү, сугыш хәрәкәтләре вакытында һавадан ут белән ярдәм итү, үтерелгәннәрне һәм яралыларны эвакуацияләү керә. Сугышка очышлар көндез дә, төнлә дә, гади һәм катлаулы һава шартларында, таулы һәм тигезлекле урыннарга ясалып тора.

Чик буе гаскәрләре авиациясе барлык операцияләрдә диярлек кулланыла. Бик күп мәсьәләләрне хәл итәргә сәләтле хәрби көч буларак, вертолетларга аерым урын бирелә. Вертолетчылар бик еш җир өсте гаскәрләренә ярдәм итүнең бердәнбер чарасына, җиңүгә һәм яшәүгә бердәнбер өметкә әверелә. Шигалиевның 16 вертолеттан торган подразделениесе Дүшәнбедә урнашкан була. Сугышчан командировкалар 40-50 көнгә сузыла. Аннан экипажлар бернинди сугыш бармаган, төнлә йоклый торган, ә тынычлыкны кашыклап ашарга мөмкин булган әкияттәгедәй совет шәһәренә әйләнеп кайталар. Гаиләдә бик кадерле тоелган берничә тәүлек яшәү һәм кабат ут эченә китү…

– 1980 елның ахырында Гумбак кичүендә операция тәмамлана һәм аннан подполковник Фәйзиевның десант-штурм төркемен алырга кирәк иде, – дип искә төшерә Фәрит Солтан улы. – Анда 38 кеше булуы ачыкланды. Бу «Ми-8» сыйдыра алырлыктан күпкә артыграк. Ә иртәнгә кадәр аларны анда калдырырга ярамый – һәлак булачаклар…

Мин очып китү дистанциясен адымлап үлчәдем, кайсы ноктадан аерылып китәргә мөмкин булуын фаразладым. Экипажга нинди адымга баруыбызны аңлаттым. Сугышчыларның барысын да төядек. 700 килограмм артык авырлык килеп чыкты. Иң югары егәрлектә вертолетны берничә сантиметрга күтәрдем – эленеп тора. Йөгереп китү өчен күп дигәндә 35 метр ара бар. Алгы көпчәкләрдә күтәрелеп киттек. Тарлавыктан чыккач, округ авиация начальнигы Колокольников элемтәгә керде: «Фәрит, күпме алып кайтасың?» Барысын да алдым, дидем. Ышанмады бугай. Очып кайтып җиткәч, Колокольников үзе каршы алды, барысын да санап чыкты. Мин вертолеттан иң ахыргы булып төштем…

Апрельдә командование Дүшәнбе аэропортында 23 нче эскадрильяны оештыруга кереште. Эскадрильяда 18 «Ми-8», «Ми-24» вертолеты, 5 «Ан-26» самолеты, личный состав 350 офицердан һәм прапорщиктан торырга тиеш була. Соңрак, 1983 елда, эскадрильяны аерым авиаполк итеп үзгәртәләр. Ул вакытка анда инде 28 «Ми-8», 20 «Ми-24», «Ми-26» самолетлары һәм вертолетлары отряды була. Сугышка көндез дә, төнлә дә теләсә нинди һава шартларында очалар. Кайчакта «Ми-8» экипажларына десантны 3500 метр биеклектә көчкә эзләп табылучы бик кечкенә мәйданчыкларга төшерергә туры килә.

1980 елда Фәрит Шагалиев Октябрь революциясе ордены белән бүләкләнә.

1981 елның 13 апрелендә 4 нче аерым вертолет эскадрильясы базасында подполковник Шагалиев команда-

ство и высочайший профессионализм. В марте 1981 года обнаружил в горах экипаж сбитого советского самолета и эвакуировал его. В октябре вывез окруженную душманами маневренную группу пограничных войск в составе 80 человек. Первым в СССР стал высаживать десанты на высоте свыше 3500 метров над уровнем моря, а затем стал выполнять это в ночное время. Вертолетчики участвовали не только в боевых действиях, экипажи спасали раненых, вывозили погибших.

– У меня было 238 вылетов по санитарному заданию – вспоминает Фарит Шагалеев.– Душанбинские медики говорили, что благодаря нам спасено до 80 процентов раненых. Представьте, что бойца тяжело ранили в живот. Если через шесть часов он не окажется на операционном столе, он умрет. Поэтому и в облачную погоду вылетали, и в туман. В ясную ночь плохо видны световые ориентиры, особенно зимой, когда снег дает подсветку. А в тумане и в облаках даже днем ходили только по приборам.

В декабре 1981-го в районе Дашти-Кала попала в засаду колонна БТР и БМП, следовавшая в район спецоперации. На подмогу вызвали авиацию. Первыми вылетела пара Шагалеева с ведомым, на машине которого висели САБы – осветительные бомбы. Пока бомбы медленно опускались на парашютах, на позиции душманов с неба лился шквальный огонь из всех видов бортового оружия ведущего. На земле не отставали, поддержка с воздуха – мощный заряд духа для наземных войск. Моджахедов быстро подавили, хватило двух вертолетов.

В 1982 году обстановка в Афганистане накалилась. Среднеазиатский пограничный округ получил несколько вновь сформированных мотоманевренных групп. В ходе серии операций «Долина-82» их ввели в страну и разместили в шести провинциальных центрах. В мае в районе Кафабского ущелья провели спецоперацию, которой руководил лично начальник погранвойск КГБ СССР генерал ар-

лыгында СССР КГБсының чик буе гаскәрләре вертолетлар эскадрильясы төзелә. Сугышчан очышлар вакытында эскадрилья командиры гаять зур кыюлык, очу осталыгы һәм иң югары дәрәҗәдәге профессионал булуын күрсәтә. 1981 елның мартында таулар арасында бәреп төшерелгән совет самолеты экипажын күреп ала һәм аны эвакуацияли. Октябрьдә чик буе гаскәрләренең дошманнар чолганышында калган 80 кешелек маневр төркемен алып чыга. СССРда беренче булып диңгез тигезлегеннән 3500 метр югарылыктагы биеклекләргә десантлар утырта, ә аннары моны төнлә дә эшли башлый. Вертолетчылар сугыш хәрәкәтләрендә генә катнашып калмыйлар, яралыларны коткаралар, һәлак булганнарны алып чыгалар.

– Санитар заданиеләр буенча 238 очыш ясадым, – дип искә ала Фәрит Шагалиев. – Дүшәнбе медиклары, сезнең аркада яралыларның 80 проценты коткарыла, дип әйтәләр иде. Күз алдына китерегез: сугышчының корсагы бик каты яраланган. Әгәр алты сәгатьтән соң операция өстәленә ятмаса, ул үләчәк. Шуңа күрә болытлы вакытта да очтык, томанда да. Аяз төннәрдә яктылык ориентирлары начар күренә. Бигрәк тә кыш көне, кар яктысы булганда. Ә томанда һәм болытлар эчендә хәтта көндез дә приборларга карап кына йөри идек.

1981 елның декабрендә Дәште-Кала тирәсендә махсус операция уздыру районына баручы БТР һәм БМПлардан торган колонна засадага эләгә. Ярдәмгә авиацияне чакыралар. Беренче булып Шагалиевлар пары кузгала. Ияреп баручы икенче машинага САБлар (яктырткыч бомбалар) асылган була. Аның бомбалары парашютларда әкрен-әкрен генә аска төшкән арада алдан баручы вертолетның бортында булган барлык кораллардан дошманнар позицияләренә ут ява. Җирдәгеләр дә кимен куймыйлар, чөнки күктән ярдәм булу җир өсте гаскәрләренең рухын күтәреп җибәрә. Мөҗәһитләрне тиз бастыралар, ике вертолет та җитә.

мии Вадим Матросов. В операции, длившейся 17 дней, задействовали 15 вертолетов Ми-8 и Ми-24. Летали парами. По первому вертолету душманы огонь не открывали: со второго видно, откуда бьют, можно нарваться на прицельный ответный огонь. Поэтому били по второй.

«Что такое «летать по-афгански?» – пишет командир вертолета эскадрильи Шагалеева Виктор Рыбаков. – Первое время, когда не было ПЗРК, летали на высоте 700-1200 метров. Когда появились «стингеры», летать на такой высоте стало опасно, у них дальность стрельбы почти 5 километров. Но не на восемь же тысяч подниматься! Сделали наоборот – ушли на предельно малые высоты, это позволяло и вероятность обнаружения уменьшить, и время прицеливания до минимума сократить. Идешь на высоте 3-5 метров неровно, рыскаешь вправо-влево… Пыль за тобою столбом, как дымовая завеса.

Шли рядовые боевые вылеты. Кто-то перевозил запчасти к технике, кто-то перебрасывал десант на перевалы, кто-то доставлял продовольствие и боеприпасы. В этот день мы четырьмя бортами полетели на север Афганистана в город Тулукан. На моем борту находились хлеб и колеса к БТР. Садились мы, как всегда, парами. Два вертолета разгружались, а два других барражировали в воздухе, прикрывая нас. Но в этот раз, как только солдаты приступили к разгрузке нашего вертолета, мы заметили вдалеке «уазик», который несся к нам на большой скорости. Чуть погодя из него вышли три офицера и афганец. По их взволнованным лицам стало понятно, что возникла какая-то сложная ситуация, требующая нашей помощи.

Прибывшие сообщили, что на северо-западной окраине Тулукана душманы сгоняют местных жителей – стариков, женщин и детей – и расстреливают их за то, что их мужья и сыновья перешли на сторону регулярной армии. Через несколько минут машина была в воздухе. Афганец сидел в вертолете на месте штурмана и показывал направление полета. Подлетев, мы увидели, как душманы расстреливают местных жителей. Увидев нас, они спрятались за дувалы. Сходу, заложив левый вираж и выправив вертолет, мы серией ракет стали обстреливать душманов. После второго захода посадили машину, но тут же поняли, что это решение было опрометчивым, так как по нам тут же открыли шквальный огонь. Взлетели вновь и совершили посадку в более безопасном месте. Как только колеса коснулись земли, к машине бросились жители. Старший лейтенант Владимир Сараев что-то им кричал, пытался успокоить, но толку от этого было мало. Толпа штурмовала вертолет. У людей, многие их которых были ранены, было одно спасение – наша машина.

Посадка жителей продолжалась, а душманы, скорректировав огонь, обстреливали вертолет автоматными очередями. Посоветовавшись с майором Николаем Мизиным, мы приняли единственно верное в данной ситуации решение – прикрыть посадку женщин и детей. Прижимаясь к земле, я отбежал метров на 25 и из небольшого углубления повел ответный огонь. Думается, душманы не ожидали отпора, на время их стрельба прекратилась. Патроны у меня быстро закончились, но я какое-то время все еще жал на спусковой крючок автомата.

Оглянувшись, увидел, что посадка закончилась и экипаж ждет меня. Запрыгнул в машину, и мы стали взлетать.

1982 елда Әфганстанда хәл катлаулана. Урта Азия чик буе округы яңа гына төзелгән берничә мотоманевр төркеме белән тулыландырыла. «Долина-82» операцияләре сериясе барышында аларны илгә кертеп, алты провинциаль үзәктә урнаштыралар. Майда Кафаб тарлавыгы буенда махсус операция уздыралар. Аңа СССР КГБ чик буе гаскәрләре начальнигы армия генералы Вадим Мотросов шәхсән үзе җитәкчелек итә. 17 көнгә сузылган операциядә 15 «Ми-8» һәм «Ми-24» вертолетлары катнаша. Пар-пар булып очалар. Дошманнар беренче вертолетка ут ачмыйлар, чөнки кайдан атулары икенче вертолеттагыларга күренә. Шуңа күрә икенчесенә төзәп аталар.

«Әфганча очу» нәрсә ул? – дип яза Шагалиев эскадрильясы вертолеты командиры Виктор Рыбаков. – Баштарак ПЗРК (зенит-ракета комплексы) булмаганда, 700-1200 метр биеклектә оча идек. «Стингерлар» барлыкка килгәч, андый биеклеккә очу куркыныч була башлады: аларның ату ераклыгы 5 чакрымга якын. Әмма 8 меңгә күтәрелмәссең бит инде! Киресенчә эшләдек – иң түбән биеклекләргә күчтек. Бу безнең күренү ихтималын да азайтты, төзәү вакытын да кыскартты. 3-5 метр биеклектә барасың, уңга-сулга чайкаласың… Синең артыңда багана булып тузан күтәрелә.

Көндәлек хәрби очышлар барган чак иде. Кемдер техникага запчастьлар күчерә, кемдер кичүләргә десантлар ташлый, кемдер азык-төлек һәм боеприпаслар илтә. Ул көне без дүрт вертолет Әфганстанның төньягындагы Тулукан шәһәренә очтык. Минем бортта ипи һәм БТР көпчәкләре иде. Без һәрвакыттагыча парлап төшеп утырабыз. Ике вертолет йөкне бушатканда, икесе безне каплап, һавада әйләнгәләп йөри. Ләкин бу юлы солдатлар безнең вертолетны бушата башлауга без ерактан безгә таба бик зур тизлектә килүче «уазик»ны күреп алдык. Бераздан аннан өч офицер һәм бер әфганлы төште. Аларның дулкынланган йөзләреннән ниндидер катлаулы хәл килеп чыкканын, безнең ярдәм кирәклеген аңларга була иде.

Килүчеләр Тулуканның төньяк- көнбатыш кырыенда дошманнар җирле халыкны – картларны, хатын-кызларны һәм балаларны куып чыгарып, аларның ирләре һәм уллары регуляр армия ягына чыккан өчен атып үтерәләр, дип хәбәр итте. Берничә минуттан машина һавада иде инде. Әфганлы вертолетта штурман урынына утырып, очу юнәлешен күрсәтеп барды. Килеп җиткәч, без дошманнарның җирле халыкны атканнарын күрдек. Безне күргәч, алар дуваллар артына качтылар. Килә-килешли үк сул як виражга кереп, вертолетны турылаганнан соң, без дошманнарга ракеталардан ата башладык. Икенче кат әйләнеп килеп, машинаны утырттык, ләкин шунда ук ялгышканыбызны аңлап алдык. Чөнки безгә өермәдәй ут ачтылар. Яңадан күтәрелеп киттек. Һәм куркынычсызрак урынга төшеп утырдык. Көпчәкләр җиргә тиюгә үк, машина янына кешеләр йөгереп килде. Өлкән лейтенант Владимир Сараев аларга нәрсәдер кычкырды, тынычландырырга тырышты, ләкин файдасы булмады. Халык вертолетка ябырылды. Күбесе яраланган, кешеләр өчен котылу урыны бер генә – безнең машина иде.

Без халыкны утыртканда, дошманнар вертолетка автоматлардан ата башладылар. Майор Николай Мизин белән киңәшеп алгач, без әлеге вәзгыятьтә бердәнбер дөрес карар кабул иттек: хатын-кызлар һәм балаларны утыртуны ут

Но вертолет был настолько перегружен, что слабо слушался управления, и мы еле-еле оторвали колеса от земли. Мирные жители были спасены. Развезли их по свободным от душманов кишлакам и благополучно вернулись на базу, где, подзаправившись боеприпасами, вновь взяли курс на Тулукан. В городе мы вновь сериями ракет обработали дувалы, в которых засели оставшиеся душманы, и только с наступлением сумерек вернулись на аэродром, где нас встретил наш командир Фарит Шагалеев».

За период участия в боевых действиях Шагалеев Ф.С. выполнил свыше 1200 боевых вылетов, имел 1600 часов боевого налета на вертолетах Ми-8 и Ми-24.

Указом Президиума Верховного Совета СССР от 8 апреля 1982 года за мужество и героизм, проявленные при оказании интернациональной помощи Демократической Республике Афганистан, подполковнику Шагалееву Фариту Султановичу присвоено звание Героя Советского Союза с вручением ордена Ленина и медали «Золотая Звезда».

Начиная с января 1982 года обстановка в Афганистане заметно осложнилась. Вооруженные преступления против установившейся власти стали принимать все более массовый характер. Около 40 процентов уездов и волостей северных провинций ДРА оказались под контролем оппозиции. В связи с этим была значительно увеличена группировка спецподразделений пограничных войск. Среднеазиатский пограничный округ получил семь вновь сформированных однотипных мотоманевренных групп, которые в ходе серии операций «Долина-82» были введены в Афганистан и размещены там.

В 1987 году Фарит Шагалеев окончил Военно-воздушную академию имени Ю.А. Гагарина. Еще несколько раз

белән каплап торырга. Җиргә сыенып диярлек, мин 25 метрлар читкә йөгердем һәм кечкенә генә чокырдан дошманнарга ут ачтым. Алар моны көтмәгәннәр иде, күрәсең. Атудан туктап калдылар. Патроннарым тиз бетте, ләкин мин күпмедер вакыт автоматның тәтесенә басып торуны дәвам иттем.

Борылып карагач, утырту тәмамланганны һәм экипажның мине көтеп торганын күрдем. Машинага сикереп мендем һәм без кузгала башладык. Ләкин вертолетта йөк шулкадәр артык иде ки, ул идарәгә буйсынырга теләмәде. Без көчкә-көчкә көпчәкләрне җирдән аердык. Халык коткарылды. Аларны дошманнар булмаган кышлакларга тараттык һәм әйбәт кенә базага әйләнеп кайттык. Анда боеприпаслар төяп, яңадан Тулуканга юл алдык. Шәһәрдә без кабат ракеталардан атып, калган дошманнар оялаган дуварларны чистарттык. Аэродромга караңгы төшкәндә генә кайтып җиттек. Анда безне командирыбыз Фәрит Шагалиев каршы талды».

Сугыш хәрәкәтләрендә катнашкан чорында Ф.С.Шагалиев 1200 дән артык очыш ясаган, «Ми-8» һәм «Ми-24» вертолетларында 1600 сәгать очышы бар.

Әфганстан Демократик Республикасына интернациональ ярдәм күрсәткәндәге батырлыгы һәм каһарманлыгы өчен СССР Югары Советы Президиумының 1982 елның 8 апрелендәге Указы нигезендә подполковник Шагалиев Фәрит Солтан улына Советлар Союзы Герое исеме бирелә, Ленин ордены һәм «Алтын Йолдыз» медале тапшырыла.

1982 елның гыйнварыннан Әфганстанда хәл күзгә күренеп катлаулана. Анда урнашкан хакимияткә каршы коралллы җинаятьләр һаман арта бара. ӘДРның төньяк провинцияләрендәге өязләр һәм волостьларның 40 процент-

бывал в командировках в Афганистане, обеспечивал воздушное прикрытие вывода советских войск в 1988-1989 годах.

В 1987 же его назначают начальником службы безопасности полетов в Главном управлении пограничных войск КГБ СССР в Москве. Летом 1989-го переводят на Камчатку командовать авиацией Северо-Восточного пограничного округа. В 1993 году ему присвоили звание генерал-майора. Через год вернулся в Среднюю Азию командующим авиацией Группы пограничных войск в Таджикистане, где три года возглавлял боевые действия вертолетчиков, защищавших таджико-афганскую границу.

С 1997 года Фарит Султанович – в запасе. Работал помощником генерального директора ОАО «Камов», где курировал вопросы строительства летно-испытательного комплекса имени Чкалова.

ка якыны оппозиция контрольлегендә кала. Моңа бәйле рәвештә чик буе гаскәрләренең махсус подразделениеләре төркеме шактый арттырыла. Урта Азия чик буе округы яңа оештырылган, «Долина-82» операцияләре сериясе вакытында Әфганстанга кертеп урнаштырылган бер типтагы җиде мотоманевр төркемнәренә ия була.

1987 елда Фәрит Шагалиев Ю.А.Гагарин исемендәге Хәрби-һава академиясен тәмамлый. Тагын берничә тапкыр Әфганстанда командировкада була, 1988-1989 елларда совет гаскәрләрен чыгаруны һавадан каплап торуны тәэмин итә.

Шул ук елны аны СССР КГБ чик буе гаскәрләренең Мәскәүдәге баш идарәсенә очышлар куркынычсызлыгы хезмәте начальнигы итеп билгелиләр. 1989 елның җәендә Камчаткага Төньяк-Көнчыгыш чик буе округы авиациясенә командалык итәргә күчерәләр. 1993 елда аңа генерал-майор званиесе бирәләр. Бер елдан соң ул Урта Азиягә Таҗикстандагы чик буе гаскәрләре төркеме авиациясе командующие булып әйләнеп кайта. Анда өч ел таҗик-әфган чиген саклаучы вертолетчыларның сугыш хәрәкәтләренә җитәкчелек итә.

1997 елдан – Фәрит Солтан улы запаста. «Камов» ААҖнең генераль директоры ярдәмчесе булып эшләп, Чкалов исемендәге очу-сынау комплексы төзелеше мәсьәләләре буенча җаваплы була.

ШАДРИН Роман Александрович

Родился 23 января 1963 года в станице Кутейниковской Зимовниковского района Ростовской области в крестьянской семье. После окончания средней школы и трех лет работы на производстве в 1984 году поступил в Казанское высшее танковое командное училище, которое окончил в 1988 году. Службу начинал в Группе советских войск в Германии. Ступени служебного роста – командовал танковым взводом, ротой, служил заместителем командира разведывательного мотострелкового батальона.

После объединения вследствие распада СССР и социалагеря двух немецких государств – ГДР и ФРГ – батальон в 1993 году вывели в Волгоград и включили в состав Северо-Кавказского военного округа. На первой чеченской войне Шадрин был начальником штаба – заместителем командира 68-го отдельного разведывательного батальона 8-го армейского корпуса генерал-лейтенанта Льва Рохлина.

В составе группировки «Северо-Восток», затем «Север» батальон прорвался в Грозный 31 декабря 1994 года. В тяжелых боях в первые январские дни 1995 года батальон понес значительные потери, но во многом благодаря умелым действиям Романа Шадрина избежал разгрома, удержал захваченные позиции в Грозном, что благоприятно сказалось на ходе дальнейших боев.

1963 елның 23 гыйнварында Ростов өлкәсе Зимовниковский районы Кутейниковская станицасында крестьян гаиләсендә туа. Урта мәктәпне тәмамлап, производствода өч ел эшләгәннән соң, 1984 елда Казан югары танк команда училищесына укырга керә, аны 1988 елда тәмамлый. Хезмәтен совет гаскәрләренең Германиядәге төркемендә башлый. Танк взводына, ротага җитәкчелек итә, мотоукчылар разведка батальоны командиры урынбасары булып хезмәт итә.

СССР һәм социалистик лагерь таркалу нәтиҗәсендә ике немец дәүләте ГДР һәм ФРГ берләшкәннән соң, 1993 елда, батальонны Волградка чыгарып, Төньяк Кавказ хәрби округы составына кушалар. Беренче чечен сугышы вакытында Шадрин штаб начальнигы – генерал-лейтенант Лев Рохлинның сигезенче армия корпусы 68 нче аерым разведка батальоны командиры урынбасары була.

«Северо-Восток», аннары «Север» төркемнәре составында батальон 1994 елның 31 декабрендә Грозныйга бәреп керә. 1995 елның беренче көннәрендә батальон зур югалтуларга дучар була, ләкин Роман Шадринның оста гамәлләре аркасында тар-мар ителүдән котыла, Грозныйда яуланган позицияләрен саклап кала. Шуннан соңгы сугышлар барышында моның бик файдасы тия.

10 января 1995 года капитана Шадрина назначили командиром 68-го отдельного разведывательного батальона. Изучив обстановку, комбат провел успешную операцию по захвату превращенного дудаевцами в хорошо укрепленный опорный пункт здания главпочтамта. 17 и 18 января Шадрин с группой бойцов в ходе упорных боев пробился к президентскому дворцу, а затем во главе штурмовой группы батальона в ночь с 18 на 19 января вышел в тыл боевикам, оборонявшимся в бывшем здании обкома партии в районе гостиницы «Кавказ». Здесь шадринцы попали в окружение и в течение двух суток отбили несколько атак противника. Своими действиями подразделение Шадрина помогло федеральным войскам взять здание обкома и подступиться к президентскому дворцу. Не останавливая наступления, Шадрин с группой из 27 разведчиков выбил дудаевцев из здания краеведческого музея и там закрепился. Разведчики отразили 11 атак боевиков, несколько раз сходились с ними врукопашную. Умелыми действиями разведчики во главе с комбатом Шадриным способствовали успеху других подразделений, штурмовавших гостиницу «Кавказ», а затем центр Грозного.

Комбат и его подразделение находились в прямом подчинении у командующего группировкой войск «Север» генерал-лейтенанта Рохлина, и поэтому ему поручались самые сложные боевые задачи. Находясь на острие боестолкновений, батальон нес потери. Газета «Коммерсантъ», ничтоже сумняшеся и не потрудившись перепроверить данные, опубликовала потери батальона Шадрина. По газете выходило, что потери батальона составили аж 85 процентов личного состава и 60 процентов техники. К счастью, это оказалось уткой, на которую так горазды иные либеральные журналисты. На самом же деле из состава батальона погибли 15 человек (3 офицера, 1 прапорщик и 11 сержантов и рядовых, 2 рядовых пропали без вести). В этом заслуга не только талантливого командующего Льва Рохлина, но и комбата Романа Шадрина, сумевшего сохранить своих солдат и офицеров. И не случайно еще в ходе боев ему было присвоено звание майора, а указом Президента РФ от 1 декабря 1995 года майору Шадрину Роману Александровичу присвоено звание Героя России. На его долю выпала и вторая чеченская война, и миротворческая миссия в Южной Осетии. И везде, где бы ни был, он проявлял себя как настоящий герой.

Роман Александрович не ушел в запас, а продолжает служить Отечеству. С 2008 года Герой России генерал-майор Шадрин – заместитель командующего войсками Уральского военного округа Внутренних войск МВД Российской Федерации.

1995 елның 10 гыйнварында капитан Шадринны 68 нче аерым разведка батальонына командир итеп билгелиләр. Вәзгыятьне өйрәнеп, комбат дудаевчылар тарафыннан яхшы ныгытылган терәк пунктка әйләндерелгән почта бинасын яулап алу буенча уңышлы операция уздыра. Гыйнварның 17е һәм 18ендә каты сугышлардан соң сугышчылар төркеме белән бергә Шадрин Президент сарае янына үтеп керә ала, ә аннары гыйнварның 18еннән 19ына каршы төндә батальонның штурмлаучы группасы башында торып, «Кавказ» кунакханәсе тирәсендәге элекке партия обкомы бинасына тупланган боевикларның тылына төшә. Шадринчылар монда камалышка эләгә һәм ике тәүлек буе дошманның берничә һөҗүмен кире кайтара. Шулай итеп, Шадрин подразделениесе федераль гаскәрләргә обком бинасын алырга һәм Президент сараена якын килергә ярдәм итә. Һөҗүм итүдән туктамыйча, 27 разведчиктан торган төркем белән Шадрин дудаевчыларны крайны өйрәнү музее бинасыннан бәреп чыгара һәм шунда урнаша. Разведчиклар боевикларның 11 һөҗүмен кире кайтара, берничә тапкыр кара каршы сугыша. Комбат Шадрин җитәкчелегендәге разведчиклар, оста хәрәкәт итеп, «Кавказ» кунакханәсен, ә аннары Грозный үзәген штурмлаган башка подразделениеләрнең уңышка ирешүенә ярдәм итә.

Комбат һәм аның подразделениесе «Север» гаскәрләре төркеме командующие генерал-лейтенант Рохлинга турыдан-туры буйсына, шуңа күрә иң катлаулы хәрби бурычларны үтәү аңа тапшырыла. Батальон шактый гына югалтуларга дучар була. Мәгълүматларны яңадан тикшереп тә тормыйча, «Коммерсантъ» газетасы Шадрин батальонының югалтуларын бастырып чыгара. Газетада батальон личный составның 85 процентын һәм техниканың 60 процентын югалткан дип язылa. Бәхеткә, бу хәбәр дөрес булып чыкмый. Чынлыкта батальонның 15 кешесе (3 офицер, 1 прапорщик, 11 сержант һәм рядовой) һәлак була һәм 2 рядовой хәбәрсез югала. Бу – талантлы командующий Лев Рохлинның гына түгел, үзенең солдат һәм офицерларын саклап кала алган комбат Роман Шадринның да казанышы. Сугышлар барган вакытта ук аңа майор званиесе бирелү юкка гына түгел. Ә РФ Президентының 1995 елның 1 декабрендәге Указы нигезендә Шадрин Роман Александровичка Россия Герое исеме бирелә. Икенче чечен сугышы да, Көньяк Осетиядәге тынычлык урнаштыру миссиясе дә аның өлешенә тия. Кайда гына булса да, ул үзен чын геройларча тота.

Роман Александрович запаска чыкмый, Ватанга хезмәтен дәвам иттерә. Россия Герое генерал-майор Шадрин 2008 елдан бирле Россия Федерациясе ЭЭМның Эчке гаскәрләре Урал хәрби округы гаскәрләре командующие урынбасары булып тора.

ШАРПАТОВ Владимир Ильич

Родился 21 марта 1940 года в поселке Красногорский Звениговского района Республики Марий Эл. После окончания средней школы решил поступить в летное училище, однако первая попытка оказалась неудачной. Проработав некоторое время столяром, водителем, упрямый юноша решил вновь попытать счастье. Оно улыбнулось парню – он поступил в Казанский авиационный институт на вечернее отделение. Мечта о небе привела Владимира в Казанский аэроклуб, и он одновременно с учебой в институте освоил мастерство планериста. Оставив после трех курсов институт, Владимир отправился в Краснокутское летное училище гражданской авиации, которое успешно окончил в 1965 году.

Работать по распределению поехал в Тюмень, где за многие последующие годы приобрел солидный летный опыт. Почти в восьмидесяти государствах побывал его самолет. За плечами были сотни налетанных часов и тысячи тонн перевезенных различных грузов.

В 1971 году Владимир поступает в Университет гражданской авиации и по его окончании получает специальность инженера-пилота. После развала Советского Союза многие советские летчики вынуждены были искать работу в различных странах мира. Так судьба забросила Шарпатова в Объединенные Арабские Эмираты. Работая в акционерной компании «Аэростан», экипаж 2 сентября, загрузив в Албании 1200 ящика патронов для автомата Калашникова с китайской маркировкой, взял курс на город Баграм Северного Афганистана. Груз предназначался правитель-

1940 елның 21 мартында Мари Иле Республикасының Звенигов районы Красногорский бистәсендә туа. Урта мәктәпне тәмамлагач, очучылар училищесына укырга керергә тели. Ләкин аның беренче омтылышы уңышсыз булып чыга. Күпмедер вакыт столяр, машина йөртүче булып эшләгәннән соң, үҗәт яшүсмер яңадан бәхетен сынап карарга була. Бу юлы аңа бәхет елмая: ул Казан авиация институтының кичке бүлегенә укырга керә. Һавада очу турындагы хыялы Владимирның Казан аэроклубына китерә, һәм ул институтта уку белән бергә планерчы осталыгын да үзләштерә. Өченче курсны тәмамлагач, Владимир институтны калдырып, Краснокутскидагы гражданнар авиациясе очучылар училищесына китә. Аны 1965 елда уңышлы гына тәмамлый.

Аны эшкә Төмәнгә җибәрәләр, шунда озак еллар эшләп, зур тәҗрибә туплый. Аның самолеты 80 гә якын дәүләттә була. Шулвакыт эчендә ул йөзләрчә сәгать очыш ясый һәм меңләгән тонна төрле йөкләр күчерә.

1971 елның Владимир гражданнар авиациясе университетына керә һәм аннан инженер-пилот белгечлеге алып чыга. Советлар Союзы таркалгач, бик күп совет очучылары чит илләрдән эш эзләргә мәҗбүр ителә. Шарпатовны да язмыш Берләшкән Гарәп Әмирлекләренә илтеп ташлый. «Аэростан» акционерлык компаниясендә эшләгәндә, 2 нче сентябрь көнне экипаж Албаниядә Калашников автоматлары өчен 1304 әрҗә патрон төяп, Төньяк Әфганстанның Баһрам шәһәренә курс ала. Йөк хөкүмәт гаскәрләре өчен

ственным войскам. Маршрут был знакомым, и казалось, что никаких неожиданностей не должно было быть. Однако на подлете к Кандагару, который контролировался вооруженным движением «Талибан», Ил-76 с бортовым номером 76842 принудили к посадке. Талибы находились в состоянии войны с правительственными войсками, и именно они выслали на перехват МиГ-21, вооруженный ракетами.

Так был захвачен талибами самолет Ил-76. Начались изнурительные дни плена, продолжавшегося более года. Усилия дипломатов, в том числе и Татарстана, обращения в различные международные организации результатов не давали. И тогда экипажем овладела мысль о побеге. Охранявшим им талибам пленникам удалось внушить мысль о том, что без профилактики и регулярного техобслуживания самолет вскоре безнадежно выйдет из строя.

Итак, в один из августовских дней 1996 года во время очередного техобслуживания экипажу захваченного талибами Ил-76 удалось обмануть охрану и поднять машину в воздух.

Чтобы представить, как все происходило с самого начала, воспользуемся дневником Владимира Шарпатова, который он вел в плену.

«15 сентября 1995 года. 40 дней как мы здесь. С утра пришел старый проповедник, который хотел выучить нас Корану. Взамен обещал походатайствовать о нашем освобождении. Я высказал свое сомнение…

17 сентября. С утра попросили переводчика, чтобы вызвал Красный Крест. У меня постоянная головная боль. Таблетки помогают на 2-3 часа, но ведь не будешь глотать их постоянно. Это скорее всего от нервов и от жары. Не дай бог в моем возрасте попадать в подобные переделки, нас бросили все: МИД, Россия, а уж Ельцину, похоже, вообще наплевать. Он в одной Чечне теряет ежедневно больше людей, чем наш экипаж…»

Такие мысли приходили скорее от отчаяния и незнания реальности. В действительности же предпринимались все возможные меры и по разным каналам. В результате Совет безопасности ООН дважды выдвигал требование осво-

була. Маршрут таныш булгач, аларга бернинди көтелмәгән хәлләр дә килеп чыкмас кебек тоела. Ләкин «Талибан» кораллы хәрәкәте контрольлегендә булган Кандагарга килеп җитәрәк, 76842 номерлы «Ил-76»ны утырырга мәҗбүр итәләр. Талиблар хөкүмәт гаскәрләре белән сугыш халәтендә тора, һәм нәкъ менә алар самолетны эләктерү өчен, ракеталар белән коралланган «МИГ-21» истребителен җибәрәләр.

Елдан артыкка сузылган җәфалы әсирлек көннәре башлана. Дипломатларның, шул исәптән Татарстанныкыларның да тырышлыклары, төрле халыкара оешмаларга мөрәҗәгать итүләр нәтиҗә бирми. Шуңа күрә экипаж качарга дигән карарга килә. Үзләре саклап торган талибларны әсирләр, даими рәвештә техник карау үткәреп тормасаң, тиздән самолет эштән чыгачак, дип ышандыра алалар.

Димәк, 1996 елның август көннәренең берсендә чираттагы техник карау вакытында талиблар кулга төшергән «Ил-76»ның экипажына сакчыларны алдап, машинаны һавага күтәрү насыйп була.

Баштан ук хәлләрнең ничек булганын күз алдына китерү өчен Владимир Шарпатов әсирлектә язып барган көндәлеккә күз салыйк.

«1995 елның 15 сентябре. Безнең монда булуыбызга 40 көн узды. Иртүк карт мулла килде. Безне Коръән укырга өйрәтергә тели. Шуның бәрабәренә безне азат итәргә булышырга вәгъдә бирә. Мин үземнең шикләнүемне әйттем…

17 сентябрь. Иртә белән тәрҗемәчедән Кызыл Хач чакыруын үтендек. Минем һаман башым авырта. Таблеткаларның тәэсире 2-3 сәгатькә җитә, ләкин аларның бертуктаусыз эчеп торып булмый бит инде. Мөгаен, бу нервыдан һәм кызудандыр. Минем яшьтәге кешеләрне мондый хәлләргә төшүдән Алла үзе сакласын. Безне барысы да ташлады: Тышкы эшләр министрлыгы, Россия, ә Ельцин гомумән, төкереп тә бирми бугай. Ул бер Чечняда гына да көн саен безнең экипажга караганда күбрәк кеше югалта…»

Мондый фикерләр аларның башына гаҗизлектән һәм чынбарлыкны белмәүдән килә. Чынлыкта исә төрле каналлар буенча мөмкин булганның барысы да эшләнелә.

бодить экипаж. Министр иностранных дел РФ обращался к руководству Саудовской Аравии и Пакистану, в Организацию исламских государств за содействием по освобождению экипажа. Несколько раз в Кандагар приезжали представители российского МИДа и посольства в Пакистане.

Президент и правительство Татарстана также не оставляли без внимания экипаж. В Кандагар неоднократно выезжал советник Президента РТ по международным делам Тимур Акулов. Были собраны деньги на выкуп пленников – 2,4 миллиона долларов, а Мунир Файзуллин, менеджер компании «Аэростан», с риском для жизни возил продукты, почту, пароли для побега. Но все попытки освободить экипаж оставались тщетными.

«…Сентябрь 1995 года. Исполнилось 50 дней плена. Торжественная дата с черной каймой… Радио «Голос России» сообщило о некоем «позитиве» в отношении нас. Через час еще весть: талибы предъявили ультиматум Кабулу, чтобы в течение пяти дней правительственные войска сдались. Иначе штурм Кабула. Самолет и экипаж освободят в обмен на списки шести тысяч афганцев, якобы угнанных в СССР.

…Октябрь 1995 года. Вроде началось наступление на Кабул. Исполнилось 70 дней плена. Ельцин встречается с Клинтоном. Может, поднимет наш вопрос?

Ноябрь 1995 года. Сегодня исполняется 100 суток нашего плена. Поймал по волнам «Радио России» известие, что Шаймиев встречался с послом Пакистана. Российские усилия мне кажутся дымзавесой. Я подумал, что реально пытаются нас освободить только Шаймиев и его команда.

Декабрь 1995 года. 130 дней плена и бесконечных ожиданий. Вечером нас буквально ошарашил Ельцин. Он заявил о "личном контроле" за освобождением французских летчиков, сбитых в Югославии во время бомбежки мирных жителей. А как же мы? Мы не бомбили, не стреляли. Нас на полет толкнули нужда и безработица.

Радио сообщило: французские летчики найдены, освобождены и переданы своим! При посредничестве России!.. Все благодарят Ельцина за благородство и участие…

Январь 1996 года. Перед ужином пришли Али-Хан (начальник охраны) с муллой Сулейманом. Мы стали их спрашивать о возможности побывать на самолете для смазки шасси и шарниров. Ничего не ответили.

Март 1996 года. Вновь радионовости: Хекматиар объединился с Раббани, и они собираются наступать на талибов. Чем это обернется для нас? Талибское радио сообщило, что нас может отпустить только афганский народ.

Апрель 1996 года. Кабул, по вестям «Голоса России», готовится к широкомасштабным операциям. Весь вчерашний день шли ожесточенные бои в центральной провинции. Все утро кричат громкоговорители. Наверное, талибы собирают ополчение.

Заявились к нам молодой профессор Корана, три охранника и корреспондент Би-би-си по арабскому региону. Фотографировать нас ему запретили, но кадра три корреспондент успел сделать. Его мнение: Россия занимается нами плохо, а талибы стараются как можно быстрее освободить нас. Всяк, в общем, врет по-своему. Профессор объясняет наш долгий плен тем, что Россия помогает Раббани, что, конечно, не по нраву талибам.

БМОның Куркынычсызлык советы ике тапкыр экипажны азат итү таләбе белән чыга. РФ тышкы эшләр министры Согуд Гарәбстаны һәм Пакьстан җитәкчелегенә, Ислам дәүләтләре оешмасына экипажны коткаруда ярдәм күрсәтүне сорап мөрәҗәгать итә. Кандагарга берничә тапкыр Россия Тышкы эшләр министрлыгы һәм Пакьстандагы илчелек вәкилләре килеп китә.

Татарстан Президенты һәм Хөкүмәте шулай ук экипажны игътибарсыз калдырмый. Кандагарга ТР Президентының халыкара эшләр буенча киңәшчесе Тимур Акулов берничә тапкыр бара. Әсирләрне сатып алу өчен 2,4 миллион доллар акча җыела. Ә «Аэростан» компаниясе менеджеры Мөнир Фәйзуллин, гомерен куркыныч астына куеп, азык-төлек, почта, качу өчен парольләр илтә. Ләкин экипажны азат итүнең бөтен омтылышлары файдасыз була.

«…1995 елның сентябре. Әсирлекнең 50 көне тулды. Кара каймалы тантаналы көн… «Голос России» радиосы безгә карата ниндидер «позитив» булуы хакында хәбәр итте. Бер сәгатьтән яңа хәбәр: талиблар, биш көн эчендә хөкүмәт гаскәрләре бирелсен дип, Кабулга ультиматум куйган. Юкса, Кабулны штурмлаячаклар икән. Самолетны һәм экипажны имештер СССРга куып алып кителгән алты мең әфганлы исемлегенә алмашып кына азат итәчәкләр.

…1995 елның октябре. Кабулга һөҗүм башланган, ахрысы. Әсирлекнең 70 көне тулды. Ельцин Клинтон белән очрашкан. Бәлки, безнең мәсьәләне күтәрер?

1995 елның ноябре. Бүген безнең әсирлектә булуыбызга 100 тәүлек тула. «Радио России» дулкыннарыннан Шәймиевнең Пакьстан илчесе белән очрашуы турында хәбәр тоттым. Россиянең тырышлыклары миңа күзгә төтен җибәрү генә булып тоела. Безне азат итәргә чын-чынлап бары тик Шәймиев һәм аның командасы гына тырыша, дип уйлап куйдым.

1995 елның декабре. Әсирлекнең һәм иге-чиге булмаган көтүнең 130 көне. Кич белән безне Ельцин шаккатырды. Ул тыныч халыкны бомбага тотканда Югославиядә бәреп төшерелгән Франция очучыларын азат итүне «шәхси контролендә» тотачагын игълан итте. Ә без нәрсә? Без бомбага тотмадык, атмадык. Очарга безне мохтаҗлык һәм эшсезлек мәҗбүр итте.

Радио хәбәр итә: Франция очучылары табылган, коткарылган һәм үзләренекеләргә тапшырылган! Россия арадашлыгы белән!.. Киң күңеллелеге һәм хәлгә керә белүе өчен барысы да Ельцинга рәхмәт укый…

1996 елның гыйнвары. Кичке аш алдыннан Сөләйман мулла белән Али-Хан (сакчылар начальнигы) килделәр. Без алардан самолетка барып, шасси һәм шарнирларны майларга мөмкин булырмы икән, дип сорадык. Җавап бирмәделәр.

1996 елның марты. Тагын радиодан хәбәр ишетелә: Хикмәтияр Раббани белән берләшкән, алар талибларга һөҗүм итәргә җыеналар. Безнең өчен бу ничек булып бетәр? Талиблар радиосы безне бары тик әфган халкының гына җибәрә алуын хәбәр итте.

1996 елның апреле. «Голос России» хәбәрләренә караганда, Кабул киң масштаблы операцияләргә әзерләнә. Кичә көн буе үзәк провинциядә каты сугышлар барды. Иртәдән бирле громкоговрительләр кычкыра. Мөгаен, талиблар ополчение җыялардыр.

Июнь 1996 года. Радио передает: правительственные войска отбили атаку талибов. Узнали от Мунира, что прибывшие в Кандагар полевые командиры талибов требовали нашего «сидения», некоторые даже грозились взорвать самолет и нас.

Включил радио «Маяк». Талибы не приняли заместителя Генерального секретаря ООН. Плохи наши дела! Спросил муллу Сулеймана: связано ли наше освобождение с взятием Кабула? Он ответил утвердительно. Вывод: сидеть нам здесь не один год».

Летчики не уставали напоминать талибам, что если они хотят эксплуатировать Ил-76 и видеть его в воздухе, то необходимо регулярное техническое обслуживание. Те подумали-подумали и дали согласие.

«…Июль 1996 года. Мулла Сулейман сообщил, что едем завтра к нашему самолету для прогонки двигателей. Утром был подан микроавтобус. Поехали. «Понюхали» немного обстановку на аэродроме, что, конечно, всегда пригодится. Выяснили, что нужно заменить аккумуляторы и ставить другие колеса. Талибы разрешили нам раз в три месяца обслуживать самолет.

Август 1996 года. Сегодня пошел второй год плена! Новый отсчет безрадостных, черных дней…»

Поскольку все усилия российских и международных организаций успеха не имели, экипаж решил действовать самостоятельно. 10 июля летчиков в очередной раз отвезли на аэродром. При осмотре выяснилось, что у самолета лопнуло одно из колес. Это стало поводом вернуться на борт и устранить неисправность.

Таким днем стало 16 августа 1996 года, пятница. В этот день у мусульман выходной. Между собой летчики договорились взлетать в любом случае. Это было смертельно опасное предприятие, но другого выхода не виделось.

К полудню зной достиг апогея. Охранники, начальник караула и начальник тюрьмы, то ли из-за невыносимой жары, то ли из-за наступления времени совершения молитвы покинули пленников и скрылись в помещении. «Ну что, командир, попробуем?» – обратился к Шарпатову бортинженер. Два двигателя сразу заработали. Начали выруливать на центральную рулежную дорожку и на ходу запустили третий и четвертый двигатели. К этому времени охрана смекнула что к чему, и наперерез помчались два «Урала» и микроавтобус с автоматчиками. Отступать было поздно: пан или пропал!.. Прямо с «рулежки» начали разбег. На взлетно-посадочную полосу выскочили с таким креном, что крыло едва не зацепило землю. Молили про себя Бога, чтобы не подломились шасси. Выдержали! Воздали хвалу конструкторам за надежно сработанную машину. Стрелка на приборе показывает скорость разбега 220 километров, маловато, но полоса кончается, а дальше сплошное минное поле.

Шарпатов берет штурвал на себя и – самолет устремляется в небо. Потом они не раз благодарно произнесут: «Самолет был с нами в сговоре. Запустилось все сразу!» Вот хроника полета-побега по минутам:

1-я минута. Убираются шасси. Под «брюхом» мелькают окопы, заграждения с «колючкой», минные поля. Все роли у экипажа распределены заранее, каждый твердо знает свой маневр. У Рязанова и Бутузова – сверхзадача. Стоя в кабине последними, они заслоняют видимость экипажа от

Безнең янга яшь Коръән-хафиз, өч сакчы һәм гарәп төбәгендәге Би-би-си корреспонденты килде. Аңа безне фотога төшерергә рөхсәт итмәделәр, ләкин корреспондент 2-3 кадр төшереп өлгерде. Аның фикеренчә, Россия безнең белән начар шөгыльләнә, ә талиблар безне мөмкин кадәр тизрәк азат итәргә тели. Гомумән, һәркем үзенчә алдаша. Коръән профессоры безнең әсирлекнең озакка сузылуын Россиянең Раббанига ярдәм итүе, ә моның талибларга ошамавы белән аңлата.

1996 елның июне. Радио хәбәр итә: хөкүмәт гаскәрләре талиблар һөҗүмен кире кайтарган. Мөнирдән шуны беләк: талибларның Кандагарга килгән кыр командирлары безнең утыруыбызны таләп итә, хәтта кайберләре самолетны һәм безне шартлату белән яный икән.

«Маяк» радиосын кабыздым. Талиблар БМО Генераль секретаре урынбасарын кабул итмәгәннәр. Безнең хәлләр яман! Сөләйман мулладан, безне азат итү Кабулны алуга бәйлеме, дип сорадым. Ул «әйе» дип җавап бирде. Нәтиҗә: безгә монда утырасы да утырасы әле».

Очучылар талибларга, «Ил-76»ны эшләтәселәре, аны күктә күрәселәре килсә, даими рәвештә техник карау үткәреп торырга кирәк, дип кат-кат кабатлый. Тегеләр, уйлый торгач, ризалык бирә.

«...1996 елның июле. Мулла Сөләйман иртәгә самолетыбыз янына моторларны эшләтеп карарга барачагыбызны хәбәр итте. Иртән безгә микроавтобус бирделәр. Киттек. Аэродромдагы вәзгыятьне бераз «иснәштердек» – кирәк булып чыгуы бар. Самолетның аккумуляторларын алмаштырырга һәм башка көпчәкләр куярга кирәклеге ачыкланды. Талиблар безгә өч айга бер тапкыр самолетны карап торырга рөхсәт иттеләр.

1996 елның августы. Әсирлекнең икенче елы китте. Сагышлы, кара көннәрне яңабаштан исәпли башладык...»

Россия һәм халыкара оешмаларның бөтен тырышлыклары уңышка ирешмәгәч, экипаж мөстәкыйль рәвештә хәрәкәт итәргә дигән карарга килә. 10 июльдә очучыларны тагын аэродромга алып киләләр. Тикшерү вакытында самолетның бер көпчәге шартлаганлыгы билгеле була. Бу күзәтү өчен бортка кире килергә сәбәп бирә.

Ул көн җомга, 1996 елның 16 августы була. Җомга көнне мөселманнар ял итә. Очучылар, ничек кенә булса да, һавага күтәрелергә, дип сөйләшеп куялар. Бу гаять куркыныч чара була, ләкин башка юл табылмый.

Төш вакытларына кызулык иң югары ноктасына җитә. Сакчылар, каравыл начальнигы һәм төрмә начальнигы, әллә түзем булмаслык кызудан, әллә намаз вакыты җиткәнгә, әсирләрне калдырып, бина эченә кереп китәләр. «Нишлибез, командир, тырышып карыйбызмы?» – дип сорый бортинженер Шарпатовтан. Ике мотор шунда ук эшләп китә. Самолетны уртадагы юлга таба чыгара башлыйлар һәм өченче, дүртенче моторларны да кабызып җибәрәләр. Бу вакытта эшнең нидәлеген сакчылар да аңлап ала һәм самолетның юлын буларга ике «Урал» һәм автоматчылар төялгән микроавтобус җибәрә. Чигенергә инде соң була: йә пан, йә пропал! Самолетны йөгертә башлыйлар. Очу-утырту полосасына шулкадәр авышлык белән килеп чыгалар ки, канат чак-чак кына җиргә эләкми кала. Эчләреннән генә, шасси сына күрмәсен, дип Ходайга ялыналар. Чыдый! Машинаны шулкадәр ышанычлы итеп ясаган өчен конструкторларга рәхмәт укыйлар. Прибордагы ук йөгерү тизле-

охраны. Отвлекают вопросами, заговаривают зубы. «Как самочувствие? Вот сейчас сделаем пробный круг и сядем». И хотя два автоматчика (третий талиб без оружия) обалдели за день от духоты и шума, до них начинает что-то доходить.

Главный, Рахматулла, бьет Бутузова прикладом в спину, передергивает затвор. Еще секунда – и откроет огонь.Слава Богу, Аббязов и Хайруллин кидаются на талибов сзади. Рязанов с Бутузовым наваливаются сбоку. Юрий Вшивцев, выходивший в это время на связь, срывает с себя наушники – и тоже в свалку.

2-я минута. Идут в ход заготовленные впрок «индивидуальные наборы» – веревки и тяжелые предметы вроде гаечных ключей. С их помощью охранники усмирены. Отобранный АКМ в руках у Бутузова. Теперь уже он передергивает затвор: «Не шевелись!»

3-я минута. Двух талибов связывают по рукам и ногам. Нейлоновые шнуры плюс пристяжные ремни – соблюдайте, ребята, правила полета! Рахматулла рвет себе вены зубами. Его успокаивают. Третьего талиба оттаскивают в хвостовой отсек под неусыпное око конвоира Рязанова.

9-я минута. Наконец-то – через Стокгольм! – радисту удается нащупать связь. Выходит прямиком на компанию «Трансавиа».

10-я минута. На том конце связи менеджер «Аэростана» Мунир Файзуллин. Он отлично знает, что делать, ведь столько раз обговаривали с ним час «икс». Предыдущий радиосеанс Юрий держал с ним во время ремонта колеса. Продумали все. По запросу Файзуллина иранцы, оповещенные заранее, дают «добро» на пролет.

генең 220 км/сәг икәнен күрсәтә. Бу аз, ләкин полоса бетеп бара, ә алда – тоташ мина кыры.

Шарпатов штурвалны үзенә тарта һәм самолет һавага ыргыла. Алар әле соңыннан берничә тапкыр: «Самолет безнең белән бер сүздә иде. Барысы да берьюлы кабынды!» – диячәкләр. Качуның хроникасын минутлап алып баралар.

1 нче минут. Шасси күтәрелә. «Корсак» астында окоплар, чәнечкеле коймалар, мина кырлары күренеп кала. Экипажның бөтен рольләре алдан ук бүленгән, һәркайсы үз эшен яхшы белә. Рязанов һәм Бутузовның бурычы иң катлаулысы. Кабина эчендә соңгы булып кереп, алар экипажны сакчылардан каплап тора. Аларга сораулар биргәли, сөйләштерә. «Хәлләр ничекме? Хәзер бер круг кына ясыйбыз да төшеп утырабыз». Ике автоматчы (өченче талиб коралсыз) кызулыктан һәм көчле тавыштан миңгерәгән булсалар да, алар нәрсәдер аңлый башлыйлар.

Башлыклары Рәхмәтулла Бутузовның аркасына приклад белән суга, затворны тартып куя. Бер секундтан ут ачачак. Аллага шөкер, Аббязов һәм Хәйруллин талибларга арткы яктан ташлана. Рязанов һәм Бутузов яннан сикерә. Бу вакытта элемтәгә чыккан Юрий Вшивцев, наушникларын йолкып атып, шулай ук сугышучыларга кушылып китә.

2 нче минут. Алдан ук әзерләп куелган «шәхси җыелма»лар – баулар һәм гайка ачкычлары кебек авыр предметлар хутка китә. Шулар белән сакчыларны тынычландыралар. Алар кулыннан тартып алынган АКМ хәзер Бутузовта. Хәзер инде затворны ул тарта: «Селкенмәгез!»

3 нче минут. Ике талибның аяк-кулларын бәйлиләр. Нейлон шнурлар һәм каешлар – очу кагыйдәләрен үтәгез, егетләр! Рәхмәтулла кулындагы веналарын чәйни. Аны тынычландыралар. Өченче талибны конвоир Рязанов күзәтүе астына койрык өлешенә өстерәп китәләр.

9 нчы минут. Ниһаять, Стокгольм аркылы (!) радист элемтәне эзләп таба. Турыдан-туры «Трансавиа» компаниясенә чыга.

10 нчы минут. Элемтәнең теге башында – «Аэростан» менеджеры Мөнир Фәйзуллин. Нишләргә икәнен ул бик яхшы белә, чөнки аның белән «икс» сәгате турында әллә ничә кат сөйләшкән булалар инде. Соңгы тапкыр Юрий аның белән көпчәк ремонтлаганда сөйләшә. Бөтен нечкәлекләрен уйлыйлар. Алдан ук хәбәр бирелгән иранлылар, Фәйзуллин үтенече белән, очып узарга рөхсәт итәләр.

11 нче минут. Күз күреме – рәшә. Карта бик әйбәтләп өйрәнелгән. Биеклек минималь – 50 метр. Шундый биеклектә генә радарлардан качып була.

17 нче минут. Машина өстеннән галәмәт зур өермә узып китә. Андыйны әле экипажның күргәне булмый. Ә аста – тормышның беренче билгеләре – алты дөядән торган кәрван.

20 нче минут. Эфирга көчле тавыш бәреп керә. Катгый рәвештә чип-чиста рус телендә: «Ил-76», җавап бирегез!» – дип өч кат кабатлыйлар. Хәзер, җавап бирде ди сиңа! Монда бер кнопкага гына бассаң да – беттең. Качкын самолетны эзләү һавадан алып барыла. Япмаларыннан артык озак арынган Кандагар истребителе эзли. «Ил-76»ның очу юнәлешен белмәгән килеш, шулкадәр күп вакыт югалтканнан соң куып тоту файдасыз була. Аннары талиблар шуравиларның төньякка түгел, ә көнбатышка – Иран чигенә таба ычкынганын каян белсен соң?!

11-я минута. Видимость – марево. Карта изучена досконально. Высота минимальная – 50 метров. Лишь на ней уйдешь от обнаружения на радарах.

17-я минута. Над машиной проносится гигантский смерч. Такого экипаж еще не видел. А внизу первые признаки жизни – караван из шести верблюдов.

20-минута. В эфир врывается громкий голос. Настойчиво, трижды на чистом русском языке: «Ил-76, ответьте!» Как же, так тебе и ответили! Тут только кнопку нажми – и пропал. Поиск самолета-беглеца ведется с воздуха. Тем самым кандагарским истребителем, который расчехлялся слишком долго. Не зная направления Ил-76, после такой потери времени бесполезно догонять. Да и откуда талибам было знать, что шурави рванут не на родной север, а строго на запад до ближайшего выступа иранской границы.

До иранской границы минут пятнадцать полета. Ребята в кабине невольно ежатся, как под прицелом. Навязчивое ожидание удара: вот-вот догонит крылатый талиб!

36-я минута. Еще один сеанс связи с Шарджой: мужики подтверждают «добро». Значит, совместный план остается в силе: в Эмиратах их встретят полиция, работники российского посольства, все предупреждены.

49-я минута. Афганистан – на излете. Ил-76 пересекает невидимую границу. Распоряжение командира: «Набор высоты!». Все напряжены и собранны. Иранскую границу пересекают молча. Только тихий общий вздох облегчения.

54-я минута. О ней рассказывает Асхат Аббязов: «Вдруг жутко захотелось пить. Спускаюсь к штурману за водой. И вижу – век не забыть! – такую картину. Сидят друг возле друга конвоир Рязанов и арестованный талиб. Петрович его нежно сигареткой угощает: руки-то связаны. И оба так блаженно улыбаются. Я спрашиваю: «Петрович, чего это подопечный твой лыбится?» – «А я ему сказал, что мы летим в Пакистан». (Пакистанских вождей талибы считают своими духовными наставниками) «Ну, ладно, он, – говорю. – А ты-то чему улыбаешься?»– «Тому, что он в это поверил».

59-я минута. На командира Шарпатова тоже нападает приступ благодушия. Поворачивается к арестантам: «Эх, жаль мне вас, ребята». Снимает «востоковский» хронометр с мусульманской символикой и протягивает экс-конвоиру. У того глаза загораются от счастья. Второй пилот Хайруллин в порыве снимает такие же часы – и соседу Рахматулле. Тот скрипит зубами и отворачивается. После этого и первый – по субординации – возвращает подарок. Мол, неподкупные мы.

110-я минута. Самолет касается колесами бетонки аэродрома в Шардже и начинает радостно, приветственно мигать всеми возможными своими огнями.

112 минута. Бортинженер Сергей Бутузов открывает дверь и видит внизу на взлетном поле родные лица мужиков из «Трансавиа». «Ребята, мы свободны!» – выдохнул им Серега. Сохранилась видеозапись того исторического момента, когда огромный Ил-76 с нашими летчиками касается бетонки посадочной полосы и после необходимого пробега заруливает на стоянку...

Указом Президента РФ от 22 августа 1996 года за героизм, мужество и стойкость, проявленные при освобождении из вынужденного пребывания на территории Афганистана, Шарпатову Владимиру Ильичу присвоено звание Героя России с вручением медали «Золотая Звезда».

После возвращения из плена Владимир некоторое время продолжал работать в этой компании, но в декабре 1998 года был уволен по сокращению штатов. Когда позже один из журналистов поинтересовался, а не полетят ли они еще раз в Афганистан, за всех ответил первый пилот: «Обязательно, но только на Ту-160 и с полной загрузкой!» Уместно пояснить, что ТУ-160 – это советский стратегический бомбардировщик, один из лучших в мире.

Владимир Шарпатов вернулся туда, откуда начинал свою летную практику, – в Тюмень. Здесь героя тепло встретили, мэр города распорядился выделить ему в центре города хорошую квартиру.

И вновь летчик сел за штурвал Ил-76, теперь уже в авиакомпании «Тюменьавиа». Он много летал, в том числе и в Арабские Эмираты. Ныне Владимир Ильич на пенсии. В возрасте 62 лет он оставил летную работу и стал активно участвовать в общественно-политической жизни родного города. Он желанный гость в учебных заведениях и трудовых коллективах. Не забывает он и Казань. На встрече с личным составом МВД Татарстана он поделился своими воспоминаниями о том, как им было нелегко выжить в тех условиях. По его словам, только вера и любовь к Родине помогла им выжить, совершить побег и вернуться к своим близким и родным. И еще они неоднократно повторяли о том, что они земляки Михаила Девятаева и что его побег из фашистского плена вдохновил их на этот поступок.

Иран чигенә кадәр 15 минут очасы бар. Кабинадагы егетләр прицел астында торгандай куырылып килгән. Алар, үзләре дә аңламыйча удар көтә: менә-менә канатлы талиб куып җитәр кебек.

36 нчы минут. Шардж белән элемтәгә керәләр. Андагылар рөхсәтне раслый. Димәк, бергәләп уйланган план үз көчендә калган: Әмирлекләрдә аларны полиция, Россия илчелеге хезмәткәрләре көтеп торачак, барысы да кисәтелгән.

49 нчы минут. Әфганстан артта кала. «Ил-76» күзгә күренмәгән чикне кисеп уза. Командир боерык бирә: «Өскә күтәрелергә!» Барысы да киеренке халәттә. Иран чиген дәшми-тынмый гына үтеп чыгалар. Ахырдан барысы да тын гына җиңел сулап куя.

54 нче минут. Аның турында Әсхәт Аббязов сөйли: «Кинәт үтереп эчәсе килә башлады. Штурман янына су алырга төштем һәм шундый картина күрәм (мәңге онытырлык түгел!): конвой Рязанов һәм кулга алынган талиб янәшә утыралар. Петрович аны сигарет белән сыйлый: тегенең куллары бәйле бит. Икесе дә рәхәтләнеп елмаялар. Мин: «Петрович, ул нигә ыржая?» – дип сорыйм. «Ә мин аңа Пакьстанга очабыз дип әйттем». (Пакьстан юлбашчыларын талиблар үзләренең рухи остазлары дип саный.) «Ярар инде, ул. Ә син ник елмаясың?» – дип сорыйм. «Ул ышанганга күрә».

59 нчы минут. Командир Шарпатовның да күңеле йомшарып китә. Арестантларга борылып китеп: «Их, җәллим мин сезне, егетләр», – ди. Мөселман символикасы төшерелгән «Восток» хронометрын салып, элекке конвоирга бирә. Тегенең бәхеттән күзләре ялтырап китә. Икенче пилот Хәйруллин да, шундый ук сәгатен салып, күршесе Рәхмәтуллага бирә. Теге, тешләрен шыгырдатып, йөзен читкә бора. Шуннан соң, начальнигыннан күреп, беренчесе дә бүләкне кире бирә. Имеш, без сатылмыйбыз.

110 нчы минут. Самолет көпчәкләре белән Шардж аэродромындагы бетонга килеп орына һәм шатлыктан бөтен булган утларын җемелдәтергә тотына.

112 нче минут. Бортинженер Сергей Бутузов ишекне ача һәм аста «Трансавиа» егетләренең кадерле йөзләрен күрә. «Егетләр, без азат!» – ди аларга Серега. Безнең очучылар утырган алагаем «Ил-76»ның утыру полосасы бетонына орынган тарихи мизгеле һәм күпмедер йөгереп барганнан соң стоянкага борылып керүенең видеоязмасы сакланган.

Әфганстан территориясендә мәҗбүри яшәүдән котылганда күрсәткән батырлыгы һәм ныклыгы өчен РФ Президентының 1996 елның 22 августындагы Указы нигезендә Шарпатов Владимир Ильичка Россия Герое исеме бирелә, «Алтын Йолдыз» медале тапшырыла.

Әсирлектән кайткач, Владимир күпмедер вакыт шул компаниядә эшләвен дәвам иттерә, ләкин 1998 елның декабрендә штатлар кыскару аркасында эштән китә. Бер журналист, тагын Әфганстанга очар идегезме, дип кызыксынгач бөтенесе өчен дә беренче пилот җавап бирә: «Әлбәттә, тик тулысынча төялгән «Ту-160»та!» «Ту-160» ул – дөньяда иң яхшылардан саналган совет стратегик бомбардировщигы.

Владимир Шарпатов үзенең очышын башлаган җиргә – Төмәнгә әйләнеп кайта. Монда геройны җылы каршылыйлар, шәһәр мэры шәһәр үзәгеннән әйбәт фатир бирергә куша.

Очучы яңадан «Ил-76» штурвалы артына утыра, бу юлы инде «Тюменьавиа» компаниясендә. Ул күп оча, шул исәптән Гарәп Әмирлекләренә дә. Хәзер Владимир Ильич пенсиядә. 62 яшендә ул эшен ташлый һәм туган шәһәренең иҗтимагый-сәяси тормышында актив катнаша башлый. Уку йортларында һәм хезмәт коллективларында аны көтеп алалар. Казанны да онытып бетерми. Татарстан ЭЭМның личный составы белән очрашуда ул теге шартларда исән калуның ничек кыен булганлыгы турындагы хатирәләрен уртаклаша. Аның сүзләренчә, Ватанга мәхәббәт һәм ышаныч кына аларга исән калырга, качарга һәм якыннары белән туганнары янына әйләнеп кайтырга булышкан. Алар үзләренең Михаил Девятаев якташлары икәнне һәм аның фашист әсирлегеннән качуы бу адымга этәргеч ясаганны кабатлыйлар.

ЯКУПОВ Фарват Абдуллович

Родился 20 марта 1958 года в деревне Бурлы Гафурийского района Башкирской АССР. Окончил местную среднюю школу в 1975 году, затем как допризывник – Уфимскую техническую школу ДОСААФ. В Советской Армии с 1976 года, после окончания срочной службы остался на сверхсрочной. С октября 1983-го по декабрь 1985 года прапорщик Фарват Якупов проходил службу в составе Ограниченного контингента советских войск в Демократической Республике Афганистан.

4 сентября 1991 года – день поступления на службу в органы внутренних дел – Фарват Якупов считал одной из знаменательных дат своей жизни. Сначала он был рядовым сотрудником ОМОНа ГУВД Московской области, затем возглавил отделение.

Суровая мужская работа была его стихией. Дух боевого братства, непреложное правило товарищеской взаимовыручки, которое довелось узнать еще в Афганистане, Фарват старался прививать своим подчиненным. Для бойцов-омоновцев авторитет командира отделения был непререкаемым. Имея опыт боевых действий, Фарват в короткий срок освоил специфику оперативно-тактической работы групп захвата, был включен в постоянный состав одной из них. Он вместе со всеми выезжал по тревоге и участвовал в пресечении массовых беспорядков. Однажды принял участие в задержании одиннадцати особо опасных вооруженных преступников. В этих боевых операциях Фарват Абдуллович действовал решительно и хладнокровно.

Особой страницей в его биографию вошло 7 июля 1992 года, когда он стал участником ночной операции по освобождению заложников, находившихся в захваченном террористами самолете.

В ту ночь рейсом из Грозного в аэропорту Внуково приземлился самолет Ту-154 с шестью членами экипажа и 113 пассажирами на борту. Тут же в дежурную часть поступило сообщение, что воздушное судно со всеми людьми захвачено вооруженными террористами, которые под угрозой взрыва гранаты и уничтожения заложников требует вылета в Турцию.

Поднятая по тревоге группа прибыла на место происшествия, незаметно подобралась к самолету и приготовилась к штурму. Когда террорист решил покинуть пассажирский салон и приблизиться к пилотской кабине, Якупов, отвлекая на себя внимание, резко распахнул дверь и дал возможность своему командиру произвести прицельные выстрелы в преступника. В этот момент из рук террориста выпала граната. Якупов прореагировал мгновенно: пренебрегая опасностью, он накрыл гранату своим телом. К счастью, «лимонка» не взорвалась. Однако освобожденные заложники воочию убедились, что в милиции служат самоотверженные и мужественные парни. За этот подвиг Фарват Якупов был награжден орденом «За личное мужество».

1 января 1993 года его перевели в подмосковный отряд СОБР – специального отдела быстрого реагирования на должность старшего оперуполномоченного, в ноябре того же года он стал старшим оперуполномоченным по особо важным делам. В спецотряде завоевал авторитет у коллег не на словах, а в деле. Начались полные опасности и тревог будни. За безупречное выполнение служебного долга Фарват Абдуллович в 1993 году был удостоен медали «За отвагу».

Ему неоднократно приходилось выезжать в служебные командировки на Северный Кавказ и участвовать в боевых операциях. Вот и в очередной раз с 11 января 1995

1958 елның 20 мартында Башкортстан АССРның Гафури районы Бурлы авылында туа. Җирле урта мәктәпне 1975 елда, аннары ДОСААФ Уфа техник мәктәбен тәмамлый. 1976 елдан Совет Армиясендә хезмәт итә, срогы тулгач, шунда хезмәттә кала. 1983 елның октябреннән 1985 елның декабренә кадәр прапорщик Фәрвәт Якупов Әфганстан Демократик Республикасында Совет гаскәрләренең чикләнгән контингенты составында хезмәт итә.

1991 елның 4 сентябрен – эчке эшләр органнарына эшкә урнашкан көнен – Фәрвәт Якупов гомеренең иң истәлекле көннәреннән берсе дип саный. Башта ул Мәскәү өлкәсе ГУВДсының гади ОМОН хезмәткәре була, аннары отделениегә җитәкчелек итә башлый.

Кырыс ирләр эше – аның стихиясе. Әле Әфганстанда чакта ук татырга туры килгән сугышчан туганлык рухын Фәрвәт үз кул астындагыларга да сеңдерергә тырыша. ОМОН сугышчылары өчен отделение командирының абруе бик зур була. Хәрби хәрәкәтләр тәҗрибәсе булган Фәрвәт кыска гына вакыт эчендә эләктереп алу төркеменең оператив тактик эше үзенчәлекләрен үзләштерә. Ул барысы белән бергә тревога буенча чыга һәм массакүләм тәртипсезлекләрне бастыруда катнаша. Бервакыт 11 аеруча куркыныч коралы җинаятьчеләрне тоткарлауда катнаша. Бу сугышчан операцияләрдә Фәрвәт Абдулла улы салкын акыл һәм тәвәккәллек белән эш итә.

1992 елның 7 июле аның биографиясенә аерым бер бит булып керә. Ул анда террорчылар басып алган самолеттан тотыкларны азат итү буенча төнге операциядә катнаша.

Ул төндә Грозныйдан Внуково аэропортына алты экипаж әгъзасы һәм 113 пассажирлы «Ту-154» самолеты килеп төшә. Дежур частька шунда ук һава судносын бөтен кешеләре белән кораллы террорчылар басып алган, граната шартлатып һәм тотыкларны үтерү белән янап, Төркиягә очуны таләп итәләр, дигән хәбәр ирешә.

Тревога буенча күтәрелгән төркем вакыйга булган урынга килеп җитә, сиздермичә генә самолет янына үтә һәм штурмга әзерләнә башлый. Террорчы, пассажирлар салоныннан чыгып, пилот кабинасы янына килергә җыенгач, Якупов игътибарны үзенә җәлеп иттереп, кисәк кенә ишекне ачып җибәрә һәм командирына җинаятьчегә төзәп атарга мөмкинлек бирә. Шул мизгелдә террорчының кулыннан гранатасы төшеп китә. Якупов бик тиз уйлап өлгерә: гранатаны үзенең гәүдәсе белән каплый. Бәхеткә каршы, «лимонка» шартламый. Ләкин коткарылган тотыклар милициядә фидакарь һәм батыр егетләр хезмәт иткәнне үз күзләре белән күрәләр. Бу батырлыгы өчен Фәрвәт Якупов «Шәхси батырлык өчен» ордены белән бүләкләнә.

1993 елның 1 гыйнварында аны Мәскәү астындагы СОБР (тиз хәрәкәтләнүче махсус бүлек) отрядына өлкән оперуполномоченный вазыйфасына күчерәләр. Шул ук елның ноябрендә ул аеруча әһәмиятле эшләр буенча өлкән оперуполномоченный була. Махсус отрядта коллегалары алдында абруйны сүздә түгел, эш белән яулап ала. Куркынычлар һәм борчулар тулы эш көннәре башлана. Хезмәт бурычын тел-теш тидермәслек итеп үтәве өчен Фәрвәт Абдулла улы 1993 елда «Батырлык өчен» медаленә лаек була.

Аңа берничә тапкыр Төньяк Кавказга командировкаларга барырга һәм сугышчан операцияләрдә катнашырга туры килә. 1995 елның 11 гыйнварында Фәрвәт Якупов Чечняда чираттагы командировкада була. Бер атнадан

года Фарват Якупов находился в командировке в Чечне. Через неделю в станице Асиновская началась операция по разоружению боевиков. Получив оперативную информацию, в составе группы Якупов выдвинулся к указанному дому, под автоматным огнем ворвался в него и вместе с товарищами вступил в рукопашную схватку. В ходе боя были пленены 10 дудаевцев, 8 из них оказались наемниками.

В конце января при проведении разведывательно-поисковой операции старший лейтенант милиции Якупов со своей группой совершил двадцатикилометровый рейд в район Бамута. В ходе операции были получены ценные сведения о местонахождении бандгрупп, системе их боевого охранения, скрытых огневых позициях. В одном из населенных пунктов колонна попала в засаду. В течение шести часов спецназовцы вели бой с превосходящими силами бандитов. Когда стали заканчиваться боеприпасы, бойцам СОБРа пришлось отходить, увозя на бронетранспортерах раненых. Прикрывая отход основной группы, Якупов и еще несколько добровольцев мужественно сдерживали натиск атакующих. Чтобы в очередной раз сменить позицию, Фарват начал перебегать дорогу, и в этот момент пулеметной очередью из соседнего дома был тяжело ранен в голову...

Терявшего сознание Фарвата вывезли в расположение федеральных сил и потом отправили во Владикавказ. В госпитале его буквально с того света вытащили нейрохирурги.

Указом Президента РФ от 25 августа 1995 года старший лейтенант милиции Якупов Фарват Абдуллович за мужество и отвагу, проявленные при выполнении специального задания на территории Чечни, был удостоен звания Героя России. Медаль «Золотая Звезда» была вручена ему в Георгиевском зале Большого Кремлевского дворца.

Казалось бы, о продолжении службы после пережитого и речи быть не могло. Однако Фарват, излечившись от тяжелого ранения, осенью 1995 года вновь вернулся в строй. И вскоре выехал в Дагестан для участия в специальной операции по уничтожению бандитов и освобождению заложников в селе Первомайское. За отвагу, подлинно бойцовский дух и недюженное самообладание во время операции в январе 1996 года он был награжден орденом Мужества.

Отважный офицер милиции продолжал службу в органах МВД России – в Центре оперативно-тактической подготовки подмосковного регионального управления по борьбе с организованной преступностью. Продолжая работу в СОБРе, передавал свой боевой опыт молодому поколению, а редкие часы досуга проводил с женой Ириной и сыновьями Ренатом и Русланом.

В 2000 году Фарват Абдуллович окончил Московский юридический институт МВД РФ. Жил в городе Видное Московской области. Окончил Академию государственной службы при Президенте РФ.

Герой России, подполковник милиции в отставке Якупов Фарват Абдуллович скончался 1 декабря 2008 года в городе Видное после тяжелой продолжительной болезни на 51-м году жизни. Похоронен с воинскими почестями на малой родине – в селе Бурлы Гафурийского района Башкортостана.

Ассиновская станицасында боевикларны коралсызландыру операциясе башлана. Оператив мәгълүматны алуга, төркеме белән Якупов күрсәтелгән йорт янына барып җитә, автомат уты астында аңа бәреп керә һәм иптәшләре белән бергә кул сугышына ташлана. Сугыш барышында 10 дудаевчы әсирлеккә алына, аларның сигезе наемник булып чыга.

Гыйнвар ахырында разведка-эзләү операциясен үткәргәндә, милиция өлкән лейтенанты Якупов үзенең төркеме белән Бамут районына 20 чакрымлык рейд ясый. Операция барышында бандитлар төркемнәренең урнашкан урыны, аларның саклану системасы, яшерен ут позицияләре турында кыйммәтле мәгълүматлар алына. Бер авылда колонна засадага эләгә. Спецназчылар алты сәгать буе сан буенча күбрәк булган бандитларга каршы сугыш алып бара. Боеприпаслары бетә башлагач, СОБР сугышчыларына чигенергә, яралыларны бронетранспортерларда алып китәргә туры килә. Төп төркемнең чигенүен каплап торып, Якупов һәм тагын берничә солдат һөҗүм итүчеләрнең басымын чын ирләрчә тотып торалар. Позициясен үзгәртергә дип юл аша йөгереп чыга башлаган Фәрвәткә төбәп күрше йорттан пулеметтан аталар, аның башы каты яралана...

Аңын югалтып баручы Фәрвәтне федераль көчләр урнашкан җиргә алып чыгалар, аннары Владикавказга озаталар. Госпитальдә нейрохирурглар аны теге дөньядан тартып ала.

Чечня территориясендә махсус задание үтәгәндә күрсәткән батырлыгы өчен милиция өлкән лейтенанты Якупов Фәрвәт Абдулла улы РФ Президентының 1995 елның 25 августындагы Указы нигезендә Россия Герое исеменә лаек була. «Алтын Йолдыз» медале аңа Зур Кремль сараеның Георгий залында тапшырыла.

Башыннан кичкән бу хәлләрдән соң хезмәтен дәва итерү турында сүз дә була алмас кебек. Ләкин Фәрвәт, авыр ярасы төзәлгәч, 1995 елның көзендә кабат стройга кайта. Озакламый бандитларны юк итү һәм Первомайское авылында тотыкларны азат итү буенча махсус операциядә катнашу өчен Дагстанга чыгып китә. Батырлыгы, чын сугышчан рухы һәм операция вакытында үз-үзен кулда тота алуы өчен 1996 елның гыйнварында Батырлык ордены белән бүләкләнә.

Куркусыз милиция офицеры Россиянең ЭЭМ органнарында хезмәтен дәвам иттерә, оешкан җинаятьчелек белән көрәш буенча Мәскәү асты төбәк идарәсенең Оператив-тактик үзәгендә эшли. СОБРда да эшләгән килеш, үз тәҗрибәсен яшь буынга тапшыра. Бик сирәк эләгә торган буш вакытларын хатыны Ирина һәм уллары Ренат, Руслан белән бергә үткәрә.

2000 елда Фәрвәт Абдулла улы РФ ЭЭМның юридик институтын тәмамлый. Мәскәү өлкәсенең Видное шәһәрендә яши. РФ Президенты каршындагы Дәүләт хезмәте академиясен тәмамлый.

Россия Герое, отставкадагы милиция подполковнигы Якупов Фәрвәт Абдулла улы 2008 елның 1 декабрендә Видное шәһәрендә озакка сузылган каты авырудан соң 51 нче яшендә үлә. Бөтен хәрби хөрмәтләрне күрсәтеп, туган ягы Башкортстанның Гафури районы Бурлы авылында җирләнә.

ЯФАРОВ Джафяс Джафярович

Родился 28 октября 1976 года в селе Татарский Канадей Кузнецкого района Пензенской области. Окончил среднюю школу. Не каждая школа российской глубинки может похвастаться именитыми земляками и таким обилием музеев, как село Татарский Канадей. В среднем общеобразовательном заведении их, музеев, три: истории села, классика татарской литературы Аделя Кутуя и Героя России Джафяса Яфарова.

Кузнецкая земля Пензенщины дала стране десять Героев Советского Союза, лейтенант внутренних войск МВД РФ Джафяс Яфаров открыл новый список и стал первым Героем России.

После школы Джафяс поступил учиться в Саратовский военный институт войск МВД России, который окончил в 1999 году с отличием.

Командир 2-го батальона курсантов полковник И.В. Момот так охарактеризовал командира группы специального назначения Джафяса Яфарова: «За период прохождения службы в подразделении лейтенант Д. Яфаров зарекомендовал себя следующим образом: программу боевой подготовки усваивает с общей оценкой «отлично», на занятиях активен, проявляет разумную инициативу, старание и усердие. Много работает над собой, совершенствует свои знания по вопросам боевой подготовки. Учтив, трудолюбив, имеет хорошую память. Всегда оказывает помощь отстающим товарищам. Добросовестно относится к проведению занятий с личным составом группы по боевой под-

1976 елның 28 октябрендә Пенза өлкәсенең Кузнецк районы Татар Канадысы авылында туа. Урта мәктәпне тәмамлый. Россия авылларының һәр мәктәбе танылган якташлары һәм музейларның күплеге белән Татар Канадысы авылы кадәр үк мактана алмыйдыр. Урта гомуми белем бирү уку йортында өч музей бар: авыл тарихы, татар әдәбияты классигы Гадел Кутуй музее һәм Россия Герое Җәфәс Яфаров музее.

Пенза өлкәсенең Кузнецк җире илгә ун Советлар Союзы Герое биргән. РФ ЭЭМның эчке гаскәрләр лейтенанты Җәфәс Яфаров яңа исемлекне башлап җибәрә һәм беренче Россия Герое була.

Мәктәптән соң Җәфәс Россия ЭЭМның Саратов хәрби институтына керә, аны бик яхшы билгеләренә генә 1999 елда тәмамлый.

Курсантларның икенче батальоны командиры полковник И.В.Момот спецназ төркеме командиры Җәфәс Яфаровка мондый характеристика бирә: «Подразделениедә хезмәт иткән чорында лейтенант Җ.Яфаров үзен түбәндәгечә күрсәтте: хәрби хәзерлек программасын «5ле» билгесенә үзләштерә, дәресләрдә актив, чамасын белеп инициатива, тырышлык һәм түземлелек күрсәтә. Хәрби хәзерлек мәсьәләләре буенча белемнәрен даими камилләштерә. Хөрмәт итүчән, хезмәт сөючән, хәтере яхшы. Артта калучы иптәшләренә һәрвакыт ярдәм хәрби хәзерлек буенча төркемнең личный составы белән занятиеләр үткәрүгә

готовке, не считаясь со своим личным временем. Следит за правильным обучением солдат командирами отделений. Имеет хорошие методические навыки.

При выполнении боевых задач умело управляет вверенным ему личным составом. Умеет принимать быстро решения при изменении оперативной обстановки. Проявляет качества мужества и отваги, тем самым завоевал авторитет среди подчиненных, является примером для подражания.

В коллективе уживчив, доброжелателен, открыт, контактен. С товарищами вежлив, никому не отказывает в помощи. Постоянно проявляет заботу о подчиненных и вникает в их нужды. Проявил себя как требовательный и строгий командир в отношении соблюдения воинской дисциплины личным составом вверенного ему подразделения.

На занятиях и в личное время постоянно совершенствует свою юридическую подготовку и физическую тренированность личного состава группы, систематически проводит с курсантами занятия. Увлекается рукопашным боем и легкой атлетикой.

В совершенстве знает материальную часть, правила эксплуатации вооружения и военной техники, имеющихся в подразделении, и занимается проверкой их боевой го-

намус белән карый, үз вакыты белән исәпләшми. Отделение командирларының солдатларын дөрес өйрәтүен күзәтә. Яхшы методик күнекмәләргә ия.

Хәрби биремнәрне үтәгәндә, үзенә тапшырылган личный составны оста идарә итә. Оператив вәзгыять үзгәргәндә, карарларны тиз кабул итә белә. Батырлык сыйфатлары аркасында үз кул астындагыларны хөрмәтен казанды, башкалар өчен үрнәк булып тора.

Коллективка җайлаша белә, изге күңелле, ачык, аралашучан. Иптәшләрен хөрмәт итә, ярдәм сорасалар, баш тартмый. Үз кул астындагыларны даими кайгыртып тора, аларның ихтыяҗларын аңларга тырыша. Үзенә тапшырылган личный составның хәрби дисциплинаны үтәвенә карата үзен таләпчән һәм кырыс командир итеп күрсәтте.

Дәресләрдә һәм буш вакытында үзенең юридик белемнәрен, төркемнең личный составының физик халәтен даими камилләштерә, курсантлар белән дәресләрне еш үткәрә. Кул сугышы һәм җиңел атлетика белән шөгыльләнә.

Матди өлешне, подразделениедә булган коралларны һәм хәрби техниканы эксплуатацияләү кагыйдәләрен камил белә. Һәм аларның сугышка хәзерлекләрен тикшереп тора. Хәрби һәм дәүләт серләрен саклый белә».

товности. Военную и государственную тайну хранить умеет».

По окончании учебы молодого лейтенанта направили служить в элитный отряд специального назначения «Росич» Северо-Кавказского военного округа в Ростов. «Росич» – 7-й отряд специального назначения Внутренних войск МВД РФ – сформирован на базе учебных рот специального назначения частей оперативного назначения «Лев», «Скорпион» и «Тайфун» и включен в состав Новочеркасской дивизии.

Он служил в легендарном отряде «Росич» всего несколько месяцев. Но служил так, что успел получить благодарность от командования. Джафяс участвовал во многих разведывательных операциях, в боевых сражениях, принимал участие в боях за Грозный. Он как командир группы никогда не брал с собой на ответственные и опасные задания необстрелянных пацанов, ходил только с опытными спецназовцами. А сам Джафяс уже был опытным бойцом и командиром, обладателем крапового берета.

Последнее боевое крещение, ставшее для него роковым, Джафяс получил в селе Комсомольское Урус-Мартановского района Чеченской Республики. Село окружила банда Руслана Гилаева, в которой насчитывалось полторы тысячи боевиков.

6 марта 2000 года подразделение Джафяса Яфарова проводило в населенном пункте проверку паспортного режима. Первым в разведку отправился Яфаров вместе с

Укуын тәмамлаган яшь лейтенантны Ростов шәһәренә Төньяк Кавказ хәрби округының «Росич» элиталы спецназ отрядына хезмәт итәргә җибәрәләр. «Росич» – РФ ЭЭМ Эчке гаскәрләренең махсус билгеләнештәге 7 нче отряды, оператив билгеләнештәге «Арыслан», «Чаян» һәм «Тайфун» махсус билгеләнештәге частьларының өйрәнү роталары базасында оештырылган һәм Новочеркасск дивизиясе составына кертелгән.

Ул легендар «Росич» отрядында берничә ай гына хезмәт итеп кала. Ләкин шул арада да командованиенең рәхмәтен алырга өлгерә. Җәфәс күп кенә разведка операцияләрендә, хәрби операцияләрдә, Грозный өчен сугышларда катнаша. Төркем командиры буларак, ул беркайчан да җаваплы һәм куркыныч заданиеләргә дары исен иснәмәгән яшь егетләрне алмый, тәҗрибәле спецназчылар белән генә йөри. Ә Җәфәс үзе инде тәҗрибәле сугышчы һәм командир, бөрчекле берет иясе була.

Иң соңгы сугышчан чыныгуны Җәфәс Чечня Республикасы Урус-Мартан районының Комсомольское авылында ала. Авылны Руслан Гелаевның мең ярым боевиктан торган бандасы камап алган була.

2000 елның 6 мартында Җәфәс Яфаров подразделениесе авылда паспорт режимын тикшерә. Беренче булып 16 сугышчысы белән разведкага Яфаров китә. Авылда киеренке тынлык хөкем сөрә. Урамнарда беркем дә күренми. Җәфәс төркемен тулысынча диярлек яшеренгән җирдә калдырып, разведкага өч сугышчы белән генә бара.

шестнадцатью бойцами. В селе стояла напряженная тишина. На улицах никого не было видно, Джафяс принял решение оставить в укрытии почти всю группу и отправился в разведку только с тремя бойцами. В одном из окон командир группы увидел ствол крупнокалиберного пулемета. А вскоре вся центральная сельская площадь была окружена боевиками. Джафяс, открыв огонь, уничтожил пулеметчика. И завязался неравный бой на улицах. Спецназовцам удалось спрятаться в одном из домов. Спустя два часа от этого дома почти ничего не осталось – он был полностью разрушен огнем вражеских гранатометов. А солдаты не могли прийти группе на выручку, потому что все вокруг простреливалось. Джафяс и три солдата-омоновца погибли в неравном жестоком бою. Еще трое суток длился бой, и только потом бойцы вытащили тело своего погибшего командира из-под обстрела.

Похоронили героя в родном селе Татарский Канадей. В июне 2000 года указом Президента РФ Джафясу Джафаровичу Яфарову посмертно присвоено звание Героя России с вручением его родным Золотой Звезды. В муниципальной средней школе есть дружина имени Яфарова. Там же открыт музей, посвященный его жизни и ратному подвигу.

О Джафясе Яфарове в селе могут говорить долго. Здесь живут его мама Хания Мифтаховна, брат Султан, сестра Алсу. Добрыми словами вспоминают его педагоги и сверстники. Он был любимым учеником преподавателя русского языка и литературы Сагадят Хайдаровны Кадыровой.

– Джафяс был отличный парень. Активно занимался спортом, бегал на лыжах, увлекался легкой атлетикой, двадцать раз отжимался от пола, но больше всего любил волейбол. При этом всегда был недоволен своими результатами и стремился к новым спортивным высотам. Когда приезжал на каникулы из военного училища, то первым делом бросал дома сумки и спешил в школьный спортзал, – вспоминает преподаватель физкультуры Гаяз Гилманович Абузяров.

О Яфарове осталась светлая память у земляков. Ему посвящена экспозиция краеведческого музея райцентра, где фотографии, документы и личные вещи рассказывают посетителям о короткой, как вспышка молнии, но славной жизни Джафяса. Ежегодно проводится легкоатлетический забег памяти Героя России лейтенанта Яфарова. В преддверии дня рождения героя в школе и профтехучилищах района проводятся вечера памяти, уроки мужества.

Наша страна сегодня как никогда нуждается в таких героях, как Джафяс. Он всем своим воспитанием был готов к тому, чтобы встать на защиту Родины.

Вот и закончилось повествование о замечательных героях нашего времени. Светлая память ушедшим с честью. Вечная слава живым!

Тәрәзәләрнең берсеннән төркем командиры эре калибрлы пулемет көпшәсен күреп ала. Озак та үтми авылның үзәк мәйданы тулысынча боевиклар белән чолгап алына. Җәфәс, ут ачып, пулеметчыны юк итә. Урамда тигезсез сугыш башлана. Спецназчылар йортларның берсенә кереп качалар. Ике сәгатьтән соң бу йорттан берни дә калмый, дошманнар, гранатометлардан атып, аны тулысынча җимерәләр. Ә калган солдатлар төркемгә ярдәм килә алмый. Чөнки бөтен тирә-як ут астында була. Җәфәс һәм өч ОМОНчы солдат рәхимсез тигезсез сугышта һәлак булалар. Сугыш тагын өч тәүлек дәвам итә, шуннан соң гына сугышчылар һәлак булган командирларының гәүдәсен алып чыга алалар.

Геройны туган авылы Татар Канадысында җирлиләр. РФ Президентының 2000 елның июньдәге Указы нигезендә Җәфәс Җәгъфәр улы Яфаровка, үлгәннән соң, Россия Герое исеме бирелә, аның туганнарына «Алтын Йолдыз» медале тапшырыла. Районның урта мәктәбендә Яфаров исемендәге дружина бар. Шунда ук аның тормышына һәм сугышчан батырлыгына багышланган музей ачылган.

Җәфәс Яфаров турында авылда күп сөйли алалар. Монда аның әнисе Хания Мифтах кызы, энесе Солтан, апасы Алсу яши. Укытучылары һәм яшьтәшләре дә аны җылы сүзләр белән искә алалар. Ул рус теле һәм әдәбияты укытучысы Сәгадәт Хәйдәр кызы Кадыйрованың яраткан укучысы була.

– Җәфәс шәп егет иде. Спорт белән шөгыльләнде, чаңгыда йөгерде, җиңел атлетиканы яратты. Идәнгә ятып, егерме тапкыр отжимание ясый иде. Барыннан да бигрәк күңеленә волейбол хуш килә иде. Шул ук вакытта беркайчан да үзенең нәтиҗәләреннән канәгать булмады һәм спортта яңадан-яңа биеклекләргә омтылды. Хәрби училищедан каникулга кайткан арада, сумкаларын өенә кертеп ташлап, мәктәпнең спорт залына ашыга иде, – дип искә ала физкультура укытучысы Гаяз Гыйльман улы Әбүзәров.

Якташларында Яфаров турында якты истәлек калган. Район үзәгенең крайны өйрәнү музеенда аңа багышланган экспозиция бар. Мондагы фотосурәтләр, документлар һәм шәхси әйберләр килүчеләргә Җәфәснең яшен уты кебек кыска, ләкин данлы тормыш юлы турында сөйлиләр. Ел саен Россия Герое лейтенант Яфаров истәлегенә җиңел атлетика ярышлары уздырыла. Геройның туган көне алдыннан мәктәптә һәм районның һөнәр училищеларында искә алу кичәләре, батырлык дәресләре үткәрелә.

Илебез бүген Җәфәс кебек геройларга бик мохтаҗ. Ул бөтен тәрбиясе белән Ватан сагына басарга әзер иде.

СОДЕРЖАНИЕ

Положение о Герое Российской Федерации 5
Минниханов Рустам Нургалиевич 11
Гареев Махмут Ахметович 13
Шаманов Владимир Анатольевич 15
Мостюков Ильдус Шайхульисламович 17

Абдуллин Раушан Ахмедови 22
Алимов Владимир Ришадович 26
Алыков Марат Равильевич 29
Ахпашев Игорь Николаевич 30
Бариев Радик Абрарович 34
Беляев Николай Александрович 37
Ветчинов Денис Васильевич 39
Голубятников Станислав Николаевич 43
Горин Виталий Николаеви 45
Груднов Игорь Сергеевич 47
Дауди (Сафин) Ильяс Дильшатович 51
Епанешников Александр Николаевич 59
Ерин Виктор Федорович 61
Закиров Игорь Рауфович 62
Закиров Ильфат Индулисович 65
Зарипов Альберт Маратович 67
Ибрагимов Тимур Франилович 70
Игошин Роман Викторович 72
Исаев Олег Николаевич 74
Ихсанов Рафик Рашитович 76
Качковский Сергей Владиславович 80
Клупов Рустем Максович 82
Козин Алексей Владимирович 85
Кораблев Алексей Михайлович 90
Кузьмин Сергей Викторович 92
Курбангалеев Артур Ришатович 95
Кустов Сергей Викторович 97
Макаров Вадим Вильевич 99
Мустафин Раис Рауфович 101
Мухаметгареев Венер Мансурович 105
Нечаев Иван Владимирович 107
Нургалиев Владимир Вильевич 110
Попов Леонид Степанович 113
Рафиков Мансур Минибаевич 116
Сафин Дмитрий Анатольевич 119
Сахабутдинов Риф Раисович 121
Симонов Михаил Петрович 125
Сиразетдинов Тимур Галлиевич 129
Ситкин Константин Васильевич 131
Смирнов Георгий Семенович 133
Сулименко Юрий Геннадьевич 136
Супонинский Александр Анатольевич 140
Трошев Геннадий Николаевич 147
Тулин(Гизатуллин) Сергей(Риф) Загитович 153
Уразаев Игорь Кабирович 155
Хайруллин Газинур Гарифзянович 157
Чабанов Владимир Анатольевич 165
Шагалеев Фарит Султанович 168
Шадрин Роман Александрович 175
Шарпатов Владимир Ильич 177
Якупов Фарват Абдуллович 184
Яфаров Джафяс Джафярович 187

Автор выражает признательность Мостюкову Ильдусу Шайхульисламовичу – Герою Социалистического труда, председателю общественной организации «Герои Татарстана» за постоянную помощь в ходе написания книги. Приношу благодарность Заслуженному учителю Республики Татарстан Ивановой Вере Федоровне и Заслуженному работнику культуры РТ Мулаянову Шамилю Нургалиевичу за большую помощь в подборе и редактировании материала.

Особая благодарность Героям России: Шаманову Владимиру Анатольевичу, Дауди Ильясу Дильшатовичу, Сапунинскому Александру Анатольевичу, Хайруллину Газинуру Гарифзяновичу, Кораблеву Алексею Михайловичу, Шарпатову Владимиру Ильичу, Клупову Рустему Максовичу, Алимову Владимиру Рашадовичу, Закирову Игорю Рауфовичу, Кузьмину Сергею Викторовичу, Груднову Игорю Сергеевичу, генералу армии Гарееву Махмуту Ахметовичу, председателю клуба офицеров при Представительстве Татарстана в Москве генерал-полковнику Баранову Валерию Петровичу, а также Козиной Ларисе Александровне, матери Героя России Козина Алексея Владимировича. С их помощью были написаны очерки не только о них самих, но и многих Героях России.

В книге использованы фрагменты из биографий и очерков о Героях России размещенные в Интернете представленные Бочаровым Антоном Павловичем, Симоновым Андреем Анатольевичем, Смирновым Виталием Сергеевичем, Осовиком Кириллом Николаевичем, Уфаркиным Николаем Васильевичем, Абрамовым Федором Никифоровичем, Сердюковым Игорем Леонидовичем, Евгением Смирновым, Сергеем Каргапольцевым, Владимиром Матяш, Антониной Усовой, Андреем Мурылевым, Андреем Макаровым, Николаем Асташкиным, Сергеем Князевым, Ольгой Сасоровой. Использованы фотографии ветеранов Афганской и Чеченской войн, а также Владимира Мельникова, М.В. Мазулевского, материалы газет «Красная Звезда», «Комсомольская правда», «Республика Татарстан», журнала «Братишка», Большой биографической энциклопедии, книги Зарипова А.М. «Первомайка» и др.

Научно-популярное издание

ГЕРОИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

На русском и татарском языках

Редактор Ш. Мулаянов
Перевод на татарский язык Ф. Фаизова
Оформление Ш. Насыров

420111, г. Казань, ул. Тельмана, 5. тел. (843) 238-63-28.

Подписано в печать 12.10.2012
Формат 60x90 1/8. Печ. л. 24. Тираж 1500 экз.
Заказ

Отпечатано в типографии филиала ОАО «Татмедиа»
ПИК «Идел-Пресс». 420066. г. Казань, ул. Декабристов, 2.